

KOLERAEPIDEMIA ZIMBABWESSA

Diskurssianalyysi The Heraldin ja Helsingin Sanomien uutisoinnista

Jenni Frilander

Journalistiikan pro gradu -tutkielma

Kevät 2012

Viestintätieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty: HUMANISTINEN	Laitos – Department: VIESTINTÄTIETEIDEN LAITOS
Tekijä – Author: Frilander Jenni Eveliina	
Työn nimi – Title: Koleraepidemia Zimbabwea – diskurssianalyysi The Heraldin ja Helsingin Sanomien uutisoinnista	
Oppiaine – Subject: Journalistiikka	Työn laji – Level: Pro gradu –tutkielma
Aika – Month and year Heinäkuu 2012	Sivumäärä – Number of pages 83 + liitteet yht. 4 sivua
Tiivistelmä – Abstract <p>Tässä pro gradu -tutkimuksessa tarkastellaan zimbabwelaisen valtio-omisteisen sanomalehden The Heraldin ja Helsingin Sanomien uutisointia Zimbabween koleraepidemiasta vuosina 2008-2009. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää millaisin diskurssein eli äänenpainoin lehdet kertovat Zimbabween tapahtumista.</p> <p>Kehitysmaajournalismia on tutkittu viime vuosina monesta näkökulmasta, mutta tutkimusta, jossa olisi vertailtu kehitysmaan ja länsimedian uutisointia, ei juurikaan ole tehty. Koska valtiolliset lehdet ovat tiukasti maiden hallitusten kontrollissa, on syytä kysyä millaisen kuvan ne antavat maansa tapahtumista. Saivatko zimbabwelaiset maassaan riehuvasta koleraepidemiasta erilaisen kuvan valtiollisen lehensä perusteella kuin Helsingin Sanomien lukijat? Miten hyvin valtion kontrolloima lehti välittää objektiivista tietoa ongelmista, jotka maassa vallitsevat kenties juuri hallituksen toimien takia? Voidaanko edes puhua median vapaudesta? Kertoivatko lehdet samoista asioista jopa aivan eri asioita vai ainoastaan erilaisilla äänensävyillä?</p> <p>Tutkimusalue kattaa molempien sanomalehtien artikkeleita syksystä 2008 heinäkuulle 2009. Tutkimusmenetelmänä on käytetty diskurssianalyysia ja kolmen tason representaatioanalyysia.</p> <p>Tutkielman ensisijainen teoreettinen viitekehys on kehitysmaajournalismissa, laajemmin ulkomaanjournalismissa. Teoriaosuudessa tarkastellaan suomalaismedian ulkomaan uutisointia, kehitysmaiden median vapautta sekä Zimbabween median historiaa ja nykytilaa.</p> <p>Tutkimustulosten perusteella zimbabwelaisen The Heraldin hallitsevin diskurssi kolerauutisoinnissaan oli hyökkäävä diskurssi, josta voidaan lukea esiin ne asenteet ja ajatukset, jotka edustavat lehden omistavaa presidentti Robert Mugaben valvomaan valtiokoneistoa: silmien sulkeminen oman maan ongelmille, kansalaisten syyttäminen hallinnon virheistä ja länsimaiden syytely. Helsingin Sanomissa hallitsevin oli maailmanlopun diskurssiksi nimetty puhetapa. Se antaa Zimbabwea sellaisen kuvan, että loppu on hyvin lähellä, ellei jo tullut, inflaatio laukkaa, ihmisiä kaatuu koleraan ja hirmuhallitsija paistattelee kaiken kurjuuden keskellä.</p> <p>The Heraldissa lähes kaikki diskurssit läpäisevä teema on hallituksen kyky ratkaista ongelmat. Tässä kohtaa diskurssit lehtien välillä ovat vahvimmalla törmäyskurssilla. Helsingin Sanomat jopa halveksii Zimbabwea uutisoinnissaan. Se nauraa sarkastisen kuivasti esimerkiksi maan inflaatio-ongelmille. Robert Mugabesta piirtyy lehdestä riippuen kaksi hyvin erilaista, täysin vastakkaista kuvaa. The Heraldissa Zimbabween hallitus ja Mugabe nähdään kriisin ratkaisijoina, Helsingin Sanomissa taas kyvyttöminä ratkaisemaan maata vaivaavia ongelmia.</p> <p>Tämä tutkimus vahvistaa käsitystä siitä, miten kehitysmaista, erityisesti Afrikan maista, raportoidaan suomalaisessa mediassa: elämä nähdään ensisijaisesti kurjana ja köyhänä, olot voivat parantua vain länsimaiden avulla, matka onneen on mutkikas ja ongelmia on paljon. Afrikkalaisen valtiollisen lehden uutisointi taas vahvistaa niitä stereotyyppioita, joita sille on asetettu: maan ongelmia vähätellään ja vallassa olevaa puoluetta suojellaan ja kehuaan.</p>	
Asiasanat – Keywords: diskurssianalyysi, Zimbabwe, kolera, kehitysmaa, Helsingin Sanomat, medianvapaus, kehitysmaauutisointi, Afrikka	
Säilytyspaikka – Depository: Jyväskylän yliopisto / yliopiston kirjasto	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TUTKIMUSMATERIAALI JA ANALYYSIMENETELMÄT.....	9
2.1 Tutkimuksen kohde.....	9
2.1.1 The Herald	10
2.1.2 Helsingin Sanomat	11
2.2 Tutkimusmateriaalin hankinta, rajausta ja luotettavuus.....	12
2.3 Kielierot	13
2.4 Tutkimustapa.....	14
2.4.2 Kvalitatiivinen tutkimus.....	14
2.4.3 Hypoteesittomuus	16
2.4.4 Diskurssianalyysi	17
2.4.5 Kolmen tason representaatioanalyysi	19
3 TEORIA - Afrikka länsimaissa, länsimaat Afrikassa	24
3.1 Journalismin tehtävät yhteiskunnassa	24
3.2 Kehitysmää länsimaiden mediassa	25
3.3 Afrikka länsimaissa mediassa.....	28
3.4 Ulkomaan uutiset suomalaismediassa.....	31
3.5 Median vapaus	34
3.6 Zimbabwen mediakenttä.....	36
3.6.1 Median uudelleenjärjestely	38
3.6.2 Media ja kansallisidentiteetti	40
3.6.3 Maa, media ja kansalaisuus.....	42
3.6.4 Historian uudelleenkirjoitus.....	43
3.6.5 Zimbabwen uusi aika	44
4 JUTTUAiheet	47

5 DISKURSSIANALYYSIA KOLERA- JA ZIMBABWE-UUTISOINNISTA.....	51
5.1 The Herald	51
5.1.1 Syyttelyn ja herjauksen diskurssi: ”Kolera-aalto on seurausta biologisesta sodankäynnistä”	51
5.1.2 Taistelun diskurssi: ”RBZ liittyy kolerasotaan”	57
5.1.3 Pelon ja huolen diskurssi: ”Elämme nyt pelon keskellä”	58
5.1.4 Vakuuttelun diskurssi: ”Kolera-aalto hallinnassa”	59
5.1.5 Kiittelyn, veljeilyn ja avunannon diskurssi: ”Kohtalon veljekset”	60
5.1.6 Neuvomisen diskurssi: ”Hygienia on paras keino säilyä hengissä”	62
5.2 Helsingin Sanomat	63
5.2.1 Maailmanlopun diskurssi: ”Romahtaneessa valtiossa mikään ei oikein toimi”	64
5.2.2 Hyökkäävä ja syyttävä diskurssi: ”Mugabe on hullu diktaattori, joka on menettänyt kaiken tajunsa todellisuudesta”	68
5.2.3 Toivon ja optimismin diskurssi: ”Voimme saada aikaan uuden Zimbabwen”	70
5.2.4 Riippuvuuden diskurssi: ”Afrikan maat eivät pääse jaloilleen ilman rikkaitten maiden apua”	72
5.2.5 Sarkastinen diskurssi: ”Tulee halvimmaksi käyttää seteleitä sytykkeenä. Sanomalehtipaperi on liian kallista”	73
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	75
Tutkimuksen tulosten arviointi	77
Tutkimuksen toteutuksen arviointi	78
Lopuksi	79
LIITTEET	84
LIITE 1: Luvun 5 lainaukset alkuperäiskielellä.....	84

1 JOHDANTO

Western beliefs about Africa have constructed an image of Africa as the repository of our greatest fears. The colonial image has become the media image. Image becomes fact.

- Beverly Hawk (Janis 2008, 105)

Alun perin kiinnostuin afrikkalaisen median sananvapaudesta Jyväskylän yliopiston kehitysmaajournalismin kurssin matkalla Afrikkaan vuonna 2007. Kurssi oli yksi mielekkäimmistä ja opettavaisimmista journalistiikan opintojeni aikana. Vierailimme matkalla sambialaisissa mediataloissa, niin sanomalehdissä kuin tv-yhtiöissäkin. Tutustuimme paikallisiin medioihin, niiden toimintaedellytyksiin ja toimintakulttuuriin. Näin Zimbabween naapurimaassa Sambiassa miten paljon valtiollinen ja yksityinen media eroavat toisistaan. Toivoin löytäväni matkalta aiheen pro graduuni, mutta niin ei käynyt. Lopulta Zimbabwessa riehuva koleraepidemia, presidentti Robert Mugaben hirmuhallinto ja sen myötä maassa vallitseva poliittinen tilanne osoittautuivat mielenkiintoiseksi tutkimuskohteeksi.

Silloin harvoin kun suomalaisessa mediassa uutisoidaan Afrikasta, uutisointi on yleensä kriisejä, sotaa tai nälkää. Tähän viittaa myös ylläoleva lainaus. Päälimmäinen kuva Afrikasta suomalaisessa mediassa on usein kärsimys ja kurjuus. Tällainen yksipuolinen uutisointi jättää ulkopuolelleen koko muun elämän kirjon, joka kehitysmaissa on läsnä aivan kuten kehittyneissäkin maissa. Toisaalta taas monessa kehitysmaassa, kuten Zimbabwessa maan oma media ei voi vapaasti ilman pelkoa siitä, että esimerkiksi maan hallitus puuttuisi siihen mitä lehdissä julkaistaan, miten kirjoitetaan ja kenestä.

Tutkin tässä pro gradu -työssäni zimbabwelaisen The Heraldin ja suomalaisen Helsingin Sanomien uutisointia Zimbabwesta. Erityisenä tarkastelun kohteena ovat Zimbabween koleraepidemia ja maan presidentin Robert Mugaben rooli sen ratkaisijana näissä kahdessa mediassa. Tutkimuksen tavoitteena on vastata seuraavanlaiseen tutkimuskysymykseen: millaisin äänenpainoin eli diskurssein Zimbabween koleraepidemiasta kirjoitettiin zimbabwelaisessa The Heraldissa ja

toisaalta itsenäisessä länsimediassa Helsingin Sanomissa. Minua kiinnostaa kertovatko lehdet samoista asioista jopa aivan eri puolia vai ainoastaan erilaisilla painotuksilla tai äänensävyillä. Syntyykö lehtien uutisoinnista erilainen kuva tapahtumista ja maan tilanteesta? Voidaanko edes puhua median vapaudesta kertoa asioita mahdollisimman totuudenmukaisesti?

Minua kiinnostaa valtiollisen median sananvapaus afrikkalaisessa valtiossa, jossa valtio säätelee median toimintaa vahvalla otteellaan. Minua kiinnostavat äänenpainot ja sanavalinnat, joilla samasta asiasta puhutaan paikallisessa valtiollisessa lehdessä ja riippumattomassa länsimaisessa mediassa. Minua kiinnostavia kysymyksiä ovat: Mitä zimbabwelaiset tietävät maassaan vallitsevasta tilanteesta The Heraldin uutisoinnin pohjalta? Mitä suomalaiset tietävät kaukana Afrikassa olevan maan tilanteesta Helsingin Sanomien perusteella? Miten nämä tiedot eroavat toisistaan? Zimbabwen koleraepidemia vuonna 2008 on mielenkiintoinen myös siltä kantilta, että siinä yhdistyy humanitääriin kriisi ja ihmisten hätä globaaliin talouspolitiikkaan. Juuri ennen koleraepidemiaa Zimbabwen dollari luisui valtavaan inflaatiokierteeseen ja rahan arvo romahti.

Tämä tutkimus lähti liikkeelle näistä kysymyksistä. Halusin saada selville miten eri tavoin kahden maan kaksi päätiedotusvälinettä käsittelee samaa aihetta ottaen huomioon, että vertailtavat mediat ovat täysin ääripäiden lehtiä; toinen on tapahtumien keskipisteessä, maassa jossa valtio kontrolloi median toimintaa (government-controlled media) ja toinen ulkopuolinen, sananvapauden esimerkkimaassa oleva yksityisomisteinen lehti.

Haluan tällä tutkimuksella yhdistää kaksi minua kiinnostavaa seikkaa. Haluan tuoda esiin yhden esimerkin suomalaismedian Afrikka-uutisoinnista. Toisaalta haluan tutkia miten hyvin valtion kontrolloima afrikkalaismedia voi uutisoida maansa tapahtumista. Suomalaismedia toimii tässä vertailussa eräänlaisena peilinä, johon heijastetaan afrikkalaismedian juttuja. Haluan saada selville minkälainen kuva yksittäisestä maasta muodostuu uutisoinnin perusteella, ja verrata näitä kahta todennäköisesti melko erilaista tapaa kertoa tapahtumista.

Diskurssianalyysin pioneerina tunnetun Norman Faircloughin (1997, 10) mukaan joukkotiedotusvälineillä on kyky vaikuttaa tietoon, uskomuksiin, arvoihin, sosiaalisiin suhteisiin ja identiteetteihin. Media pystyy tekemään asioista merkityksellisiä sen avulla, miten ne uutisoivat asiat. Joukkotiedotuksen voima on ennen kaikkea kielessä, muttei pelkästään siinä: Ruanda oli lyhyen aikaa heinäkuussa 1994 ”hyvää tv-ohjelmaa”, koska tyrmistyttävästä inhimillisestä kärsimyksestä oli tarjolla kosolti hyvänlaatuista kuvamateriaalia. (Fairclough, 1997)

Käytän tässä tutkimuksessa diskurssianalyysia ja analyysimenetelmänä Kimmo Mäkilän (2007, 144) journalistiikan väitöskirjaansa varten luomaa aineistoanalyysin työkalua *kolmen tason representaatioanalyysi*. Se osoittaa miten diskurssit toimivat juttujen sisällä, millaisia representaatioita eri tasoilla muodostuu ja miten tutkija voi havaita diskurssit aineistostaan. Kun diskurssit on saatu selville, tiedetään miten kolera ja Zimbabwe on esitetty ja voidaan tarkastella uutisoinnin seurauksia ja pohtia median suhtautumistapaa koleraan ja Zimbabween. Niistä tarkemmin johtopäätöksissä tämän työn lopussa.

Aineistonani käytän artikkeleita The Heraldista ja Helsingin Sanomista syksystä 2008 kevääseen ja kesään 2009. The Heraldin 61 artikkelia käsittelevät vain koleraepidemiaa, kun taas Helsingin Sanomien 66 artikkelia käsittelevät kaikkea Zimbabwe-uutisointia ajanjakson sisällä.

Suomalaisen median kehitysmaauutisointia on tutkittu esimerkiksi Jyväskylän yliopistossa journalistiikan oppiaineessa runsain mitoin ja monesta näkökulmasta. Kuitenkaan sellaista tutkimusta ei ole juurikaan tehty, jossa olisi vertailtu kehitysmaan ja suomalaisen median uutisointia. Oma tutkimukseni lähtee näille urille, mutta toisaalta jatkaa ulkomaanuutistutkimusten perinteitä, joita on tehty suomalaismediasta 1960-luvulta lähtien.

Afrikka ei ole vielä talouspoliittisesti kovinkaan tärkeä alue Suomelle. Afrikan maiden keskiluokkaistumisen myötä maanosan taloudellinen arvo kuitenkin kasvaa kaiken aikaa, jolloin myös uutisoinnin tärkeys mantereelta kasvaa. Jos uutisointi esimerkiksi Zimbabwesta pysyy nykyisissä uomissaan, elinkeinoelämän käsitykset alueesta pysyvät negatiivisina ja stereotyyppisinä.

Etenen tässä tutkimuksessani niin, että esittelen aluksi tutkimusmenetelmäni. Sen jälkeen paneudun aiempaan tutkimustietoon. Lopuksi analysoin erikseen kummankin lehden artikkelit, aluksi The Heraldin ja sitten Helsingin Sanomat. Lopuksi vedän tutkimustulokset yhteen ja teen johtopäätöksiä.

Tärkeimmät tutkimustani kuvaavat avainsanat ovat Zimbabwe, sananvapaus, kehitysmaa, kehitysmaauutisointi ja Afrikka.

2 TUTKIMUSMATERIAALI JA ANALYYSIMENETELMÄT

2.1 Tutkimuksen kohde

Tutkimusalueeni olen rajannut Helsingin Sanomien osalta syksystä 2008 helmikuuhun 2009, ajanjaksoon juuri ennen tämän tutkimuksen aloitushetkeä. The Heraldin osalta tutkimusjakso ulottuu lokakuun alusta 2008 helmikuuhun 2009, jaksoon jolloin kolera-aalto pyyhki Zimbabwen ylitse ja jolloin siitä kirjoitettiin lehdessä enemmän kuin muulloin.

Kimmo Mäkilä (2007) käyttää Jyväskylän yliopistolle tekemässään journalistiikan väitöskirjassaan käsitettä *kriittinen diskurssihetki*, jolloin tietty aihe nousee uutisten keskipisteeseen. Tuon hetken tienoilla ilmestyneissä jutuissa on todennäköisesti havaittavissa erilaisia diskursseja, myös sellaisia, jotka eivät ehkä muina aikoina pääsisi yhtä helposti näkyviin (Gamson & Stuart 1992; Chilton 1987). Tässäkin tutkimuksessa mielestäni juuri koleraepidemian huippuhetket ovat kriittisiä diskurssihetkiä ja mielenkiintoisia tutkimuskohteita, koska tällainen hetki tekee tiettyyn aiheeseen liittyvät diskurssit erityisen näkyviksi ja stimuloi erilaisten tulkintakehysten kannattajia, journalisteja ja muita tarkkailijoita kommentoimaan asiaa esimerkiksi juuri mediassa.

The Heraldin osalta tutkimusmateriaalini koostuu vain kolerauutisointia koskevista artikkeleista. Kaikissa artikkeleissa kolera vähintään mainitaan. Tämä siitä syystä, että mikäli olisin valinnut hakusanaksi ”Zimbabwe”, kuten Helsingin Sanomissa, The Heraldin kohdalla tutkimusmateriaaliksi olisi päätynyt lähes koko lehtien sisältö kyseiseltä ajanjaksolta. Heraldin materiaalissa on mukana myös joitakin tietoisikuruutuja kuvituksineen, jotka ovat osa koleran vastaista taistelua, johon Zimbabwen hallitus pyysi mediaa osallistumaan heti epidemian alkuhetkistä lähtien. The Heraldin lisäksi juttuja on myös Sunday Mail -nimisestä valtion kontrolloimasta viikkolehdestä, joka kuuluu samaan Zimpapers-konserniin The Heraldin kanssa. Yhtiö julkaisee seitsemää sanomalehteä, kolmea aikakauslehteä ja yhtä paikallislehteä.

Helsingin Sanomista olen valinnut kaikki Zimbabwea koskevat artikkelit kuuden kuukauden tutkimusjakson ajalta. Tämä siksi, että tutkimusmateriaali Helsingin Sanomista olisi jäänyt muuten hyvin ohueksi, sillä Helsingin Sanomien kolerauutisointi rajoittuu suurimmaksi osaksi toteaviin sähkeisiin koleraan kuolleiden määristä. Kun hakusanaksi otettiin Zimbabwe, artikkelien määrä ja laatu kasvoivat.

Tutkimusmateriaali koostuu kaikkiaan 127 lehtiartikkelista. Liitteestä 1 löytyvät alkuperäiskielellä olevat lainaukset, joita olen The Heraldista käyttänyt analyysissäni.

2.1.1 The Herald

The Herald on ainoa valtion omistama päivälehti Zimbabwessa. Se on myös maan suurin päivittäinen sanomalehti ja kuuluu Zimpapers Groupiin, jossa valtiolla on enemmistöomistus. Muut ryhmään kuuluvat lehdet ovat The Chronicle, The Sunday Mail ja The Sunday News. Konserniin kuuluvat myös kansankieliset lehdet Umthunya and Kwayedza. (The Heraldin kotisivu, 2011) Zimbabwen itsenäistyessä vuonna 1981, maan hallitus osti The Heraldin ja muita lehtiä ja perusti Zimbabwe Newspapers Ltd.:n julkaisemaan niitä. (WACC – World Alliance for Christian Communication, 2010)

The Heraldia on jo pitkään syytetty täysin yksipuolisesta raportoinnista, joka suosii presidentti Robert Mugabea ja Zanu-PF-puoluetta, ja toisaalta demonisoi oppositiopuolue MDC:tä (Movement for Democratic Change). Lehti syyttää MDC:tä usein kolonialistien agentiksi.

The Heraldilla ei ole juuri kilpailijoita Zimbabwessa, koska mediaa kontrolloidaan hyvin tiukalla lainsäädännöllä. Maassa on kuitenkin useita itsenäisiä sanomalehtiä, kuten The Independent. (World Newspapers, 2011) Zimbabwessa on kaikkiaan 12 kappaletta 4-7 kertaa viikossa ilmestyvää Unescon määritelmän mukaista ”dailya” eli päivälehteä. Lisäksi on yhdeksän ulkomailta käsin tehtävää Zimbabwea käsittelevää lehteä tai verkkolehteä. (Kidon Media-Link, 2011)

2.1.2 Helsingin Sanomat

Helsingin Sanomat perustettiin vuonna 1889 Päivälehti-nimisenä. Tänä päivänä se on ainoa valtakunnallinen sanomalehti Suomessa, Suomen suurin tilattava sanomalehti ja levikiltään myös Pohjoismaiden suurin sanomalehti. Lehden arkilevikki oli vuonna 2009 Levikintarkastuksen mukaan 397 838. Seuraavaksi suurimmat sanomalehdet Suomessa ovat Aamulehti (135 293), Turun Sanomat (109 504), Kaleva (80 826) ja Keskisuomalainen (71 777). Muista tarkastetuista sanomalehdistä levikiltään suurimmat ovat Ilta-Sanomat (152 948) ja Iltalehti (112 778). (Sanomalehtien liitto, 2011) ja Tietopaketti uusille toimittajille, 2009)

Uusille työntekijöille tarkoitetun tietopaketin (2009) mukaan lukijoita Helsingin Sanomilla on keskimäärin 958 000, joista noin puolet suur-Helsingin alueella. Lehden peitto eli tavoitavuusprosentti on 27 prosenttia koko maassa ja 68 prosenttia suur-Helsingin alueella. Lehden omistaa Sanoma Oyj. (Levikintarkastus Oy, 2011)

Helsingin Sanomat muodostuu nykyään viidestä erillisestä osasta, jotka ovat seitsenpäiväinen sanomalehti, perjantaisin ilmestyvä Nyt-liite, aikakauslehtimäinen Kuukausiliite sekä näiden verkkoversiot. Levikintarkastuksen (2011) mukaan näillä liitteillä on keskimäärin lukijoita varsinaista lehteä enemmän. Helsingin Sanomiin kuuluvat myös Radio Helsinki ja HS Teema -aikakauslehti, joka paneutuu kussakin lehdessä aina vain yhteen aiheeseen. Uusimman toimintojen yhdistämisen tuloksena Nelosen tv-uutiset on myös osa Helsingin Sanomien toimitusta.

Uusien työntekijöiden tietopaketin (2009) mukaan Helsingin Sanomat on ”sitoutumaton päivälehti, joka pyrkii edistämään ja vahvistamaan kansanvaltaisuutta, yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta ja mielipiteen vapautta”. Tehtävänsä se toteuttaa ensisijaisesti tasapuolisen, nopean ja luotettavan uutisvälityksen kautta. Lehti määrittää kantansa itsenäisesti, riippumatta poliittisista tai taloudellisista päätöksentekijöistä tai muista painostusryhmistä. Helsingin Sanomat pyrkii kiinnittämään erityistä huomiota mielipiteen vapauden toteutumiseen. ”Helsingin Sanomain käsityksen mukaan yhteiskunnan tasapainoinen kehitys on mahdollinen vain silloin, kun kaikkia kansalaisia palvelevan, monipuolisen tiedonvälityksen jatkuvuus on taattu.”

2.2 Tutkimusmateriaalin hankinta, rajausta ja luotettavuus

Laadullisessa tutkimuksessa, kuten tässä, ei ole mielekasta käyttää perinteisiä määrällisen tutkimuksen kriteerejä aineiston koosta, edustavuudesta ja yleistettävyydestä. Sen sijaan on lähdettävä laadullisen tutkimuksen omista teoreettisista lähtökohdista ja puhuttava ennemminkin aineiston kattavuudesta sekä harkinnanvaraisesta, teoreettisesta tai tarkoituksenomaisesta poiminnasta. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston koolla ei ole välitöntä vaikutusta eikä merkitystä tutkimuksen onnistumiseen. On kuitenkin joitakin sääntöjä koon määrittämiseksi. Puhutaan aineiston kylläntymisestä eli saturaatiosta, kun uudet tapaukset eivät enää tuota mitään uutta tietoa tutkimusongelman kannalta. Tällöin aineiston katsotaan olevan siis riittävä. Jos lukee artikkeleita ja huomaa jossakin vaiheessa samojen asioiden toistuvan ilman, että uusia paljastuu, aineisto on riittävä. Toisaalta kun aineisto on jo kerätty, sen voi jakaa kahteen osaan ja analysoida vain toisen puoliskon (vrt. klassinen reliabiliteetin laskeminen puolitusmenetelmällä). (Eskola & Suoranta 1998, 60-64) Tätä tutkimusta tehtäessä kylläntyminen tapahtui muutamien kymmenien luettujen artikkeleiden jälkeen. Luin aluksi Helsingin Sanomien artikkeleita kronologisessa järjestyksessä. Muutaman kymmenen artikkelin jälkeen aloin hahmottaa diskursiivisia kokonaisuuksia luetuista artikkeleista. Lisäksi kirjoittelu koleraepidemiasta rajoittui tietylle ajanjaksolle ainakin Helsingin Sanomissa, joten aineiston rajausta tapahtui myös sitä kautta.

Miksi sitten juuri tämä aineisto, 66 kappaletta Helsingin Sanomien ja 61 kappaletta The Heraldin artikkeleita Zimbabwesta? Ensinnäkin Helsingin Sanomat edustaa länsimaista, sananvapauden esimerkkimaan yksityistä ja riippumatonta viestintävälinettä. Täysi vastakohtapari on taas The Herald, valtion kontrolloima, yhden maailman korruptointuneimman maan tiedonvälityksen airut.

Miksi juuri valtiollinen media? Zimbabweassa yksinvaltainen hallitus yrittää kaikin keinoin tukahduttaa itsenäiset mediat. Valtiollinen media taas on sen oma äänitorvi, sillä se on nimenomaan valjastettu valtion äänitorveksi. Minua kiinnostaa selvittää, että miten hyvin valtiollinen media pystyy tästä huolimatta välittämään tietoa negatiivisesta uutisaiheesta lukijoilleen ja minkälaisin diskurssein se puhuu omassa maassaan meneillään olevasta tragediasta, historiallisen suuresta koleraepidemiasta.

Tutkimusmateriaalini koostuu kahdesta sanomalehdestä, joten käyttämäni aineisto on vapaasti saatavissa olevaa julkista aineistoa. Helsingin Sanomien artikkelit hain lehden sähköisestä arkistosta. Tutkimusmateriaalin hankinta Zimbabwesta osoittautui kuitenkin luultua vaikeammaksi. Aluksi käytin Sambian-matkalla hankkimiani kontakteja UNDP:hen ja yksityishenkilöihin. En kuitenkaan onnistunut saamaan heidän kauttaan tutkimusmateriaalia. Seuraavaksi kysyin nettilomakkeella ja sähköpostitse suoraan The Heraldista, josko lehden toimituksesta saisi vanhoja lehtiä tai sähköisiä kopioita, kuitenkin tuloksetta. Seuraavaksi kyselin Suomen Sambian-suurlähetystöstä, jonka vastuualueeseen kuuluu myös Zimbabwe, mutta heille ei tule zimbabwelaisia lehtiä lainkaan. Käännyin Zimbabwen Ruotsin-suurlähetystön puoleen. Heillekään ei lehtiä tule, mutta lopulta sain heiltä tiedon puolueettomasta Media Monitoring of Zimbabwe -projektista, jonka ystävällisellä avustuksella sain The Heraldin artikkelit sähköisessä muodossa. Aineiston hankintaa hankaloittivat kuitenkin huonot internet-yhteydet Zimbabwessa ja koko maata vaivanneet tietoliikennekatkokset. Minulle ehdotettiin CD:n lähettämistä postissa, mutta se kestäisi viikkoja, ja hyvin todennäköisesti hukkuisi matkalla. Kokeilimme myös maksullista RapidShare-nettipalvelua tiedostojen siirtämiseen, mutta koska sekään ei toiminut, päädyimme siihen, että he siirtävät pdf-muodossa olevat lehden artikkelit Suomessa olevalle nettipalvelimelleni ftp-yhteydellä. Aineiston hankinnassa meni kaikkiaan yli kolme kuukautta ennen kuin minulla oli koko aineisto käsissäni.

2.3 Kielierot

Aineiston analysoinnissa yksi ongelma oli englannin ja suomen kielisten tekstien vertaileminen keskenään. En ryhtynyt kuitenkaan kääntämään kaikkia englanninkielisiä tekstejä suomeksi, vaan käsittelin tekstejä niiden alkuperäiskielellä. Käännöstyössä olisi mennyt suhteettoman kauan aikaa ja vaivaa hyötyyn nähden. Lisäksi merkityssisällöt olisivat saattaneet muuttua, jos tekstejä olisi alettu kääntää suomeksi. Olen kuitenkin kääntänyt analyysissa käyttämäni esimerkkikatkelmat eroavaisuuksien ja yhtäläisyyksien hahmottamiseksi ja korostamiseksi. On myös huomattava, että äidinkieleni on suomi ja puhun englantia vieraana kielenä. Tällöin

mahdollisuus virhearviointeihin ja virhetulkintoihin analyysissa kasvaa. Analyysissa käyttämäni suorat lainaukset löytyvät alkuperäiskielellä liitteestä numero 1.

2.4 Tutkimustapa

2.4.2 Kvalitatiivinen tutkimus

Pertti Alasuutarin (1999) mukaan aiemmin on ollut tapana pitää kvantitatiivista ja kvalitatiivista tutkimusta toisilleen jollain tapaa vastakkaisina tutkimusmenetelminä. Tällainen jaottelu vastaa Alasuutarin mukaan kuitenkin huonosti todellisuutta. Kaikessa tieteellisessä tutkimuksessa on paljon yhteisiä periaatteita, kuten pyrkimys loogiseen todisteluun sekä objektiivisuuteen, koska molempien tutkimussuuntien tutkijat nojaavat todisteluissaan havaintoaineistoihinsa.

Olenkin aluksi määrällisesti selvittänyt valitsemieni muuttujien määrän ja niiden esiintymisen lehtien jutuissa. Varsinainen tutkimusosuus on kuitenkin laadullinen. Siinä olen diskurssianalyysin keinoin paneutunut kolerauutisoinnin toimijoihin kuten Zimbabwen presidentin Robert Mugaben ja koleran kuvailemiseen jutuissa.

Määrälliset menetelmät antavat vastauksia siihen, miten paljon jotakin asiaa on tehty tai tapahtunut, mutta sillä ei saada vastausta kysymykseen miksi jotain on tapahtunut. Tässäkään tutkimuksessa määrällisellä erittelyllä ei voi päästä niin ”pitkälle” kuin laadullisella tutkimuksella. Kun analysoidaan lehtiartikkeleita myös laadullisesti, päästään tutkimuksessa paljon syvemmälle kuin vain lukuihin.

Tekstit ja sanat, samoin kuin kuvat, ovat harvoin niin yksiselitteisiä, että niiden sisältämät merkitykset voidaan lukea esiin ilman tulkintaa. Kvalitatiivisessa eli laadullisessa analyysissa haen teksteistä syvempää merkityssisältöä; miten tekstit ja kuvat tulkitsevat todellisuutta. (Väliverronen 1998, 15 - 16.) Kvalitatiivisessa analyysissa ollaan kiinnostuneita tutkittavaan ilmiöön liittyvistä sisällöllisistä merkityksistä, ei niinkään esiintymistiheydestä. (Metodix 2002.)

Postmoderni tutkimus on suuntautunut koko ajan yhä enemmän kohti laadullisempaa tutkimusta. Pelkästään "tilastollisin menetelmin ei ihmisen inhimillistä toimintaa pystytä kovin pitkälle tutkimaan". Toisaalta, voi käydä myös niin, että tutkimustapojen kaavamaistumisen myötä tutkimus voi jäädä pinnalliseksi ja teoriasta irrallaan olevaksi. Lisäksi uudet mielenkiintoiset menetelmät saattavat saada suuremman huomion kuin itse substanssi. Tutkijan vaatimukset ovatkin kasvaneet siirryttäessä kohti laadullista tutkimusta. "Tutkijalta vaaditaan yhä enemmän omien todellisuus- ja ihmiskäsitysten sekä menetelmien ja tutkimuskohteen luonteen ymmärtämistä." (Eskola & Suoranta 2001, 28, 32-33) Tämä ei ole aivan helppo pala ensimmäistä kertaa suurta tutkimusta tekeväälle gradun tekijälle.

Alasuutarin (2001) mielestä kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen analyysi voidaan erottaa toisistaan, mutta niitä voidaan myös soveltaa samassa tutkimuksessa ja saman tutkimusaineiston analyysissä. Lisäksi hän pitää kvantitatiivista ja kvalitatiivista analyysia eräänlaisena jatkumona, ei vastakohtina tai toisensa poissulkevinä analyysimalleina. Mielestäni tämä tulkinta toimii hyvin omassakin tutkimuksessani.

Joitain selkeitä eroja määrällisessä ja laadullisessa tutkimuksessa kuitenkin on. Karkeimmillaan laadullinen tutkimus ymmärretään yksinkertaisesti aineiston muodon kuvaukseksi. Laadullista eli kvalitatiivista tutkimusta on myös usein määritelty sen kautta mitä se ei ole ja verrattu sitä kvantitatiiviseen tutkimukseen. Laadulliselle tutkimukselle on annettu sellaisia määreitä kuin subjektiivinen, induktiivinen, osallistuva havainnointi, naturalismi, taide, hermeneutiikka, aristotelinen, teologinen, finalistinen, ymmärtäminen, fenomenologia ja mikro. Vastaavasti kvantitatiivista tutkimusta on kuvattu termeillä objektiivinen, deduktiivinen, kyselylomaketekniikat, anti-naturalismi, tiede, positivismi, galileinen, kausaalinen, mekanistinen, selittäminen, looginen positivismi ja makro. (Eskola & Suoranta 2005, 13-14)

Laadullinen tutkimus vaatii tilastollisesta eli määrällisestä tutkimuksesta poikkeavaa absoluuttisuutta; kaikki tutkimukseen kuuluviksi katsotut seikat tulee kyetä selvittämään siten, että ne eivät ole ristiriidassa esitetyn tulkinnan kanssa, koska yksikin poikkeus kumoo säännön ja osoittaa, että asiaa pitää miettiä uudelleen. Tilastollisessa tutkimuksessa poikkeukset eivät kumoa yleistä sääntöä. (Alasuutari 2001, 31 - 42.)

Alasuutarin (2001, 39) mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei tarvita suurta joukkoa tutkimusyksiköitä tai tilastollista argumentaatiotapaa, aina se ei ole edes mahdollista. Alasuutari ottaa esimerkiksi talvisodan syttymisen syyt ja niiden tutkimisen. ”Ei ole olemassa eikä edes konstruoitavissa joidenkin muuttujien suhteen erilaisia historiallisia tilanteita, joissa toisissa talvisota on syttynyt ja toisissa ei. Analyysin ja tulkintojen argumentaation tulee pohjautua pelkästään tämän yhden sodan syttymisen syiden erittelyyn”, hän kirjoittaa.

Tällaista materiaalia, kuten tässä tutkimuksessa, joka on olemassa tutkimuksen tekemisestä ja tutkijasta riippumatta (eng. natural occurring data), Alasuutari (2001, 84) pitää ihanteellisena laadulliselle tutkimukselle, koska se tekee monenlaiset laadulliset tarkastelut mahdollisiksi. Tällaisessa tapauksessa käytetään ulkokohtaista havainnointia, jossa tutkittava kohde ei mitenkään häiriinny tutkimuksen suorittamisesta.

2.4.3 Hypoteesittomuus

Laadulliset tutkimukset ovat yleensä hypoteesittomia. Niissä pyritään etenemään aineistosta käsin mahdollisimman vähin ennakko-oletuksin. Ennakko-oletuksista ei voi kuitenkaan täysin päästä, ja siksi ne olisi syytä tiedostaa. Silloin niitä voi käyttää tutkimuksessa ääneen lausuttuina esioletuksina. Tutkija voi myös käyttää työnsä apuna työhypoteeseja eli omia arvauksia tutkimuksen tuloksista. Yksi laadullisen tutkimuksen tehtävä on auttaa luomaan uusia hypoteeseja myöhemmälle määrälliselle tutkimukselle. (Eskola & Suoranta 1998, 19-20)

Tutkimukseeni sisältyy esioletus, että zimbabwelaiseen journalistiseen käytäntöön liittyy diskursiivisia käytäntöjä, jotka voivat ilmetä journalistisissa teksteissä. Oletan, että journalistisia tekstejä analysoimalla journalistisesta diskurssista on mahdollista löytää säännönmukaisuuksia, jotka valaisevat zimbabwelaista journalistista ammattikäytäntöä, journalistista ajattelutapaa tai maailmankuvaa.

Tutkimukseni on siis näin ollen deskriptiivinen, tarkoitukseni ei ole selvittää miksi journalistit kirjoittivat niin tai näin tai miksi yhteiskunnalliset tekijät saivat heidät sanomaan niin kuin he sanoivat. Tarkoitukseni on sen sijaan kuvata mitä journalistit ovat sanoneet ympäristöstä ja mitä säännönmukaisuuksia tässä diskurssissa on havaittavissa. Huomiota on kiinnitettävä myös diskurssissa ilmeneviin poikkeamiin. En siis oletta, että zimbabwelainen journalistinen ammattikäytäntö olisi yhtenäinen. (Hiltunen 1989, 19)

2.4.4 Diskurssianalyysi

Käytän analyysimenetelmänä tässä tutkimuksessa diskurssianalyysia. Minua kiinnostaa se, miten eri tavoilla paikallinen ja suomalainen valtamedia asioista kertovat. Kiinnitän huomiota sanavalintoihin, aihealueisiin ja teemoihin, jotta saan selville miten uutisointi jakaantuu.

Kieliasultaan samanlainen väittämä, lause tai sana voidaan tulkita lukuisilla eri tavoilla riippuen siitä asiayhteydestä, jossa se esiintyy. Samasta asiasta voidaan myös puhua monin eri tavoin – monin eri diskurssein – eikä toisistaan poikkeavia kuvauksia voida asettaa totuudellisuus- tai paremmuusjärjestykseen. Konteksti, jossa kieltä käytetään, antaa sanoille ja lauseille oman merkityksensä. Kielen avulla tuotetut merkityssysteemit ovat siis parhaiten ymmärrettävissä niiden asiayhteyksien ja tilanteiden kautta, joissa ne esiintyvät. Kielen avulla voidaan eri tilanteissa väittää jotakin todellisuudesta, ja tämä väittämä saa omat tilannekohtaiset funktionsa ajassa ja paikassa. (KvaliMOTV, 2012)

Tiedotusvälineiden vaikutusvalta perustuu Faircloughin (1997, 10) mukaan nimenomaan kieleen ja diskursseihin. Siksikin valitsin tutkimusmenetelmäkseni diskurssianalyysin. Tiedotusvälineiden kielen erittely on merkittävä osa käynnissä olevien sosiaalisten ja kulttuuristen muutosprosessien tutkimusta. Viime aikoina tiedotustutkimuksessa on käsitelty paljon myös intertekstuaalisuutta, lajityyppien sekoittumista ja identiteettiä.

Mediatekstien analysointi voi Faircloughin (1997, 14) mukaan valaista tiedotusvälineiden tarinoita kolmella tavalla:

- Miten maailma (tapahtumat, suhteet) representoidaan?
- Minkälaisia identiteettejä on annettu niille, jotka esiintyvät ohjelmassa tai tarinassa (toimittajat, yleisöt, kolmannet osapuolet, joihin viitataan tai joita haastatellaan)?
- Mitä suhteita on rakennettu osallistujien välille (esimerkiksi toimittajan ja yleisön, asiantuntijan ja yleisön tai poliitikon ja yleisön välille)?

Fairclough (1997, 14) lähtee siitä, että mikä tahansa osa mistä tahansa tekstistä samanaikaisesti representoi maailmaa, rakentaa identiteettejä ja muodostaa suhteita. On kuitenkin tärkeää huomioida, etteivät diskurssit ole aineistoissa valmiina, vaan ne ovat aina tulkintoja. Sosiaalisessa todellisuudessamme ei siis sinänsä "leijaille" ympäriinsä diskursseja, joita tutkijan tulee yrittää haaviinsa pyydystää. Sen sijaan tutkija analysoi ja tulkitsee tekstiavaruutta ja muodostaa runsaasta varannosta ikään kuin ytimekkäämpiä tiivistyksiä. (Jokinen ym. 2004, 28.)

Diskurssianalyysissa on kyse hieman samasta asiasta kuin teemoittelussa tai tyypittelyssä, mutta huomio on temaattisten ja substantiaalisten sisältöjen sijaan siinä, miten kieltä käytetään ilmaisemaan asioita ja miten asioita ja ilmiöitä tuotetaan. Tarkastelusilmälaseja tulee siis vaihtaa perinteisistä sellaisiin, joissa prismat kohdistuvat asioiden ymmärrettäväksi tekemiseen ja tuottamiseen kielenkäytön avulla; miten kieltä käytetään, miten sen kanssa toimitaan. Diskurssit luovat sekä objektiivista että subjektiivista todellisuutta: ne kuvaavat sosiaalista todellisuutta rakentaen sitä samalla itse. Diskursiivisen analyysin avulla tehdään oikeutta aineiston värikkyydelle ja ristiriitaisuudelle; moniäänisyydelle. Yksi diskurssien tutkijan tehtävä onkin tehdä ymmärrettäväksi selontekoja, vuorovaikutusta ja puheavaruuksia – tulkita moniselitteisyyttä. (KvaliMOTV 2012)

Paneudun tässä tutkimuksessa seuraaviin kysymyksiin:

- Mitä tapahtuneesta kerrottiin? Millä tavoin?
- Oliko aiheen käsittely monipuolista?
- Miten tapahtumiin suhtauduttiin?
- Mitä teksti esittää?
- Miten se kuvaa tapahtunutta tai millaisia asenteita se välittää?
- Mitkä ovat tekstin sisältämät aiheet, asenteet, mielipiteet ja siinä esiintyvät toimijat ja niiden väliset suhteet?

Aluksi teemoittelen aineiston aihealueet erillisiksi teemoiksi, joiden pohjalta järjestän ne diskurssien mukaan omiksi ryhmikseen.

- Kenen näkökulmista juttuja kirjoitettiin?
- Keitä ovat diskurssien toimijat eli ketkä saivat äänensä kuuluville jutuissa?

2.4.5 Kolmen tason representaatioanalyysi

Tässä tutkimuksessa käytän representaatioiden analysointiin keskittyvää ja kriittisestä diskurssianalyysista ammentavaa metodologiaa, *kolmen tason representaatioanalyysiä*.

Analyysin on kehittänyt omaa journalismin väitöskirjatyötään varten Kimmo Mäkilä (2007). Menetelmän tarkoituksena on selvittää, millä tavalla näen diskurssien vaikuttavan teksteissä ja miten ne ohjaavat representaatioiden muodostumista yksittäisten lehtijuttujen tasolla. Metodilla on myös toinen tavoite: sen avulla voi havainnollistaa, millä tavalla diskurssit käytännössä kaivetaan esille aineistosta. Tämän prosessin kulkua harvoin avataan diskurssianalyttisissä tutkimuksissa.

Diskurssianalyysissa edetään representaatioiden etsimisen, tulkinnan ja niistä tehtävän vuoroin deduktiivisen, vuoroin induktiivisen päättelyn kautta. Kyse ei ole epämääräisestä tekstien ”luvusta” tai ”analysoinnista”, jonka tuloksena diskurssit ”löytyvät”, vaan suhteellisen selkeästi hahmotettavasta operaatiosta. (Mäkilä 2007, 144)

Millä tavoin tutkimusaineiston kimppuun sitten pitäisi käydä, jotta tekstien seassa piilottelevat diskurssit saataisiin näkyville ja tutkimuskysymyksiin vastauksia? Mäkilän (2007) mukaan liikkeelle pitää lähteä yksittäisestä jutusta ja ottaa selville, millä tavoilla kolera tai Zimbabwe on siinä representoitu. Yksittäinen juttu luetaan tarkoin läpi, ja lopussa esitetään sille sarja kysymyksiä, joita voivat olla esimerkiksi: Millainen kuva Zimbabwesta tämän jutun perusteella muodostui? Miten se muuttui jutun aikana? Millaisen esityksen se aiheestaan loi? Ketkä koleraa puhuivat ja millä tavalla, ketkä taas eivät puhuneet? Millaisia ominaisuuksia koleraan liitettiin ja kuka liitti? Tällaisen kysymyspatterin ja tarvittavien jatkokysymysten avulla kyetään luomaan yleiskäsitys juttutodellisuuden luonteesta. Sen jälkeen voidaan palata takaisin pienempien tekstikatkelmien ääreen purkamaan esiin, mitkä nimenomaiset kielelliset piirteet, yksittäiset *representaationaaliset valinnat* jutussa ovat luomassa tätä juttutodellisuutta; mitkä valinnat tukevat sitä, mitkä toimivat sitä vastaan tai tuovat siihen uusia särmiä.

Aineiston juttuja käydään tällä tavalla läpi yksi kerrallaan, kunnes juttutodellisuuksissa aletaan havaita toistuvia samansuuntaisia esityksiä ja niiden takana tietynlaisia *representaationaalisia valintoja*. Tässä vaiheessa voidaan olettaa, että niitä ohjailee tietty *diskurssi*. Näin jatketaan koko aineiston läpi, jolloin on todennäköisesti saatu esiin muutamia keskenään erilaisia diskursseja ja niiden ominaisuuksia. Millaisina ne kuvaavat koleraa ja Zimbabwen, miten koleraa ja Zimbabwesta puhutaan ja miten taas ei, ketkä puhuvat ja ketkä eivät, millaisia suhteita diskurssi luo eri toimijoiden välille ja niin edelleen. Mäkilän mukaan on tärkeää huomata, että vaikka kullakin jutulla on oma juttutodellisuutensa, useimmissa tapauksissa risteilee erilaisia diskursseja.

Diskurssit eivät ole tasa-arvoisia, vaan toiset niistä ovat vahvempia eli ne luovat voimakkaampia ja hyväksyttävämpiä esityksiä, jolloin ne ovat hallitsevina, ja toiset jäävät alisteisiksi. Voi myös olla, että jokin diskurssi saavuttaa yksinään täysin hallitsevan aseman muiden yli, jolloin sitä kutsutaan *hegemoniseksi diskurssiksi*. Diskurssien valta-asetelmat eivät kuitenkaan ole muuttumattomia, niin kuin eivät diskurssit itsekään. Hegemoninenkin diskurssi voi muuttua alisteiseksi tai kadota jopa kokonaan, diskurssit voivat sulautua toisiinsa tai jostakin diskurssista voi irrottautua uusi diskurssi. Näitä muutoksia ei tietenkään voi havainnoida kovin lyhyen aikavälin

kattavasta aineistosta, sillä diskurssit muuttuvat hitaasti, aivan kuten niihin dialektisessa suhteessa oleva ympäröivä yhteiskuntakin.

Käsitteet *primaarinen* ja *sekundaarinen* kertovat miten diskurssit käyttäytyvät toistensa suhteen. Primaarinen diskurssi on sekundaarista voimakkaampi, eli se tuottaa vahvempia representaatioita, jotka jäävät päällimmäisiksi eli ensisijaisiksi. Sekundaaristen diskurssien luomat toissijaiset representaatiot jäävät lisävivahteiksi tai särmiksi vahvempien varjoon, joko tukemaan niitä tai toimimaan niitä vastaan. Mäkilän mukaan on tärkeää huomata, että diskurssien primaarisuudesta ja sekundaarisuudesta saadaan selvyys vasta laajemman aineiston tasolla. Yksittäisistä juttutodellisuuksista ei niitä voi kunnolla päätellä, koska sekundaarisen diskurssin muodostama representaatio voi jossakin jutussa saada hetkellisesti yliotteen, vaikkei se pitäisikään paikkaansa laajemmassa aineistossa. Diskurssien välisestä kamppailusta johtuen primaarisuus-sekundaarisuus-jaottelua ei voi palauttaa juttutodellisuuksien tasolle, vaan johtopäätöksiä diskurssien valta-asetelmista voidaan tehdä vasta laajemman aineiston tasolla. ”Ei pidä katsoa kuka voittaa taistelun, vaan kuka voittaa sodan.” (Mäkilä 2007) Laajemmalla aineistolla Mäkilä (2007) tarkoittaa useiden, jopa kymmenien tai satojen juttujen muodostamaa kokonaisuutta, josta voidaan jo havainnoida erilaisten diskurssien olemassaolo.

Diskurssin, juttutodellisuuden ja representationaalisen valinnan yhteys tulee ymmärrettäväksi, kun niitä kaikkia ajatellaan eritasoisina tai -laajuisina representaatioina. Yksittäisessä jutussa tehty representationaalinen valinta on suppein eli *ensimmäisen tason representaatio*, ja niiden kokonaisuudesta muodostuu yksittäisen jutun tasolla laajempi representaatio, juttutodellisuus, eli *toisen tason representaatio*. Ensimmäisen tason representaatioiden valintaa ohjaavat diskurssit, jotka tulevat näkyviin laajojen aineistojen tasolla. Ne taas muodostavat laajimmat eli *kolmannen tason representaatiot*. Ne eivät enää ole kytköksissä yksittäiseen juttuun, vaan muodostuvat otoksen juttujen sisällä risteilevistä osasista. Tältä pohjalta muodostuu tässä tutkimuksessa käyttämäni diskurssianalyttinen *kolmen tason representaatioanalyysi*, joka selittää, miten diskurssit toimivat teksteissä, miten ne voidaan havaita ja tehdä päätelmiä niiden luonteesta ja keskinäisistä suhteista.

Analyysin kolme tasoa suppeimmasta laajimpaan ovat:

Ensimmäisen tason representaatio eli representationaalinen valinta:

- Yksittäisessä jutussa tehty yksittäinen jotakin asiaa representoiva kielellinen valinta
- Valintojen tekemistä ohjaavat erilaiset *diskurssit*
- Diskursseja on vaikea havaita tällä tasolla, sillä diskurssit pyrkivät peittämään oman läsnäolonsa ja vaikuttamaan luonnollisilta. Täten myös representationaalisten valintojen erottaminen vaikeutuu

Toisen tason representaatio eli juttutodellisuus:

- Yksittäisessä jutussa tehtyjen representationaalisten valintojen muodostama kokonaisuus
- Toisen tason representaation kautta voidaan päästä käsiksi ensimmäisen tason representaatioihin deduktiivisella päättelyllä: etsitään, mitkä piirteet tekstissä ovat erityisesti synnyttämässä tällä toisella tasolla havaittua laajempaa representaatiota
- Kun tämä tarkkailu toistetaan riittävän suuressa aineistossa, löydetään representationaalista valinnoista säännönmukaisuuksia, joiden pohjalta voidaan induktiivisesti päättelämällä määrittää valintoja ohjaavat diskurssit ja niiden ominaisuudet

Kolmannen tason representaatio eli diskurssi:

- Laajin representaatio kohteestaan, ohjaa ensimmäisen tason representaatioita
- Ei esiinny sellaisenaan yksittäisissä aineiston jutuissa
- Diskursseja vertaamalla voidaan määrittää niiden keskinäiset valta-asetelmat eli ovatko ne primaarisia vai sekundaarisia vai jopa hegemonisia
- Diskurssien valta-asetelmia ei voida palauttaa toisen tason representaatioihin

Analyysi ei etene kronologisesti representaatiotasojen mukaan, vaan järjestyksessä **2-1-3**. Mäkilän (2007) mukaan toisen tason representaatioon on helpoin päästä käsiksi, kun taas ensimmäisen tason representaatiot ovat useimmiten peiteltyjä ja vaikeasti havaittavissa, ellei tiedä, mitä etsiä. Representaatioita voidaan muokata esimerkiksi sellaisten kielenkäytön välineiden tai tämän tutkimuksen käsitteistöllä representationaalisten valintojen kuten nominalisaation, passivoinnin, nimeämisen, järjestämisen tai omissiion (poisjättämisen) kautta. Niiden avulla mm. toiminnan syy-

seuraussuhteita muunnellaan ja toimijoita asemoidaan tai muutetaan epämääräisiksi, millä on vaikutuksensa muodostuvaan representaatioon. Kolmas taso on vielä vaikeammin purettavissa näkyviin. Tällöin asiaa on lähettävä lähestymään toisen tason representaation kautta ja edettävä siitä deduktiivisesti alaspäin.

Juttutodellisuuden selvittyä tekstistä on haettava, mitkä piirteet ovat luomassa tietynlaista kuvaa tutkimuskohteesta ja luetteloitava ne. Ensimmäisen tason representationaalisten valintojen merkittävyyttä voi tarkistaa esimerkiksi kommutaatiotestin avulla, eli vaihtamalla tehty valinta johonkin toiseen ja katsomalla, muuttuiko kokonaisuus ja miten (kommutaatiotestistä ks. Fiske 1996, 144–145).

Näin edetään jutusta toiseen, kunnes juttutodellisuuksissa alkaa nousta esiin toistuvia samankaltaisia representaatioita tutkimuskohteesta. Tällöin voidaan olettaa, että näiden takana vaikuttaa jokin diskurssi, sillä juuri diskurssit ohjaavat representationaalisten valintojen tekoa. Induktiivista päättelyä käyttäen voidaan näiden yksittäisten samansuuntaisesti vaikuttavien representaatiovalintojen perusteella muotoilla ne säännöt, joiden mukaan ne muokkautuvat, toisin sanoen hahmotella diskurssien ominaisuudet. Vasta kun diskurssit on saatu selville, voidaan alkaa tehdä vertailuja niiden keskinäisistä voimasuhteista ja yhteistoiminnasta. Vasta tämän jälkeen on mahdollista vetää johtopäätöksiä siitä, miten aineistossa tutkimuskohde eli kolera ja Zimbabwe on esitetty ja pohtia, mitä seurauksia diskursseista on.

3 TEORIA - Afrikka länsimaissa, länsimaat Afrikassa

*Tiedotusvälineiden tekstit ovat yhteiskunnallisten muutosten herkkiä mittareita.
(Fairclough 1997, 83)*

3.1 Journalismin tehtävät yhteiskunnassa

Joukkoviestimistä nimenomaan sanomalehdille on tyypillistä osallistuminen yhteiskunnalliseen keskusteluun sekä viranomaisten ja päättäjien valvonta ja painostaminen (Kuutti ja Puro 1998, 146 - 147). Pertti Hemánus (1990, 30) määrittelee journalismille kolme tärkeää tehtävää yhteiskunnassa: tiedonvälitys, yhteiskunnan kriittinen tarkkailu ja yhteiskunnallisen vallankäytön valvonta sekä sananvapauden ja julkisen keskustelun edistäminen.

Kaikki joukkoviestinnän muodot herättävät kysymyksiä siitä, ketkä saavat osallistua viestintään, mitkä yhteiskunnalliset toimijat saavat mahdollisuuden kirjoittaa, puhua ja olla esillä ja mitkä eivät. Median tarjonta on näihin päiviin asti ollut ammatillisesti ja institutionaalisesti valvottua ja yleensä tiedotusvälineissä pääsevät esille parhaiten ne, joilla jo ennestään on taloudellista, poliittista tai kulttuurista valtaa. Nykyään on tosin nähtävissä merkkejä siitä, että eriarvoisuus olisi vähentymässä ja mediassa pääsisivät ääneen myös tavalliset kansalaiset ja muut vallattomat mediankäyttäjät. (Fairclough 1997, 58)

Viestimien käytäntöjä ja tekstejä määräävä tekijä on myöskin instituution taloudellinen rakenne. Mediakäytäntöjä ja -tekstejä muokkaa ankara kilpailutilanne, jossa tiedotusvälineiden on nykyään toimittava. Tiedotusvälineiden diskurssia muokkaavat osin myös omistussuhteet. Media on siis entistä enemmän sulautunut osaksi omistajien taloudellisia pyrkimyksiä. (Fairclough 1997, 62.)

Medialla on sekä suuri liikkeellepaneva voima että voimakas ideologinen vaikutusmahdollisuus. Siksi Zimbabwen kaltaisessa yksinvaltaisessa maassa valtio

haluaa valvoa myös tiedotusvälineissä julkaistavaa materiaalia. Hyväksi esimerkiksi tästä käy Vietnamin sodan uutisointi USA:ssa, joka muutti yleisen mielipiteen sodan vastaiseksi ja pakotti Yhdysvallat vetäytymään sodasta. (Fairclough 1997, 65.)

Poliittisesti ja yhteiskunnallisesti mediatekstit on suunniteltu pitämään ihmiset ajan tasalla. Tiedotusvälineiden eri teksteissä kaikki nämä puolet tulevat ilmi eri tavoin ja limittyvät toisiinsa. (Fairclough 1997, 67 - 68.) Esimerkiksi Suomessa Yleisradiolla on velvollisuus uutisoida yhteiskunnallisia ja poliittisia tapahtumia puolueettomasti ja tasapuolisesti sekä tarjota sivistäviä ohjelmia. Niin Suomessa kuin muissakin länsimaiden medioissa tämän tehtävän ja yleisön viihdyttämisen välillä vallitsee jännite (Fairclough 1997, 62). Sen sijaan Zimbabwen kaltaisessa yksinvaltaisessa maassa valtion kontrolloimilla medioilla ei ole edes mahdollisuutta raportoida poliittisista tapahtumista puolueettomasti ja tasapuolisesti. Täysin objektiivista viestintää ei ole olemassakaan, koska aina viestijän omat subjektiiviset näkökannat aihevalinnasta lähtien vaikuttavat lopulliseen sanomaan. Siksi Faircloughin (1997, 63) mukaan viestimien tarjoama tieto onkin usein ideologisesti muotoutunutta. Niin sanotuissa puolueettomissa medioissa ideologiset representaatiot esiintyvät teksteissä yleensä peiteltysti, eivätkä aivan suoraan: ideologia kätkeytyy toimittajien, yleisöjen ja kolmansien osapuolten tuntemiin ”luonnollistettuihin kielenkäyttötapoihin”, ”tervejärkisiin” alkuoletuksiin ja itsestäänselvyyksiin, joille diskurssin yhtenäisyys perustuu ja joihin nojautuen esimerkiksi haastattelut yleensä tehdään (Fairclough 1997, 64).

3.2 Kehitysmaa länsimaiden mediassa

Media vaikuttaa suurelta osalta siihen mitä kehitysmaista ajatellaan länsimaissa. Media välittää tietoa kehitysmaista, mutta toisaalta se myös antaa erilaisia kuvauksia ja mielipiteitä maista ja niiden väestöstä. Media vaikuttaa siis ihmisten mielipiteisiin ja asenteisiin. Tietonsa ihmiset saavat lähinnä maakuntalehdistä ja televisiosta. Ulkoasiainministeriön TNS Gallupilla teettämässä tutkimuksessa tärkeimpinä kehitysmaita koskevinä tiedonlähteinä suomalaiset pitivät juuri televisiota (78%) ja sanomalehtiä (72%). (Raunio 2006, 8)

Mari Maasillan (2001) mukaan nimitys kehitysmaajournalismi kantaa mukanaan ajatusta maailman kahtiajakautumisesta, jakoa teollisuusmaihin ja kehitysmaihin tai kehitysmaihin ja muihin. Sana kehitysmaa sisältää niin paljon negatiivisia, pitkän historian aikana muotoutuneita konnotaatioita, että Maasillan mukaan siitä pitäisi luopua kokonaan. Kehitysmaajournalismista pitäisikin hänen mukaansa siirtyä globaalijournalismiin. Jos puhuttaisiin globaalista eli maapalloistuvasta journalismista, olisi helpompi tuoda esiin ne yhteydet, kytkennät ja verkostot, joita maapallon eri osien välillä nykyisin oikeasti on olemassa.

Kehitysmaajournalismilla on Maasillan mukaan oma genrensä, josta harvoin poiketaan. Tähän genreen kuuluu muun muassa se, että:

- 1) Kehitysmaiden elämä nähdään ensisijaisesti kurjana ja köyhänä
- 2) Kehitysmaiden olot voivat parantua vain länsimaiden, siis kehitysavun (ja nykyisin entistä useammin myös turismin ja kaupan) kautta
- 3) Kehitykseen matka onneen on mutkikas ja vaikea ja ongelmia on paljon.

Yleensä kehitysmaiden asukkaat esitetään länsimaisissa tiedotusvälineissä niin kurjina ja avuttomina, että he tuntuvat kuuluvan kokonaan toiseen ihmislajiin kuin länsimaiden ihmiset. Tämä ilmenee myös siten, että kehitysmaiden ihmisiä ei käytetä yhtä usein juttujen asiantuntijoina ja tietolähteinä kuin länsimaisia ihmisiä. Heitä haastatellaan lähinnä kadunmiehinä ja -naisina tai silminnäkijöinä. Kehitysmaiden asukkaat esitetään myös yleensä aina tietyssä roolissa: avun vastaanottajana.

Myös Fisk (2010) päätyy tutkimuksessaan samaan: Monet kehitysmaita käsittelevistä uutisista kerrotaan länsimaiden näkökulmasta. Näkökulmavalinta vaikuttaa myös toimijavalintoihin: Vaikka uutinen sinällään kertoo kehitysmaasta, sen ainoa toimija saattaa olla länsimaiden edustaja. Fiskin mukaan erityisesti kehitysmaiden naiset jäävät ulkomaan uutisissa useimmiten näkymättömiksi. Heidän osuutensa juttujen toimijoista on murto-osa, kahdeksan sadasta. Lisäksi jutuissa esiintyvät naiset saavat uutisen diskurssissa pääasiassa toissijaisen roolin.

Kehitysmaauutisointia on pitkään arvosteltu siitä, että se antaa kehitysmaista ja niiden väestöstä hyvin negatiivisen kuvan. Sekä kehitysmaissa että länsimaissa on

vuosikymmeniä kritisoiu kehitysmaita koskevien uutisten esittävän ja toistavan länsimaista näkökulmaa ja stereotypisoivan kehitysmaita (Raunio 2006, 8).
Vinoutumaa lisää se, että valtaosa ulkomaan uutisista tulee kehittyneistä länsimaista. Anderssonin ja Ådalin (1993, 2-5) mukaan kansainvälisten uutistoimistojen antama kuva kehitysmaista on negatiivinen ja Suomen Tietotoimiston kehitysmaauutisten kuva jopa tätäkin negatiivisempi. Kun Reutersin ja AFP:n (Agence France Presse) kehitysmaauutisista 49,6 prosenttia käsitteli tutkimusotoksessa selvästi negatiivisia asioita, STT:llä negatiivisten kehitysmaauutisten osuus oli peräti 68,8 prosenttia. Anderssonin ja Ådalin mukaan myös 11 suomalaisen sanomalehden ulkomaansivut täyttyivät negatiivisista kehitysmaauutisista. Niitä oli kehitysmaauutisista 64,8 prosenttia. Samaa kaavaa noudattelevat myös suomalaiset aikakauslehdet, jotka vielä helposti erottelevat kehitysmaat ja länsimaat kahteen eri kategoriaan. (Raunio 2006, 8)

Myös tämän tutkimuksen otos on perinteinen ja negatiivinen kehitysmaauutinen; koleraepidemia eteläisen Afrikan maassa. Pureudun tähän tarkemmin tutkimuksen analyysiosiossa luvussa 5.

Vaikka kehitysmaat saavat paikoin paljonkin tilaa lehtien uutissivuilla, niiden joukossa voidaan Raunion (2006, 24) mukaan havaita kastijakoa: Lähi-idän maat, erityisesti Irak sekä Aasian nousevat talousmahdit Kiina ja Intia saavat enemmän palstatilaa muihin kehitysmaihiin verrattuna. Tämä suuntaus on yhä voimistunut muun muassa Helsingin Sanomien sijoitettua kiertävän kirjeenvaihtajansa vuonna 2010 Aasiaan, vaikkakin toimi siirrettiin vuonna 2012 Egyptin Kairoon. Silti Saharan eteläpuolisessa Afrikassa ei ole ollut ainuttakaan suomalaisen tiedotusvälineen kirjeenvaihtajaa vuosikausiin.

Kehitysmaa tulee uutisissa yleensä esiin silloin, kun siellä tapahtuu jotakin yllättävää, tavallisesta poikkeavaa tai kielteistä. Kaakkois-Aasian tsunamikatrasstrofi vuonna 2004 esimerkiksi nosti Thaimaan ja Indonesian uutisotsikoihin vuosina 2004 ja 2005 erityisen voimakkaasti. Kehitysmaiden ongelmiin ja epäkohtiin puututaan journalismissa herkästi myös silloin, kun ongelma on vaarassa levitä länsimaihin. Näin tapahtui esimerkiksi lintuinfluenssaa koskevan uutisoinnin kanssa. (Raunio 2006, 24)

3.3 Afrikka länsimaisessa mediassa

Mikä tahansa uusi ennenjulkaisematon tieto ei pääse lehden sivuille, vaan uutisvälineet valitsevat juttunsa tiettyjen kriteerien perusteella. Uutisarvo määräytyy uutiskriteerien mukaan, jotka ovat Galtungin ja Rugen mukaan:

- *toistuvuus* (samanmerkkinen lentokone putoaa kahdesti peräkkäin)
- *ajankohtaisuus*
- *paikallisuus*
- *yksiselitteisyys* (toimijoiden selkeät roolit)
- *odotettavuus*
- *jatkuvuus* (keskustelu poliittisesta asiasta jatkuu)
- tapahtuman vaikutusten *laajuus*
- *kulttuurinen merkittävyys* (missä määrin tapahtuman vaikutukset koskettavat uutisen lukijoita)
- *kohde kuuluu eliittiin*
- *henkilöittävyys* (ihmisten teoista helpommin uutisia kuin prosesseista)
- uutisen tosiasiallinen *voimakkuus eli intensiteetti* (useita kuolee)
- *harvinaisuus tai erikoisuus*
- *negatiivisuus* (Bruun ja muut 1989, 58 - 61; Kunelius 1997, 171 - 172.)

Uskalin (2001, 2) mukaan tällainen journalistinen valitseminen kuitenkin kärjistää todellisuutta, koska uutisiin valikoituvat helposti vain kaikkein dramaattisimmat tapahtumat. Uutiskriteerit vaihtelevat kuitenkin median ja sen yleisön mukaan. Valtakunnallisen sanomalehden, kuten Helsingin Sanomien yleisö, on koko kansakunta. Lehden on siis otettava huomioon tapahtumien voimakkuus ja laajuus kaikkien suomalaisten kannalta.

Risto Kunelius (1997, 171) kuvaa joukkoviestinnän tuottamista jatkuvien arvovalintojen ketjuna. Uutiskriteerit perustuvat hänen mukaansa yhteiskunnan normeille ja arvoille, mutta samalla kertoessaan maailmasta näiden arvojen ja normien pohjalta joukkoviestintä vahvistaa ja uusintaa niitä ja takaa yhteiskunnan arvopohjan jatkuvuuden. Uutiskriteerit ovat sellaisenaan kuitenkin niin monisyisiä ja keskenään ristiriitaisia, että on vaikea nähdä miten ne suosisivat mitään erityisiä arvoja tai

normeja. Näiden välinen suhde tulee selvemmin esiin, kun katsotaan tarkemmin miten juttujen uutisarvo koostuu uutiskriteerien yhdistelmästä. Kuneliuksen (1997, 172) mukaan mitä matalampi on kohdemaan asema kansainvälisessä järjestyksessä, sitä negatiivisempia on tapahtumien oltava päästäkseen uutisiksi. Kotimaan uutisissa tavalliset kansalaiset pääsevät uutisiin vain kuollessaan tapaturmaisesti tai tehdessään tarpeeksi merkittävän rikoksen. Uutisen arvoisia eivät siis ole tavallisten kansalaisten sanat, vaan normaalista järjestyksestä poikkeavat teot. Mitä korkeampi on uutisten kohteen yhteiskunnallinen asema, sitä helpommin hänestä syntyy uutinen. Vallitseva yhteiskunnallinen hierarkia heijastuu siis uutisiin ja samalla uusintaa sitä.

Vaikka länsimaisen median Afrikka-uutisoinnissa on selkeitä ongelmia, ongelma on myös afrikkalaisten mediakuvien lukeminen stereotyyppinä. (Janis 2008, 106) Sekä televisio- että sanomalehtijutuissa yhteistä on toiseuden korostaminen ja Afrikan kartalle laittaminen. (Janis 2008, 106, 115) The New York Timesin etusivu raportoi maaliskuussa 1998 presidentti Clintonin matkasta Afrikkaan. Etusivun otsikko kuului näin: Dark Continent: A Presidential Torch to Light Up Africa eli Presidentillinen soihtu valaisemaan Afrikkaa. Tätä otsikkoa kuvitti tietokonegrafiikka afrikkalaisesta naamioista. Janisin (2008, 105) mukaan länsi ei pysty välttämään metaforia ”pimeästä mantereesta”. Ranskalainen artikkeli uutisoi Ebola-viruksesta vuonna 1995: ”Kyllä, Ebola on paha, mutta Afrikassa on pahempaa”. Artikkelin otsikko voidaan tulkita huomionosoitukseksi vähäteltyihin ja huomiotta jääneisiin epidemioihin Afrikassa. Toisaalta se voidaan lukea kriisiraportoinniksi, vaikka onkin metakriisi, kun se vielä vahvistaa länsimaista ajattelutapaa Afrikasta epämääräisten tautien ja sairauksien työssijana. (Janis 2008, 122) Raunio (2006) tekee saman huomion tutkimuksissaan.

Michael Janis (2008, 132) siteeraa kirjassaan *Africa after Modernism* ranskalaista filosofia Jean Baudrillardia. Hänen mukaansa Afrikka-tutkimuksen, antropologian ja mediatutkimuksen tulisi tehdä yhteistyötä tutkiakseen mediakuvia Afrikasta länsimaissa. Etnografia ja kulttuuriset ilmaisumuodot ovat poliittisen aktivismin muotoja, mutta objektiiviset faktat uutisissa ja kulttuurisissa representaatioissa ovat harvoin kulttuurivaihdon kohteita. Baudrillardin mukaan länsimainen yleisö ei ole ainoastaan objekti vaan myös subjekti kuvien kiertokulussa. Se on siis aktiivinen toimija. Stereotyyppisten lukutapojen paljastaminen voi olla ensiaskel stereotyyppisyyden vähentämiseksi ja monikulttuurisuuden lisäämiseksi

mediateksteissä. Median tulee siis antaa tilaa kuville Afrikasta, jotta afrikkalaiset kulttuurit voidaan nähdä perusteellisesti ja kulttuurisessa kontekstissaan Afrikan ongelmien kriisiraportoinnin ohella – tilaa, joka voisi tuoda mukanaan uuden kulttuurisen vastavuoroisuuden mediakertomuksiin. (Janis 2008, 133)

Usein kehitysmaan paikallinen media ei pysty raportoimaan oman maansa tapahtumia kohtaamatta vakavia ja joskus kohtalokkaita seurauksia (Janis 2008, 107). Tämä on havaittu lukuisten esimerkkien voimalla myös Zimbabwea; yksityisten medioiden toimintaa rajoitetaan ja valtio kontrolloi omistamiaan medioita. Ulkomaiset kirjeenvaihtajat ovat usein ainoita, jotka voivat kiinnittää maailman huomion kriisipesäkkeisiin, ja kertoa tärkeän viestin (Janis 2008, 107). Kuten sanottu, suomalaismedioilla ei kuitenkaan ole Afrikassa, saati Zimbabwea kirjeenvaihtajia. Yksittäisiä toimittajia on lähetetty ainakin kerran Zimbabween muutaman vuoden sisällä.

Reuters on suurin länsimainen uutistoimisto Länsi-Afrikassa. Sen TV-toimisto Abidjanissa tuottaa emoyhtiölleen noin kymmenen juttua kuukaudessa, joista muutamalla on laaja jakelu. Ainoastaan jutut, jotka koskevat vallankaappauksia, presidentinvaaleja, joitakin epidemioita ja katastrofeja ovat automaattisesti laajan jakelun piirissä. Vaikka Reutersilla on vain yksi kuvaava tuottaja, se kattaa 24 Afrikan maata paikallisten avustajien avulla. (Janis 2008, 108)

Mitä tulee televisiokuvaan Afrikasta, suurta enemmistöä kuvavirrasta kontrolloivat kansainväliset uutistoimistot. Vuonna 1991 Reutersilla oli 3 260 kirjeenvaihtajaa ympäri maailmaa. Heistä vain viisi prosenttia oli kuitenkin sijoitettu Afrikan mantereelle. Suhdeluku on tänä päivänä suunnilleen sama. (Janis 2008, 108) Helsingin Sanomat siirsi vuonna 2012 kiertävä kirjeenvaihtajuutensa Intiasta Egyptiin. Yleisradiolla ja muilla isoilla mediataloilla on sama tilanne. Yle Uutisten viimeisin kirjeenvaihtaja Afrikan mantereella oli 1990-luvulla Kenian Nairobissa työskennellyt Reijo Lindroos. Nykyisin Ylellä on freelancerina Ugandasta juttuja tekevä toimittaja. Uutisvälitys Afrikasta on Suomen suurimmilla mediataloilla kuitenkin pääasiassa kansainvälisten uutistoimistojen varassa.

YK:n mukaan maapallon väestöstä kolme neljäsosaa asuu kehitysmaissa, mutta kansainvälisten uutistoimistojen peitosta vain 20-30 prosenttia on vähemmän kehittyneissä maissa. Koko ajan kehittyvä teknologia luo kuitenkin yhä syvenevää kuilua kehitysmaiden ja länsimaiden välille. Jotta uutisvälitys onnistuisi toivotusti, kehitysmaiden pitäisi investoida valtavat summat saadakseen kommunikaatiovälineensä sille tasolle, jota länsimainen uutisvälitys vaatii. (Janis 2008, 109)

3.4 Ulkomaanuutiset suomalaismediassa

Vajavainen kuva suomalaismediassa ei koske vain kehitysmaita, vaan ylipäänsä ulkomaita. Ulkomaanuutisointia on karsittu, maakuntalehtien yhteistyötä on tiivistetty, samat uutiset kiertävät. Suurimmaksi osaksi ollaan uutistoimistojen varassa. Ylen vakituinen Espanjan-avustaja Jyrki Palo kirjoitti Journalisti-lehdessä (21-22/2010) kuinka hän aina Suomessa ollessaan tuntee olevansa ulkomaanuutispimennossa ja joutuvansa turvautumaan internetiin mikäli mieli saada tietoa esimerkiksi Espanjan tapahtumista. Netti ei Palon mukaan kuitenkaan korvaa päätoimisen, kokeneen ulkomaantoimittajan analyysia ja valintoja. Ulkomaanseurannan jättäminen netin varaan on Palon mukaan karhunpalvelus suomalaisille erityisesti tilanteessa, jossa ammattitaitoista, analyttistä seuranta on syytä pikemminkin vahvistaa. ”Vaikka kohtalomme kietoutuvat EU:n ja euron kautta yhä tiivimmin yhteen, muiden jäsenvaltioiden asiat ovat meille edelleen ulkomaanuutisia – ja jostakin käsittämättömästä syystä juuri tällaisina aikoina ulkomaanuutistarjonta Suomessa näyttää vähentyneen”, Palo kirjoittaa. Uutistoimistojututkaan eivät Palon mielestä riitä, koska ne tehdään kovalla kiireellä, ja niihin tulee väärinkäsityksiä editointi- ja käänösvaiheessa. Palon mukaan tarvitaan sen sijaan ”omia silmiä ja korvia, kirjeenvaihtajia tai freelancereita sekä pätevää, erikoistunutta ulkomaantoimitusta kotimaassa”. (Palo 2010)

Ulkomaanuutisrintamalla on tapahtunut vuosien 2011-2012 aikana niin paljon, että tilanne ei ehkä enää ole aivan samanlainen kuin Jyrki Palo edellä kuvaa. Arabimaiden kansannousut ovat kiinnittäneet huomiotamme ja toimittaja-arsenaaliamme Pohjois-Afrikan maihin. Euron kriisi puolestaan on lennättänyt joukon toimittajia Kreikkaan raportoimaan maan tilanteesta ja euron näkymistä. Molemmissa tapauksissa huoli

kriisien leviämisestä pohjoiseen oman napamme ympärille on toki yksi iso uutiskriteeri, minkä takia tapahtumat kiinnostavat mediatalojemme päällikköporrasta.

Ulkomaan uutisia tarkasteleva tutkimus on selvittänyt miten kansainväliset uutistapahtumat raportoidaan eri maissa ja mitkä tapahtumat valikoituvat kansainvälisiksi uutisiksi. Pyrkimyksenä on ollut selvittää sekä uutistapahtumien raportoinnin eroja että sitä miksi ulkomaan uutisten kohteet ja aiheet ovat eri maissa hyvin samanlaisia. Ulkomaan uutisten tutkiminen on kiinnostanut tutkijoita, koska ulkomaan uutisilla katsotaan olevan vaikutusta suuren yleisön käsityksiin muista maista ja kulttuureista sekä myös ulkopoliitiikkaan. (Pietiläinen 1998, 15 - 16.)

Helsingin Sanomille Zimbabwe-uutisointi on ulkomaan uutisointia, mutta The Heraldille kotimaan uutisointia. Tämä ero on pidettävä mielessä, kun tarkastellaan ja vertaillaan artikkeleita toisiinsa. Ero voi vaikuttaa huomattavasti esimerkiksi kirjoitusten sävyyn ja painotuksiin, miten tapahtumiin suhtaudutaan ja miten niistä kirjoitetaan. Tapani Huovilan (2001, 64) mukaan Helsingin Sanomien ulkomaan uutisointia on pidetty yhtenä kilpailuvalttina kilpailtaessa lukijoista maakuntalehtien kanssa, koska Helsingin Sanomissa on keskimäärin enemmän ulkomaan uutisia kuin Suomen maakuntalehdissä.

Suomessa on tehty uutisvirtatutkimuksia vuodesta 1961 lähtien. Ensimmäisessä tutkimuksessa kävi ilmi, että suomalaisten lehtien ulkomaan aineisto oli suurelta osin länsisuuntautunutta. Euroopan osuus ulkomaan uutisista oli noin kaksi kolmasosaa, kehitysmaiden noin 15 prosenttia. Yksittäisistä maista uutiset kertoivat eniten Yhdysvalloista, Neuvostoliitosta ja kahdesta Saksasta. (Vehmas 1964, 98 - 99, ref. Pietiläinen 1998, 28.)

Varhaisimpien tutkimusten tärkeimpiä tuloksia olivat, että uutistoimistoilla on tärkeä rooli, Yhdysvaltojen ja Euroopan keskeinen asema ulkomaan uutisissa ja ulkomaan uutisten yhdenmukaisuus. Myöhemmin on osoitettu vielä, että uutisvirrat ovat yksisuuntaisia eli muutaman "uutisten supervallan" lähettämät viestit saavuttavat lähes kaikki maapallon maat ja angloamerikkalaisella aineistolla on ylivalta joukkoviestinnässä. (Pietiläinen 1998, 29.)

Schrammin ja Atwoodin mukaan uutistoiminnassa vallitsee eräänlainen “pullonkaulojen ja kumuloitumisen sääntö”. Uutistoimistot valitsevat joitakin tapahtumia, jotka pääsevät laajaan levitykseen, minkä seurauksena nämä tapahtumat saavuttavat huomattavan laajan yleisön useissa maissa. Useimmiten kansainväliseen levitykseen pääsevät vielä epätavalliset, kielteiset ja suuren mittaluokan tapahtumat. (Pietiläinen 1998, 29.) Tällainen tapahtuma oli juuri Zimbabwen koleraepidemia. Tällaisen kumuloitumisen vuoksi ja sen takia, että tapahtumat ovat negatiivisia ja ruokkivat kuvaa Afrikasta kriisi- ja tautipesäkkeenä, ne pääsivät niin nopeasti ja niin laajasti kansainväliseen uutislevitykseen.

Uutisvirtatutkimuksessa havaittiinkin uutisten painottuminen eliitti-ihmisiin ja eliittimaihin. Syynä tähän on uutistoiminnan ja lähteiden valinnan rutinisoituminen. Uutiset perustuvat vakiintuneiden lähteiden kuten viranomaisten ja poliitikkojen sekä tyypillisten tapahtumien (vaalit, katastrofit, vallankaappaukset) seurantaan. Esimerkiksi Kunelius (1997, 172) pitää tällaista rutinisoitumista esimerkkinä yhteiskunnan hierarkkisesta valtajärjestelmästä ja sen uusintamisesta. Uutiset kehityksistä jäävät tällöin vähemmistöön.

Galtungin ja Vincentin mukaan (1992, 13, ref. Pietiläinen 1998, 30) syy eliittien painottumiselle löytyy länsimaisesta tavasta tarkastella maailmaa jakaen se keskukseen, periferiaan ja pahan valtakuntaan. Tällaista ajattelua kuvaa esimerkiksi se, että vuonna 1998 26:lla suomalaisella tiedotusvälineellä oli kirjeenvaihtaja Tukholmassa, mutta vain yhdellä ruotsalaisella tiedotusvälineellä Helsingissä. Sama pätee myös siirtomaiden ja entisten emämaiden suhteisiin. (Pietiläinen 1998, 30.)

Niin sanottu kulttuurinen läheisyys on tekijä, jonka on myös havaittu vaikuttavan uutisten valintaan. Kulttuurisella tarkoitetaan historiallisia ja kulttuurisiteitä sekä osaltaan taloudellisia ja poliittisia suhteita. Kulttuurisesti läheisistä maista kerrotaan enemmän kuin muista. Kirjeenvaihtajat sijoittuvat maantieteellisesti, poliittisesti, taloudellisesti tai kulttuurisesti läheisiin maihin. (Pietiläinen 1998, 32.)

Tapani Huovilan (2001, 61 - 65) tutkimusten mukaan sanomalehti on mediavälineistä selvästi kotimaisin ja radio kansainvälisin. Syynä tähän Huovila pitää sitä, että uutisvälineet pyrkivät valitsemaan uutisia, jotka kiinnostavat kaikkia vastaanottajia.

Yleisin peruskriteeri Suomessa on, että uutisen vaikutusalue vastaa välineen toiminta-alueetta. Tämän alueen ulkopuolelta tulevan jutun kiinnostavuuden pitää olla niin suuri, että se herättää välineen toiminta-alueella mielenkiintoa. Myös uutisvälineen välineominaisuudet vaikuttavat valintaan, samoin kuin kanavan tai lehden määrittelemä toimituspoliittinen linja: mitä halutaan painottaa. Sanomalehden uutisoinnista ulkomaan asioita oli tutkimuksen mukaan 16 prosenttia ja radiossa 53 prosenttia, kotimaan asioita sanomalehti käsitteli 55 prosenttia kokonaistarjonnastaan ja radio 21 prosenttia. Televisio sijoittui näiden kahden välineen välimaastoon 31 prosentin kotimaan tarjonnallaan ja 32 prosentin ulkomaan uutistarjonnallaan.

3.5 Median vapaus

*Maapallon väkiluvusta 16 prosenttia asuu vapaaksi luokiteltavan median maissa.
(Nazarenko 2010)*

Vaikka ulkomaat ja erityisesti kehitysmaat ovat huonosti ja puutteellisesti esillä suomalaismediassa, sanavapautta Suomessa sentään riittää. Suomi on keikkunut sananvapaustilastojen ykkösenä vuosikaudet. Vain vuosina 2007-2008 Suomi putosi muutaman sijan muun muassa Suomen Kuvalehden valokuvaajan Smash ASEM –mielenosoituksen yhteydessä saaman niskoittelutuomion vuoksi. (Nazarenko 2010) Ykkössijan jakoivat esimerkiksi vuonna 2010 Suomen kanssa Islanti, Norja, Ruotsi, Alankomaat ja Sveitsi. Reporters without borders -järjestön (2012) mukaan kyseisten maiden journalisteja ja uutismediaa ei painosteta ja toimitusten toimintatapoja kunnioitetaan.

Toisin on Zimbabwessa. ”Zimbabwen sananvapaustilanne on edelleen äärimmäisen vaikea. Uusi vallanjakosopimus, joka edellyttää mediareformia, on pieni askel parempaan suuntaan. Sananvapauden loukkaukset kuitenkin jatkuvat.” Näin kirjoitti Salla Nazarenko (2010) Journalisti-lehdessä vuoden 2010 lopussa. Maailman sananvapausjärjestöjen epäkiitollinen tilanne on yhä edelleen vuosi toisensa jälkeen todeta, että maailman sananvapaustilanne ei ole parantunut.

Zimbabwen media on suorastaan raunioina. Toimittajat ilman rajoja -järjestön 179 maata kattavassa lehdistönvapausindeksissä Zimbabwe oli vuonna 2009 sijalla 117. Se tarkoittaa, että lehdistönvapaus maassa on lähellä olematonta. Vapautta on tuhottu järjestelmällisesti virallisilla määräyksillä ja estoilla. Toimittajilla pitää esimerkiksi olla Media and Information Commissionin (MIC) vuosittain erittäin kitsaasti myöntämä akkreditointi. Ilman akkreditointia toimittajat passitetaan kahdeksi vuodeksi vankilaan. Ulkomaalaiset journalistit, jotka maksavat kohtuuttomia maksuja akkreditoinneista, eivät käytännössä pääse lainkaan maan pääkaupunkiin Harareen. Ikävät aiheet, kuten levottomuudet, talouskriisi ja terveydenhoidon tuho on lakaistu lähes täydelliseen uutispimentoon. (Reporters without borders, 2012)

Vuonna 2002 vapaa ja itsenäinen media vaiennettiin Zimbabwessa lailla tiedon saatavuudesta ja yksityiselämän suojasta (AIPPA). Sitä seurasi vuonna 2007 salakuuntelulaki, joka salli hallituksen ja poliisin lukea sähköposteja ja kuunnella puheluja ilman mitään laillista oikeutusta. *Zimpapers*-sanomalehden toimittajia salakuunneltiin vuonna 2008 ja tarkastettiin olivatko he lojaaleja hallituspuolelle. Vuotta aiemmin, 15 toimittajaa epäiltiin länsimaiden agenteiksi ja hallituksen vihollisiksi. Heidät laitettiin mustalle listalle, jota kierrätettiin tiedustelupalveluilla. Poliisi on valjastettu tehokkaasti median vapauden riistoon Zimbawessa. Toimittajia on syytetty terrorismista ja pidetty viikkoja vankilassa sekä myös tapettu. (Reporters without borders, 2012)

Zimbabwen media on ollut yksi Afrikan ryhdikkäimmistä medioista. Ennen Robert Mugaben vuonna 2002 toimeenpanemaa AIPPA-lakia, ihmiset uppoutuivat sanomalehtien, erityisesti yksityisomisteisen Daily Newsin pariin joka aamu. Sitä johtivat kokeneet toimittajat ja se oli tunnettu luotettavista uutisistaan ja vakavasta lähestymistavastaan. Vuonna 2003 suljettu lehti on väsymättä hakenut lupaa jatkaa toimintaansa, tuloksetta.

Toimittajat ilman rajoja -järjestön mukaan vuodesta 2009 lähtien on ollut jälleen toivoa siitä, että Morgan Tsvangirain hallitus voisi antaa median kasvaa taas toimintakykyiseksi.

Afrikassa on monta maata, joiden sananvapaustilanne on kuitenkin hyvä. Esimerkiksi Namibia, Kap Verde, Ghana ja Mali ovat monia Euroopan maita vapaampia.

Nyrkkisääntö ”mitä rikkaampi, sitä vapaampi” ei siis pidä paikkaansa. (Nazarenko 2010) Tämä on voitu havaita esimerkiksi Euroopan kolmanneksi suurimmassa talousmahdissa Italiassa, jossa vuoteen 2011 asti pääministerinä toiminut Silvio Berlusconi omistaa ja hallitsee medioita mielivaltaisesti.

3.6 Zimbabwen mediakenttä

Maailman toimittajista 454 elää maanpaossa. (Nazarenko 2010)

Massayleisö lisää tiedotusvälineiden valtaa ja vaikutusmahdollisuuksia sekä myös valtioiden kiinnostusta hallita mediaa (Fairclough 1997, 56). Maassa, jossa vallitsee diktatuuri, valtion päällepäsmäröintihalua mediassa on vieläpä voimakkaampaa. Niinpä myös osa Zimbabwen mediasta on valjastettu valtapuolue Zanu-PF:n äänitorveksi.

Kansainvälisten toimistojen mielestä Zimbabwen medianvapaustilanne on kestämaton ja riippumattomasta journalismista ei voida edes puhua. International Press Institute (IPI) ehdotti jo vuonna 2004 Zimbabwetta seurantalistalle (watchlist) sellaisena valtiona, joka rapauttaa median vapautta. (Melber 2004, 10)

”Zimbabwen vankiloissa on riittävästi tilaa journalisteille, jotka vehkeilevät ulkomaisten mediatalojen kanssa.” ”Kynäterroristit” olisivat seuraavana listalla kunhan talousrikolliset olisi saatu telkien taakse. Mugabe on sanonut, että päävihollinen on finanssisektori, mutta varsinainen vihollinen on media, joka käyttää kynää valehdellakseen Zimbabwesta. ”Sellaiset toimittajat ovat terroristeja ja heitä kohdellaan niin kuin terroristeja Zimbabwen lain mukaan kuuluu kohdella”, on Mugabe sanonut. (Melber 2004, 9)

Zimbabwen yksinvaltiainen presidentti Robert Mugabe on johtanut maata kovalla kädellä kolmen vuosikymmenen ajan. Hänen politiikkansa on ollut ulkomaailmasta sulkeutunutta ja lännen vastaista. Vuonna 2009 pääministeriksi nousseen Morgan Tsvangirain on arveltu vievän Zimbabwetta avoimempaan suuntaan. (YLE Uutiset, 2010) Vuodesta 2000 lähtien valtiollinen media (mukaan lukien The Herald) on ollut

kiistanalaista maaperää, koska se on ollut valtapuolue Zanu-PF:n tiukassa valvonnassa.

Valtiolliset mediat on valjastettu yhteisen kansallisen identiteetin airueiksi. Identiteetin on hyvin vahvasti määrittänyt kyseinen puolue. Korkeinta valtaa on käytetty, kun on määritelty Zimbabween kollektiivista kansallisidentiteettiä ja muotoiltu perustaa Zanu-PF:n anti-kolonialistiselle ja anti-imperialistiselle retoriikalle. Ne, jotka eivät ole yhtyneet tähän määritelmään, on auttamatta määritelty toisiksi tai jopa prostituuteiksi (sell-outs). Mugaben (The Department of Publicity and Information) kansallisen identiteetin ohjelma jättää kuulematta monia ääniä ja näkökulmia. Juuri siksi kansallisen agendan ja kansallisen identiteetin uudelleenmuotoilu kohtaa monia haasteita, kun uuden Zimbabween pitää muodostaa uusi versio kansallisuudesta ja identiteetistä, jotka eivät enää perustu poliittiseen lojaaliuteen ja vapautussodan valtakirjaan, kuten tällä hetkellä. (Chiumbu, 2004, 29)

Zimbabween pääasialliset mediat ovat:

- Chronicle (englanninkielinen sanomalehti, Bulawayo)
- Daily Mirror, The (englanninkielinen sanomalehti, Harare)
- Financial Gazette (englanninkielinen sanomalehti, Harare)
- Great Zimbabwe News (englanninkielinen sanomalehti, Harare)
- Herald, The (englanninkielinen sanomalehti, Harare)
- Insider, The (internet, Bulawayo)
- Standard, The (viikkolehti, Harare)
- Sunday Mail (viikkolehti)
- Sunday News, The (viikkolehti)
- ZBC - Zimbabwe Broadcasting Corporation (radio, Harare)
- Zim Observer (englanninkielinen sanomalehti)
- Zimbabwe Independent (englanninkielinen sanomalehti, Harare) (Kidon Media-Link, 2011)

Zimbabweessa on aivan viime vuosina perustettu lukuisia vain internetissä toimivia lehtiä ja mediayrityksiä. Nämä pienet, itsenäiset nettilehdet välittävät toisenlaista

kuvaa maasta ja sen tapahtumista kuin valtamediat ja valtion omistamat lehdet. Pääsy internetiin on tosin huono: vain noin 10 prosenttia maan väestöstä pääsee käsiksi toisenlaiseen tiedonvälitykseen internetin kautta. Muutos on kuitenkin tapahtumassa, kun yhä useampi ei ole enää vain valtiollisen tiedonvälityksen varassa.

3.6.1 Median uudelleenjärjestely

Vuoden 2000 vaaleissa the Movement for Democratic Change (MDC) voitti 57 paikkaa parlamentissa. Zanu-PF sai 62 paikkaa 150:stä. Zimbabwen perustuslaki antaa presidentti Robert Mugabelle kuitenkin oikeuden valita 30 edustajaa parlamenttiin. Näillä 30:llä paikalla Zanu-PF sai kuitenkin enemmistöön tarvittavat 92 paikkaa 150 paikasta.

Zanu-PF:n valtakauden aikana Zimbabwen valtion rakenteita on uudistettu tarkoitushakuisesti. Oikeuslaitos on järjestetty uudelleen heikentämään tuomioistuinten valtaa maa- ja äänestysasioissa. Zanu-PF uudelleenorganisoi maakunnallisella ja paikallisella tasolla huolehtiakseen täyden lojaaliuden puolueelle. Armeija ja poliisi on uudelleenjärjestetty. Yhtä merkittävä on ollut myös median uudelleenjärjestely.

Heinäkuussa 2000 median toimet Zimbabwessa tulivat presidentin kanslian tiedotus- ja julkaisuosaston yhteyteen ja entinen viestintäministeriö lopetettiin. Uuden viestintäosaston kautta hallitus on luonut uusia, ankaria lakeja, jotka loukkaavat demokratiaa ja sananvapautta. Myös monet valtiollisen median (esim. The Herald) toimittajista, tuottajista ja reporttereista on irtisanottu. Näin on käynyt erityisesti heille, jotka eivät sopineet valtion määrittelemään linjaan. Esimerkiksi uutistoimisto Zianan koko henkilöstö vaihdettiin uuteen hallitusta miellyttävään kokoonpanoon. Zimpapersin sanomalehdet, The Herald, The Chronicle ja The Sunday Mail ovat kokeneet perustavanlaatuiset muutokset. Kaikkein radikaaleimmat toimet ovat kohdistuneet kuitenkin televisio- ja radiolähetystoimintaan, the Zimbabwe Broadcasting Corporationiin (ZBC). Vuoden 2001 lopussa ZBC julkaisi uuden missionsa ”Vision 30”, jonka tarkoituksena on tehdä ZBC:stä ”ensimmäinen ja pysyvä

mediavalinta jokaiselle zimbabwelaiselle”. Kanavan uusi missio on ”tarjota maailmanluokan laatuohjelmistoa ja palveluita, jotka heijastavat, kehittävät, vaalivat ja kunnioittavat Zimbabwen kansallisidentiteettiä, luonnetta, kulttuurista monimuotoisuutta, kansallisia pyrkimyksiä sekä zimbabwelaisia ja yleisafrikkalaisia arvoja”. (Chiumbu, 30)

Zanu-PF:n hallituksen viestintä- ja PR-ministerin Jonathan Moyon kerrotaan sanoneen seuraavaa: *”Haluamme nähdä voimakkaan kansallisen median, joka ilmaisee paitsi kulttuurista identiteettiä myös kansallista näkökulmaa. Ja pidämme huolta, että ZBC tekee tämän pyytelemättä anteeksi ja pelkäämättä tai suosimatta ketään (...) Se on hyvin tärkeää, ja viimeaikaiset median hyökkäykset täysivaltaisuuttamme, arvojamme ja historiaamme vastaan olkoot oppina meille kaikille.”* (Daily News, 21 May 2002, ref. Chiumbu, 30)

Visio 30 määritteli myös 75 prosentin paikallisuusasteen säännön medialle. Sen mukaan 75 prosenttia ohjelmistosta tulee olla afrikkalaista, joka viikko. Vision mukaan myös:

- 70 % draamasta tulee olla zimbabwelaista draamaa
- 80 % ajankohtaisohjelmista tulee olla Zimbabwen ajankohtaisasioita
- jopa 80 % lastenohjelmista tulee olla sisällöltään zimbabwelaista koulutuksellista ohjelmaa. (Chiumbu 2004, 30-31)

Lähes heti vision tultua voimaan, monet ohjelmista, jotka eivät huokuneet zimbabwelaisuutta, poistettiin ohjelmistosta ja korvattiin vapautussodasta ja Zimbabwesta kertovilla dokumenteilla ja ohjelmilla. Viestintäministeri perusteli tätä sanomalla, että ”meidän täytyy käyttää valtion resursseja tukeaksemme kulttuuria, joka on aidosti zimbabwelaista, kulttuuria, joka identifioi meidät ja kannattaa arvojamme”. Toimet saivat kuitenkin paljon vastustusta ja kritiikkiä, että ZBC käyttää hyväkseen julkisen palvelun mandaattiaan tukeakseen hallituksen politiikkaa.

Mediaa on käytetty erityisesti hallituksen maareformin ajamiseen. Uudet lait ovat antaneet hallitsevalle puolueelle laajat oikeudet tiedon panttaamiseen ja kontrollointiin ja ne ovat supistaneet kaikenlaista poliittista ja demokraattista tilaa vaihtoehtoiselta ja oppositiokeskustelulta. Hallitus oikeuttaa lait ”kolmantena vallankumouksena”, ja se

joka ei ole samaa mieltä hallituksen toimista, katsotaan valtion ja kansallisten pyrkimysten viholliseksi. (Chiumbu 2004, 31)

3.6.2 Media ja kansallisidentiteetti

Identiteetti on kulttuurin ja arvojen jakamista, ja kulttuurin välittäjänä medialla on merkittävä rooli. Kuitenkin, medialla on voima säilyttää tai tuhota kulttuurista tilaa ja kollektiivista identiteettiä (Schlesinger 1993, ref. Chiumbu 2004, 31). Tämän takia monet kansallisvaltiot pitävät mediaa niin merkittävässä roolissa yhteisen identiteetin luomisessa. Erityisesti afrikkalaiset hallitukset ovat käyttäneet hyödykseen mediaa kansallisidentiteetin rakentamiseen, yleensä heti itsenäistymisen jälkeen. On uskottu, että median on osallistuttava valtion siirtymävaiheeseen, jotta kansallinen identiteetti voidaan rakentaa.

Denis McQuailin Mass Communication Theoryn (2000) mukaan median vaikutus voi olla tahallista tai tahatonta sekä lyhyt- tai pitkäaikaista. McQuail on erottanut neljä median käyttösyiden ryhmää:

- 1) Rentoutuminen (pako rutiineista ja päivän ongelmista, tunteiden laukaiseminen ja kokeminen).
- 2) Henkilökohtaiset suhteet (media on seurana, hyvä puheenaihe).
- 3) Oma identiteetti (oman elämän ongelmien työstäminen, oman elämän ymmärtäminen, arvojen vahvistaminen).
- 4) Tiedonhankinta (erityisesti mielipidejohtajat).

Edellä mainituista käyttösyistä juuri oman identiteetin rakentaminen suhteessa valtioon on ollut monien afrikkalaishallitusten taka-ajatuksena, kun media on valjastettu rummuttamaan valtion sanomaa.

Myös Maxwell McCombsin ja Donald Shaw'n Agenda-Setting-teorian mukaan median "rummuttamatt" eli esillä pitämät asiat nousivat vaalien alla keskeisiksi erityisesti kantaansa päättämättömien äänestäjien keskuudessa. Asioille annettu mediahuomio ja äänestäjien kokema painoarvo vastasivat hyvin toisiaan.

Agendan määräytyminen tapahtuu seuraavasti:

- 1) Media valitsee suuresta määrästä tapauksia joitakin tärkeinä pitämiään, osasta ei kerrota, koska niiden ei uskota kiinnostavan lukijaa.
 - 2) Esitettävälle jutuille annetaan eri määrä tilaa ja aikaa.
 - 3) Näin media määrittelee jotkin asiat toisia tärkeämmiksi ja muodostuu uutisagenda.
 - 4) Lopulta ihmiset sisäistävät median tärkeysjärjestyksen omaksi henkilökohtaiseksi tärkeysjärjestykseksi. Näin medialla siis on vaikutusvaltaa yhteiskunnassa.
- (Johdatus viestintätieteisiin, 2012)

Myös Zimbabwen itsenäistyessä vuonna 1980 medialle luotiin tärkeä rooli kansallisen yhtenäisyyden ja identiteetin luomisessa. Sosialistisen retoriikan mukaan hallitus näki median työkaluna, jolla yhdistetään ihmiset ja lujitetaan heidän yhteenkuuluvaisuuden tunnettaan. Medialla ei usein ollut ääneen sanottua toimintatapaa, vaan hallituksen virkamiehet usein sanelivat medialle roolin kansallistunteen ja identiteetin rakentajina. Silloinen (1980) viestintä- ja matkailuministeri Dr Nathan Shamuyarira määritteli hallituksen tavoitteen tv- ja radiolähetystoiminnalle seuraavasti:

”Ensimmäistä kertaa tämän maan historiassa tv- ja radiolähetystoiminta puhuu koko kansakunnalle, ei vain jollekin rodulle tai joillekin poliitikolle. Päätavoitteemme on tavoittaa ohjelmilla ja hallituksen toimintatavoilla massat ja saada massoilta palautetta heidän reaktioistaan näihin toimintatapoihin ja ohjelmiin.” (The Herald, 13.6. 1980, Chiumbu 2004, 31)

Silloinen pääministeri, nykyinen presidentti Robert Mugabe vahvisti lausunnot puheessaan ZBC:n paikalliskielien studion avajaisissa vuonna 1984:

”TV- ja radiolähetystoiminnat ovat ratkaiseva ja tehokas keino ihmisten mielipiteiden muokkaukseen, joka siten nostaa kansakunnan takapajuisesta ja taantumuksellisesta maasta edistysmieliseksi ja kehittyneeksi maaksi. Oikeanlaisella hyödyntämisellä ihmiset pitäisi saada tajuamaan toimeentulonsa ja täyttää sosiaaliset ja humanit tarpeensa.” (The Herald, 6.5. 1984) (Chiumbu, 31-32)

Tänä päivänä sama diskurssi kansallisidentiteetistä ja yhdenmukaisuudesta vallitsee mediassa, kuitenkin hieman poikkeavasti. Tällä kertaa prosessi ei kunnioita monimuotoisuutta ja erilaisuutta. Ne jotka eivät kannata hallituksen näkemyksiä ja toimintatapoja luokitellaan auttamatta epäisänmaallisiksi maanpettureiksi ja länsimaiden hännystelijöiksi.

3.6.3 Maa, media ja kansalaisuus

Zimbabwessa kansallisuus ja kansalaisuus on määritelty uudelleen. Mugaben valtapuolue Zanu-PF on mustamaalannut länsimaita jo vuosikymmeniä ja asettanut ne Zimbabwea vastaan. Puolue näkee maan uusjaon imperialistisena taisteluna ja maan täysivaltaisuuden takaisinsaamisena. Valtion kontrolloiman median avulla kansalaisille kerrotaan jatkuvasti, että Zimbabwea uhkaavat lukuisat länsimaiden salaliitot, joiden tarkoituksena on kolonisoida maa uudelleen ja tukahduttaa maareformi. Medialla on ollut merkittävä rooli autoritaarisen nationalismin tukemisessa, ja se on pakotettu tukemaan valtapuoluetta. Valkoihoiset on määritelty rasisteiksi ja valtion vihollisiksi. Toukokuussa 2000 Mugabe sanoi, että valkoiset ovat osoittautuneet raaoksi rhodesialaisiksi [siirtomaakaudella Zimbabwe oli Etelä-Rhodesia ja Zambia Pohjois-Rhodesia], jotka eivät koskaan muutu ja rangaistuksena hän hyväksyy täysin maiden valtaamisen valkoisilta. (Chiumbu 2004, 32) Ja maita on tosiaan vallattu valkoihoisilta viljelijöiltä uhkailemalla ja väkivalloin.

Samaan aikaan kun hallituspuolue pyrkii hallitsemaan kansaa mediasanomilla, osa sanomista menee ohitse pelkästään luku- ja kirjoitustaidottomuuden takia. (Glotz 1979, 9) Radioaallot vievät sanoman perille kuitenkin myös luku- ja kirjoitustaidottomiin koteihin. Myös fyysiset etäisyydet haittaavat median toimintaa alikehittyneessä maassa, jossa tieverkoston kunto saattaa estää sanomalehden perille viemisen. (Glotz 1979, 9)

3.6.4 Historian uudelleenkirjoitus

Media on valjastettu vahvasti mukaan Zimbabwen nationalisointiin ja isänmaallistamiseen. Valtiollinen media, kuten The Herald, on pakotettu kirjoittamaan artikkelit Zanu-PF:n kantojen mukaisesti. Myös yksityiset mediat on sidottu tiukin ottein hallituspuolueen äänitorviksi. Vapautussodasta on kirjoitettu lukematon määrä artikkeleita ja näytetty dokumentteja. Hallituksen oppositio on haukuttu pettureiksi, valtion vihollisiksi ja imperialismin sätkynukeiksi. Valkoista korttia (white factor) käytettiin yleisvaaleissa ja presidentinvaaleissa vuosina 2000 ja 2002. Väite kuului, että valkoiset eivät kuulu Afrikkaan, ja tarkemmin ottaen valkoiset eivät kuulu Zimbabween. Valkoisten puolestapuhujaa MDC:tä ei myöskään tunnusteta Zimbabwen historian osaksi. Heidä ei voi enää käsitellä kevyin ottein, on Mugabe sanonut. MDC:n ja sen johtajan Morgan Tsvangirain ja heidän kannattajiensa ajatellaan pakenevan historiaa, samaan aikaan kun presidentti Mugabe esitellään Zimbabwen historian ja arvojen perikuvaksi. Näin ollen Zimbabwen historia on yhtä kuin Mugabe ja Mugabe on yhtä kuin Zimbabwen historia. (Chiumbu 2004, 33)

Tällä ohjelmalla pyritään luomaan kokonaan uutta aikakautta vaientamalla kaikki vaihtoehtoiset äänet. Kouluissa on jaettu uudet historiankirjat, isänmaallisesta näkökulmasta kirjoitettuna. Chiumbun (2004) mukaan erityisen pahaenteisiä ovat olleet hallituksen täysin sepitteelliset esitykset maan patrioottisesta historiasta, joita on esitelty kolmannelle sektorille. Sotaveteraaneille annetaan etuoikeus opettajakoulutukseen ja journalismia pääsevät opiskelemaan vain ne, jotka ovat käyneet National Youth Servicen eli kansallispalveluksen. Hallitus on myös määrännyt, että ainoastaan ne, jotka ovat käyneet kansallispalveluksen, voivat päästä korkeakouluihin, yliopistoihin ja virkamiehiksi. Kansallismielisyyttä korostetaan myös mainoksilla, jingleillä ja musiikilla, jota soitetaan radiossa ja televisiossa. Ensimmäinen patrioottinen kappale äänialloilla oli Chave Chimurenga, joka tarkoittaa vapaasti suomennettuna, että nyt on sodan aika. Kappaletta soitettiin radiossa ja televisiossa puolen tunnin välein puolentoista vuoden ajan. Musiikkiprojekti on houkuttanut mukaan myös nuoria musiikintekijöitä, jotka esittävät hip hoppia kansallismielisin viestein höystettynä. (Chiumbu 2004, 34)

Uuden, Mugaben jälkeisen Zimbabwen rakentaminen tulee Chiumbun (2004, 34) mukaan olemaan hyvin vaikeaa, ei ainoastaan talouden uudelleen rakentamisen ja poliittisten rakenteiden näkökulmasta, vaan myös uudelle ajattelulle on raivattava tilaa. ”Hallituksen kansallisidentiteetti-projekti on vahvasti murentanut kriittistä ja vakavista asioista keskustelua (Chiumbu 2004, 34). Miljoonat zimbabwelaiset, jotka ovat syntyneet 70-luvulla tai itsenäistymisen jälkeen, eivät kuitenkaan identifioitu vapaustaisteluun samalla tavoin.

Tällä hetkellä zimbabwelaisten on hyvin vaikeaa keskustella vapaasti asioista ja vastustaa valtapuoluetta, koska Zanu-PF kontrolloi suurinta osaa viestintäkanavista. The Daily Newsin sulkemisen myötä ja itsenäisten ja yhteisöllisten radio- ja tv-kanavien puuttuessa, Zanu-PF hallitsee käytännössä koko mediaa. Se myös kontrolloi valinnan- ja kokoontumisvapautta, koska se kieltää kaikenlaiset kokoontumiset, joissa ei ole poliisia paikalla. ”Ainoat paikat, joissa zimbabwelaiset voivat puhua vapaasti, ovat häät ja hautajaiset.” (Chiumbu 2004, 35)

Zimbabwen kriisi ei ole vain hallituksen ympärille kehittynyt, vaan esimerkiksi media kohtaa ison haasteen toimintatavan muutoksen myötä. Chiumbun (2004, 35) mukaan mediaa on rapautettu tietoisesti, ja valtiollinen media on kaapattu ja muutettu puoluediaksi. Siksi tärkeä osa uuden Zimbabwen rakennuksessa tulee olemaan medialainsäädännön ja sääntöjen muotoileminen. Etelä-Afrikan siirryttyä apartheidista demokratiaan, median uudelleenmuotoilu oli asialistan ykkösenä. South African Broadcasting Corporationin (SABC) uudelleenjärjestely nähtiin ehtona menestykselliseen siirtymäprosessiin. (Chiumbu 2004, 35)

Valkoihoisten sortaminen on Mugaben teema myös kolerataistelussa, koska Mugabe syyttää valkoisia kolerasta, ja pitää sitä valkoisen miehen perusteluna Zimbabween tunkeutumiselle.

3.6.5 Zimbabwen uusi aika

Tämän tutkimuksen tekovaiheessa, kevästä 2010 kesään 2012, Zimbabwen hallituksen vuosia kontrolloimat tiedotusvälineet ovat alkaneet saada joukkoonsa

riippumattomia toimijoita. Zimbabwe viestintäkomitea (Zimbabwe Media Commission) alkoi ottaa vastaan rekisteröintihakemuksia 4. toukokuuta 2010. Rekisteröintitodistuksia voidaan myöntää joukkotiedotusvälineille ja akkreditointia hakeville toimittajille. Zimbabwe viestintäministeri Webster Shamu on luvannut maan toteuttavan laajoja mediareformeja, joiden avulla hallituksen ote tiedotusvälineistä höltyisi.

Zimbabwessa ei ole julkaistu riippumattomia päivälehtiä vuoden 2003 jälkeen, jolloin hallitus kielsi suositun The Daily Newsin julkaisemisen. The Daily News oli tunnettu siitä, että se haastoi presidentti Robert Mugaben hallitusta. (YLE Uutiset) Oppositio on syyttänyt Mugabea lupaustensa rikkomisesta ja toimittajat vuorostaan komiteaa uusien sanomalehtien rekisteröinnin viivyttämisestä, koska käytännön toimia on saatu odottaa.

Maailman lehdistönvapauden päivänä annettussa lausunnossa zimbabwelainen yhteenliittymä, Media Alliance of Zimbabwe, ilmaisi huolensa siitä, ettei uusia lupia ollut myönnetty, vaikka komitean nimittämisestä oli jo kuukausia. Koalitio epäilikin, ettei komitea ole selvillä mandaatistaan, joka on selvästi ja nimenomaisesti kirjattu maan perustuslakiin. (Edilex 2010)

Shamu on puolustellut komiteaa – syynä sen toimimattomuuteen on ollut varojen puute. Ministerin mukaan hallituksen sitoutumista demokratian periaatteiden ja arvojen vaalimiseen ei tulisi kyseenalaistaa, sillä juuri zimbabwelaiset vakiinnuttivat demokratian maassa, eivätkä britit. Hän myös teki selväksi, ettei maassa hyväksytä viestimien polarisoitumista.

Todellisen edistyksen saavuttamista epäillään kuitenkin laajasti. Etenkin maanpaossa elävät zimbabwelaiset toimittajat ovat Edilexin (2010) mukaan sitä mieltä, ettei muutos ole mahdollinen niin kauan kuin Mugabe on vallassa. Uudet säännöt luovat kuitenkin jonkinasteista uskoa tulevaan. Esimerkiksi ulkomaiset viestintäorganisaatiot ovat velvollisia maksamaan vain 2 500 dollaria voidakseen toimia maassa, kun aiemmin hintana oli 30 000 dollaria.

Kesällä 2010 Zimbabwe aloitti viimein myös vapaa päivälehti. YLE Uutisten (2010) mukaan kesäkuussa Zimbabwe julkaistiin ensimmäisen riippumattoman päivittäisen sanomalehden avajaisnumero. Zimbabwen päivälehdistö vapautui, kun maahan perustettiin uusi mediatoimikunta, jonka antoi julkaisuoikeudet neljälle uudelle riippumattomalle päivälehdelle. Päätöksen teki mahdolliseksi pääministeri Morgan Tsvangirai ja presidentti Mugaben vuonna 2009 solmima vallanjakosopimus. Seuraavaksi Tsvangirai on luvannut poistaa vuonna 2002 asetetun lain, joka kieltää ulkomaisten toimittajien pysyvän työskentelyn Zimbabwe. (YLE Uutiset 2010)

Sanomalehtien, eikä varsinkaan valtiollisen The Heraldin kirjoittelu ei ole Zimbabween enää koko totuus. Internet, vaikkakin keuhkoilla yhteyksillä, avaa zimbawelaisille koko ajan isommat mahdollisuudet päästä käsiksi toisenlaisiin näkökulmiin ja ehkä objektiivisempaan tietoon.

4 JUTTUIHEET

Zimbabwesta on kirjoitettu Helsingin Sanomissa syksystä 2008 kevääseen 2009 kohtuullisen paljon moniin muihin Afrikan maihin verrattuna. Tämä on toki luonnollista uutiskriteerit huomioon ottaen: Zimbabwessa oli suuri koleraepidemia, jossa kuoli tuhansia ihmisiä. Helsingin Sanomista tutkimusaineistoon kuuluu kaikkiaan 66 juttua. Helsingin Sanomien jutut on julkaistu pääsääntöisesti lehden ulkomaanosastolla, mutta Zimbabwesta on kirjoitettu myös muutama lehden pääkirjoitus ja yksi laajempi artikkeli Kuukausiliitteessä heinäkuussa 2009. Otin sen mukaan analyysiin tarkastelujakson ulkopuolelta, koska se antaa aivan uutta lisäväriä muuten kovin uutisvoittoiseen Zimbabwe-kirjoitteluun Helsingin Sanomissa.

Zimbabwelaisesta The Heraldista on koottu 61 juttua syksyltä 2008. Juttuja on julkaistu useammilla lehtien osastoilla, mutta pääsääntöisesti kolerauutiset ovat olleet lehden kotimaanuutisia. Myös muutama kolumni ja pääkirjoitus on tutkimusaineiston joukossa.

Olen jakanut aineiston analyysin kahteen osaan. Aluksi tarkastelen The Heraldin uutisointia ja erikseen Helsingin Sanomia. Teen näin siitä syystä, että aineistot eivät ole suoraan vertailukelpoisia keskenään, vaan vaativat molemmat omat analyysinsa. The Heraldista jutut on etsitty hakusanalla ”kolera”, kun taas Helsingin Sanomien juttuja etsittäessä hakusanana oli ”Zimbabwe”. Näin on toimittu siitä syystä, että Helsingin Sanomissa ei ole julkaistu niin paljon pelkästään Zimbabwen koleraepidemiaan liittyviä juttuja, että niistä olisi ollut tutkimusaineistoksi asti. Sen sijaan ylipäänsä Zimbabwea käsitteleviä juttuja on kyllä kosolti. Toisaalta taas zimbabwelaisesta The Heraldista ei voitu tutkia kaikkea Zimbabwe-aineistoa, koska tällöin lähes koko lehtien sisältö valitun ajanjakson sisällä olisi valikoitunut mukaan.

Olen jakanut lehtien aineiston juttuaiheittain kategorioihin. Aiheella tarkoitan jutun pääasiaksi nostettua aihetta. Esimerkiksi aihealueella ”länsimaiden syyttely” tarkoitan juttuja, joiden kärki tai pääasiallinen sisältö on se, että syytetään länsimaita koleraepidemian aiheuttamisesta. Jutuissa voidaan käsitellä muutakin kuin pääaihetta.

The Heraldin jutut käsittelivät seuraavia aihealueita:

Avustusjärjestöt ja muut maat koleratyössä: 17

Kuolleiden päänluvun lasku: 14

Ministerit vakuuttelevat koleraan olevan hallinnassa: 8

Länsimaiden syyttely: 5

Koleraa vastaan taistelu: 4

Luokattomat: 13

The Heraldin kolerauutisoinnissa suurin yksittäinen joukko jutuista käsitteli kansainvälisten avustusjärjestöjen ja muiden maiden avustustoimia Zimbabween koleraepidemian hyväksi. Toiseksi suurimmaksi ryhmäksi nousi “kuolleiden päänluvun lasku”, jossa raportoidaan koleraepidemian etenemisestä ja sen seurauksista. Nämä uutisjutut, jotka olivat usein lehtien pääjuttuja, raportoivat koleraan kuolleista uhreista Zimbabween eri osissa, lähinnä pääkaupunki Hararen tietyissä kaupunginosissa.

The Heraldissa useat jutut alkavat lehden etusivulta ja jatkuvat lehden sisäsivuille. Olen laskenut tällaiset jutut yhdeksi jutuksi, koska etusivulta aloitettu artikkeli jatkuu sisäsivuilla suoraan siitä mihin se jäi ja muodostaa näin yhden kokonaisuuden, toisin kuin esimerkiksi suomalaisessa lehdistössä, jossa tapana on tehdä etusivulle niin sanottu vinkki-juttu, jota saatetaan sisäsivuilla jatkaa ihan erilaisella kärjellä.

Koska olen tutkinut Helsingin Sanomista kaikkea Zimbabwe-uutisointia, myös aihealueita on useampia. Olen jakanut uutisoinnin 11 eri kategoriaan. Määrällisesti suurin niistä on Zimbabween epäonnisia hallitusneuvotteluja koskeva saaga, toiseksi suurin on koleraepidemia.

Helsingin Sanomien jutut käsittelivät seuraavia aihealueita:

- Epäonniset hallitusneuvottelut: 21
- Kolerauutisointi: 10
- Hyperinflaatio: 6
- Muiden maiden suhteet Zimbabween: 6
- Pidätys/katoaminen/ampuminen: 3
- Mugaben ökyily: 3
- Ruokapula: 3
- Zimbabwen hätätila ja sekasorto: 2
- Analyysia sortovaltioista: 2
- Silminnäkijätodistus: 2
- Kansainvälinen media Afrikan konflikteissa: 1
- Muut: 2

Uutiskriteerit täyttyivät

Uutiset Zimbabwen koleraepidemiasta ylittivät uutiskynnyksen myös länsimaisissa medioissa, kuten Helsingin Sanomissa. Näin tapahtui, koska suurin osa uutiskriteereistä täyttyi.

Koleraepidemia ei ollut vain yksi epidemia, vaan se uusiutui ja vahvistui aika ajoin tietyissä kaupungeissa. Kun epidemia ryöpsähti uudemman kerran valloilleen, voitiin puhua jo *toistuvuudesta*. *Ajankohtainen* uutinen koleraepidemiasta ja Zimbabwen kriisistä oli, kun terveysjärjestöt kertoivat päivittäin vaihtuvia tietoja uhrien määristä. *Yksiselitteinenkin* uutinen oli. Uutisen toimijoilla oli siis selkeät roolit ainakin Helsingin Sanomissa: Mugabe oli paha ja Zimbabwen kansalaiset uhreja. *Vaikutusten laajuudeltaan* epidemia Zimbabwessa oli ennennäkemätön: kolerauhreja oli kolmatta tuhatta ja sairastuneita kymmeniä tuhansia. Esimerkiksi Haitin maanjäristyksen jäljiltä koleran tappamia uhreja oli noin kolmannes Zimbabwen uhrien määrästä. Zimbabwen tilanteen *kulttuurinen merkittävyys* oli sikäli voimakas, että siinä asetettiin vastakkain maan musta ja valkoinen väestö: kahtiajako ja rotuerottelu oli valloillaan. Koleraepidemian *kohde ei kuulunut eliittimaihini*, mutta mitä tulee Mugaben harjoittamaan rotupolitiikkaan ja valkoisten karkoitusyrityksiin maasta, se kiinnitti

länsimedian huomion yhä enemmän sekasorrossa olevaan maahan. Uutisointi Zimbabwen kriisistä oli helposti *henkilöittävässä* Mugaben, muutamien valkoihoisten tilallisten ja koleran uhrien muotoon. Koleraepidemian *tosiasiallinen voimakkuus* tuli pikku hiljaa selville kuolleiden valtavana lukumääränä. Epidemia ja hirmuhallinnon toimet olivat myös *harvinainen ja erikoinen tapahtuma*, joka lisäsi uutisarvoa, samoin kuin tapahtumien *negatiivisuus*.

5 DISKURSSIANALYYSIA KOLERA- JA ZIMBABWE-UUTISOINNISTA

5.1 The Herald

Zimbabwealaisessa The Heraldissa kolerauutisoinnin diskurssit ovat:

- Syyttelyn ja herjauksen diskurssi
- Taistelun diskurssi
- Pelon ja huolen diskurssi
- Vakuuttelun diskurssi
- Kiittelyn, veljeilyn ja avunannon diskurssi sekä
- Neuvomisen diskurssi.

Diskurssit ovat saaneet nimensä sen mukaan millainen on se perusesitys, jonka ne Zimbabwealaisessa koleraepidemiasta luovat.

5.1.1 Syyttelyn ja herjauksen diskurssi: ”Kolera-aalto on seurausta biologisesta sodankäynnistä”

Syyttelyn diskurssi on eräs kestävimmistä ja yleisimmistä tavoista, joilla tutkimusaineistossa kuvataan koleraepidemiaa The Heraldissa. Se on myös hallitsevin eli primaarisin ja laajin diskurssi The Heraldin kolerauutisoinnissa. Sitä esiintyy artikkeleissa läpi koko otoksen, vaikkakin merkittävin osa syyttelystä tapahtuu otoksen alkuvaiheilla. Kun tieto lisääntyy ja muun muassa länsimaiset avustusjärjestöt tulevat maahan toimenpiteineen, syyttelyn määrä vähenee ja muut diskurssit eli tavat puhua koleraa yleistyvät.

Syyttely kohdistuu moneen eri osoitteeseen; muun muassa kansalaisiin, mediaan, matkailijoihin ja Hararen kaupungin terveydenhoitojärjestelmään, mutta todella harvoin maan hallitukseen tai sen toimiin. Erityisesti länsimaiden syyttäminen koleraepidemiasta on yksi merkittävin yksittäinen juonne tämän diskurssin sisällä.

Selkein yksittäinen syyte tulee Mugaben hallituksen viestintäministeriltä, joka on kaiketi valjastettu kolerapropagandan ykkösmieheksi:

Viestintäministeri Sikhanyiso Ndlovun mukaan tämänhetkinen pernarutto- ja koleraepidemia on seurausta Zipra- ja Zanla-taistelijoiden käyttämistä biologisista aseista vapaustaistelun aikana. (Cholera outbreak a result of biological warfare, Sunday Mail, 14.-20.12. 2008)

Ndlovu sanoo samaisessa artikkelissa, että brittiläiset "istuttivat basillit" tuhotakseen vapaustaistelun joukot. Ndlovun mukaan pernarutto ja kolera pysyvät maaperässä ja sikiävät vuosienkin päästä, joten vielä pitkään varsinaisen sodan jälkeen biologinen sota jyllää yhä. Ndlovu sanoo:

"Ja nyt Britannian tiedustelupalvelu ja Yhdysvaltain CIA haluavat vallata Zimbabween pelastaakseen sen kansan Mugaben koleralta – koleralta, joka on heidän ja jonka he istuttivat." (Cholera outbreak a result of biological warfare, Sunday Mail, 14.-20.12. 2008)

Ndlovu lisää vielä, että länsimaiden asettaman kauppasaarron takia Zimbabwe ei ole pystynyt tuomaan tarpeeksi kemikaaleja maahan puhdistukseen vettä ja parantaakseen vedenpumppausta ja vesijohtoja. Lehden mukaan länsi ei tule koskaan myöntämään, että epidemia on seurausta heidän vuosikymmeniä kestäneestä kauppasaarrostaan, vaikka koleran syy piilee lehden mukaan tarkasti määriteltävissä osoitteissa:

Jos koleraan osoitetaan syyttävä sormi, se täytyy osoittaa ainoastaan ja suoraan osoitteisiin Downing Street 10 ja 1600 Pennsylvania Avenue, Britannian pääministeriin ja USA:n presidenttiin, tässä järjestyksessä. Jos invaasiota tarvitaan, se pitäisi ohjata kohti näitä pahuuden akseleita. (Sanctions to blame for cholera, Saturday Herald, 13.12.2008)

Monesti artikkeleissa, erityisesti kommenttijutuissa, otetaan kantaa länsimaiden haluun hyökätä Zimbabween ja kolonisoida maa uudelleen. Usein ihmetellään sitä, että monissa Zimbabween naapurimaissakin on koleraa, eivätkä länsimaat silti halua hyökätä niihin. Miksi siis Zimbabween? Oikeaan osuva vastaus löytyy kuin löytyykin useista jutuista: Presidentti Robert Mugabe. Näin eräässä kommenttijutussa puolustetaan maan presidenttiä, kuten hallituspuolueen kontrolloimalta lehdeltä vain voi odottaa:

Vastaus piilee länsimaiden hallitusten kiihkeissä lausunnoissa ja heidän hokemassaan ”Mugaben on lähdettävä”. Voisi melkein luulla, että ”Mugabe” on koleran taudinaiheuttajan tai -kantajan nimi. Jos he todella ovat huolestuneita kärsivistä zimbabwelaisista, haluaisimme sen sijaan kuulla lännen sanovan, että ”sanktioiden ja koleran on lähdettävä.” Kuten presidentti Mugabe on sanonut; zimbabwelaiset tarvitsevat lääkäreitä, eivät hyökkäviä armeijoita. (Comment: Sanctions to blame for cholera, Saturday Herald, 13.12.2008)

Presidentti Mugabe heittää monessa artikkelissa vettä kiukaalle oikein olan takaa.

Artikkelissa ’We’re no pushovers’ Mugabe varoittaa länttä sotilaallisesta hyökkäyksestä Zimbabween ja esittää avointa kritiikkiä länsimaita kohtaan:

“Zimbabwe on itsenäinen valtio, joka on valmis puolustautumaan mitä tahansa imperialistista hyökkääjää vastaan, eikä ikinä alistuisi minkään vallan alle, riippumatta kuinka vahvasta suurvallasta on kyse.” - - - ”Nämä länsijohtajat väärinkäyttävät armeijaa ja taloudellista mahtiaan alistaakseen pienemmät kansat tahtoonsa. Muistakaamme kuitenkin, että emme ole tekemisissä rehellisten ihmisten kanssa. He haluavat löytää tekosyitä kolonisoidakseen meidät uudelleen. - - - Pitäisikö meidänkin sanoa, että hullunlehmäntauti ansaitsee sodan Britanniassa? Britannia pitää valloittaa.” (’We’re no pushovers’, The Herald, 12.12.2008)

The Heraldin artikkeleiden mukaan USA:n presidentti George W. Bush ja Britannian pääministeri Gordon Brown ovat syyttäneet koleraepidemiasta Zimbabween valtion huonoa tilaa. Mugaben mukaan Zimbabwe ei ole kuitenkaan uhka kansainväliselle rauhalle ja turvallisuudelle ja vaatii monissa jutuissa lääkäreitä, eikä hyökkäviä armeijoita taistelemaan koleraa vastaan. Edellä olleen Mugaben lausunnon The Herald kirjoitti auki sanasta sanaan jostain syystä myös Zimbabween puhutuimmalla kielellä shonalla paljon pidemmälti kuin sen perään englanniksi käännettynä. Liekö tällä tavoiteltu kaikkien mahdollisten kansanosien huomiota, myös englantia taitamattomien? Lisäksi Mugabe vaati sarkastiseen sävyyn, että Gordon Brownin ajattelu vaatii lääketieteellistä korjausta viitaten siihen, että Brown ajattelisi sodan parantavan koleran.

Länsivoimat ovat yrittäneet monin tavoin tuoda Zimbabween hallintoa alas. He ovat luoneet poliittisen puolueen MDC:n, jonka puolueohjelmiin he ovat sotkeneet kätensä kyseenalaistaakseen vaalit. He ovat vaalineet ihmisoikeuksia ja muita kansalaisyhteiskunnan ryhmiä vastustamaan presidentti Mugaben hallintoa. He ovat rahoittaneet yhteisölehtiä levittääkseen hallituksen vastaista propagandaa. He ovat rahoittaneet lyhytaalto-radio-ohjelmia lähettääkseen presidentti Mugaben vastaista aineistoa. (Questions about Zim cholera cases, The Herald, 30.12.2008)

Edellä olevan tekstin on kirjoittanut Stephen Gowans, joka on The Heraldin esittelyn mukaan kanadalainen kirjoittaja ja poliittinen aktivisti, joka vaikuttaa Ottawassa. Artikkelin on julkaistu The Heraldissa gowans.wordpress.com-sivuston suostumuksella. Artikkelin on mielenkiintoinen poikkeus tässä diskurssissa, sillä siinä länsimaalainen kirjoittaja puhuu samoilla äänenpainoilla kuin zimbabwelaiset toimittajat ja lähteet muissa jutuissa. Ja siksi se on lehdessä julkaistu, koska se sopii lehden harjoittamaan politiikkaan. Artikkelissa sanotaan jopa, että vaikka länsivoimat ovat yrittäneet myrkyttää yleisen mielipiteen Mugabea vastaan, Zanu-PF:n hallinto nauttii huomattavaa kansansuosiota. Se on merkittävä poikkeus länsimediassa, jossa se on The Heraldin mukaan myös julkaistu. Esimerkiksi Helsingin Sanomista ei löytynyt yhtään tällaista Zimbabwen vallitsevaa järjestelmää puolustavaa äänenpainoa. Siitä lisää luvussa 5.2.

Itse media saa myös osansa syytelydiskurssista. Terveys- ja hyvinvointiministeri David Parirenyatwa sanoo olevansa hyvin pettynyt joihinkin median osiin, jotka raportoivat hänen mukaansa sellaista, että kuolleisuus- ja tartuntatilastot, joita ministeri antaa, olisivat vain kymmenesosa koko tilastoista. Ministeri viittaa kommentillaan todennäköisesti yksityisiin medioihin, eikä valtio-omisteiseen The Heraldin, jossa kommentti on julkaistu. (Health system on high alert, Sunday Mail, 30.11.-6.12.2008)

Lehden jutuissa syytetään laajalti myös Zimbabwen kansalaisia huolimattomuudesta hygienian suhteen sekä siitä, että ihmiset menevät sairaalaan liian myöhään, kun tauti on jo kriittisessä vaiheessa. Kolera tappaa tunneissa, jos mitään hoitoa ei anneta. Kansalaiset ovat lehden mukaan silti haluttomia keittämään vettä, vaikka ottavat sitä suojaamattomista kohteista ajanpuutteen ja polttopuupulan takia.

“Kehotamme ihmisiä korkeimpaan mahdolliseen hygienia- ja pesemään hedelmät ja vihannekset ennen käyttöä, että tartunnoilta voitaisiin välttyä”, hän sanoi. (1 dead, 20 hospitalised as cholera hits Harare, The Herald, 30.10.2008)

Myös kansalaiset osaavat syyttää hallintoa ja viranomaisia. Budiriron asukkaat soimasivat Zimbabwen vesilaitosta Zinwaa siitä, että koleraepidemia olisi voitu välttää mikäli viranomainen olisi toimittanut vettä lähiöihin. Yksi asukkaista, herra Cosmas Mberi, summaa monen tunnot:

“Zinwa uhraa meidät, he eivät kiinnitä huomiota vesi- ja jätevesiongelmiimme. Viranomainen lupaa aina, että he työskentelevät vesi- ja jätevesiongelmiemme parissa, mutta me olemme olleet yli kaksi kuukautta ilman vedenjakelua.” (Budiro cholera death toll rises to six, The Herald, 1.11.2008)

Laittomat hedelmä- ja vihannesmyyjät ovat länsimaiden ohella myös pahuuden akselilla tässä syyttelyn diskurssissa. Juttujen mukaan heidän myymistään vihanneksista ja hedelmistä tauti tarttuu, toisin kuin laillisten myyjien tuotteista. Myös matkailijat, jotka matkustavat kaupunginosien välillä ja maan sisällä saavat osansa syyttelystä. Varkaat ja vandalismi ovat, vaikkakin triviaali yksityiskohta, The Heraldin mukaan myös osasyllisiä koleraan:

Muuntajan öljyt, hän sanoi, varastettiin Chaedzan vedenpuhdistuslaitokselta, ja yritykset saada korvaavat öljyt julkisen sektorin investointiohjelman myöntämällä rahoilla rapautuivat inflaation takia. ”Jos meillä olisi ollut katkeamaton sähkönjakelu, vedenpumpppauksen pitäisi olla mahdollista kaikille asukkaille, mutta häiriöt haittaavat säiliöidemme täyttämistä.”(Cholera claims 11 in Chinhoyi, The Herald, 21.10.2008)

Osansa syytöksistä saa, ihme kyllä, myös maan hallitus, vaikkakin kyseessä on hallituspuoleen kontrolloima sanomalehti. Hallituksen syyttäminen on kuitenkin todella marginaalinen osa tätä diskurssia, niin vähän sitä artikkeleissa esiintyy. Tässä kuitenkin Unicefin maavastaavan Roeland Monaschin huuilta ilmoille päässyt esimerkki siitä:

”Riittämättömien resurssien aiheuttama huono koleraan hallinnointi on aiheuttanut korkean 4,8 prosentin kuolleisuusluvun, paljon kansainvälisesti keskimääräistä yhden prosentin kuolleisuuslukua korkeamman luvun.” (US\$18m cholera appeal, The Herald, 15.12.2008)

Myös Zimbabwe Medical Association saa lehdessä äänensä kuuluviin ja pääsee syyttämään hallitusta riittämättömistä toimista koleraepidemian hoidossa. Yhdistys uskoo, että epidemia ja kuolonuhrit olivat ennalta-arvattavissa ja näin ollen myös vältettävissä.

”Hallituksen pitäisi julistaa koleraepidemia kansalliseksi hätätilaksi ja hälyttää kaikki resurssit, että epidemia saataisiin kuriin.” (‘Govt managing cholera outbreak’, The Herald, 21.11.2008)

Tämäkin kannanotto pääsee ääneen vasta jutun jälkipuoliskolla. Muu osa jutusta rummuttaa hallituksen erinomaisia toimia koleran hoitamiseksi pois päiväjärjestyksestä.

Toki lehdissä esiintyy kaikkien edellä mainittujen juonteiden lisäksi myös länsimaisen lukijan korvaan eniten järkeenkäyvältä kuulostava syyttelydiskurssin osa. Beitbridgen lääkintäviranomaisen Dr Taikaitei Kanongaran mukaan ”kehnot saniteettitilat, karpäset ja huono jätehuolto voivat myötävaikuttaa suunnattomasti epidemiaan”. (Cholera kills 36 in Beitbridge, The Herald, 18.11.2008)

Epidemian edetessä syyttävä sormi kääntyy retuperällä olevaan sairaanhoitojärjestelmään marraskuun lehdissä. Terveys- ja lasten hyvinvointiministerin David Parirenyatwan mukaan terveyssektorilla on kriittinen resurssipula. Hänen mukaansa lähetesairaaloissa on kiireellinen tarve lääkkeistä, ruuasta ja välineistä. Parirenyatwan mukaan henkilöstöstäkin on pulaa, eikä nykyisellä henkilöstöllä ole kiinnostusta työskennellä. Hän julisti koleran kansalliseksi hätätilaksi:

”Keskussairaalamme eivät toimi. Henkilöstömme ei ole motivoitunutta ja tarvitsemme tukeanne, että he tulisivat töihin, ja jotta terveydenhoitojärjestelmä elpyisi.” Sairaaloissa kiireellisimminkin tarvittavia tavaroita ovat lääkkeet, laboratorioreagenssit, kirurgiset välineet, munuais- ja pesuvälineet, röntgenfilmit ja kuumavesisäiliöt. (Cholera now national emergency, The Herald, 4.12.2008)

Jo ennen näitä syytöksiä sormi on osoitettu ainakin kertaalleen Zimbabwen keskuspankin suuntaan. Lehden mukaan on ollut syytöksiä, passiivilla hämärytettyinä, että pankki olisi käyttänyt terveydenhoitoon tarkoitettuja varoja muualle, kuten traktoreihin. Pankin johtaja Dr Gideon Gono tyrmää kuitenkin syytökset ja kertoo, että vain ”halvat mielet” menisivät niin pitkälle, että ehdottaisivat rahoja käytetyn traktoreiden ja televisioiden ostamiseen oikeuslaitokselle.

Palaan vielä hallituksen harjoittaman syyttelydiskurssin pariin, koska koko syyttelyn ja herjauksen diskurssin summaa mielestäni osuvasti ja kouriintuntuvasti paikallishallinnon, yleisten töiden ja urbaanin kehityksen ministeri Dr Ingnatius Chombo:

”Ensinnäkin, näiden häpeällisten puheiden ei pitäisi yllättää väkeämme. Jokaista kansallista haastetta, jonka Zimbabwe on kohdannut sitten vuoden 1997, on käytetty Britanniassa, USA:ssa ja EU:ssa kutsuhuutona laittomalle hallituksen vaihtamiselle”, Dr Chombo sanoi. Hän sanoi, että nyt on tarvetta suurimmalle mahdolliselle yhtenäisyydelle ihmisten välillä. ”Tämä ei ole poliitikkojen taistelu. Tämä on kansallinen taistelu. Tässä on kyse elämästä ja kuolemasta.”(Cholera cases on the decline: WHO, The Herald, 17.12.2008)

5.1.2 Taistelun diskurssi: ”RBZ liittyy kolerasotaan”

Kuten edellisestä lainauksesta voidaan huomata, syyttelyn ja taistelun diskurssit limittyvät lujasti toisiinsa. Edellisessä katkelmassa siirryttiin jo osittain taisteludiskurssin pariin. Diskurssit limittyvät ajallisesti keskenään, mutta taistelun diskurssi astuu artikkeleissa esiin vasta jonkin ajan päästä syyttelydiskurssin jo oltua vallalla. Tämä on looginen jatkumo siitä syystä, että koleratapausten määrän kasvaessa etsittiin aluksi syyllistä ja sitten ruvettiin heti kohta taistelemaan tautia vastaan. Taistelun diskurssi on myös merkittävä heti syyttelyn diskurssin jälkeen. Siinä hallitus lupaa tekevänsä kaikkensa koleraepidemian pysäyttämiseksi, kaiken kuntoon laittamiseksi ja elämän palauttamiseksi normaaleihin uomiinsa Zimbabwessa. Myös Zimbabwen keskuspankki on vahvasti mukana taistelemassa.

The Heraldin jutuissa taistelun diskurssin omii itselleen lähinnä maan hallitus, joka *lupaa taistella, vakuuttelee taistelevansa, taistelee, kokoaa joukkoja tai selvittää strategioita koleraepidemiaa vastaan*. Esimerkiksi näin:

Hallitus lisää ponnisteluja saadakseen vedenjakelun normaaliksi ja koleraepidemian kontrolliin. (RBZ joins cholera war, The Herald, 6.11.2008)

Taistelun diskurssi ilmenee selvimmin ja konkreettisimmin siinä isossa joukossa verbejä ja substantiiveja, joilla tautia vastaan taistelua ja sen kuriin laittamista kuvaillaan useissa artikkeleissa läpi tämän diskurssin. Niitä ovat: taistella (to fight the cholera), vauhdittaa pyrkimyksiä (step up efforts), toteuttaa strategiaa (implement a strategy), urakoida/työskennellä (working at), sota tautia vastaan (the war against the disease), taistella koleraa vastaan (to battle cholera), kamppailla tautia vastaan (to combat the disease), kamppailla koleraepidemiaa vastaan (to combat the cholera outbreak), työskennellä vaatimusten parissa (working on the requirements), asettaa

työryhmä johtamaan taistelua koleraa vastaan (set up a taskforce to spearhead the fight against cholera), arvioida tilanne (to assess the situation), eristää taudin leviäminen (to contain the disease outbreaks), kontrolloida taudin leviämistä (to control the spread of the disease), panna resurssit liikkeelle taistelemaan epidemiaa vastaan (to mobilise resources to fight the epidemic), nujertaa epidemian leviäminen (to thwart the spread of the epidemic), koleraa pitäisi käsitellä kiireellisenä ongelmana (cholera should be controlled as a matter of urgency), tehoa kolerataistoon (boost for cholera fight), tehdä kaikki mahdollinen taatakseen, ettei tauti leviä (to do everything possible to ensure that the disease will not spread).

Lausumat kuvaavat hyvin konkreettisesti mediassa käytävää taistoa koleraa vastaan. Päätoteuttajana taisteludiskurssissa on maan hallitus. Luonnollisessa valtiollisessa lehdessä hallitus on päätoimija, vaikkakin ulkomaiset organisaatiot tekivät suurimman työn koleraepidemian pysäyttämiseksi. Niiden tekemää taistoa kyllä kuvataan tässä diskurssissa, mutta usein työ kuitataan sillä, että tämä työ on maan hallituksen avunpyynnön johdosta tehtävää työtä, jota ei olisi, ellei hallitus olisi niin viisaasti ja tarkoituksenmukaisesti apua pyytänyt. Siispä tässä diskurssissa pääasiassa hallitus taistelee, nujertaa ja kontrolloi, vaikka konkreettisen työn tekevätkin muut tahot.

Olemme työskennelleet koleran parissa nyt muutaman kuukauden. Työskentelemme tämän taistelun kaikilla tasoilla. (More aid pours in on for cholera, The Herald, 30.12.2008)

5.1.3 Pelon ja huolen diskurssi: ”Elämme nyt pelon keskellä”

Tässä diskurssissa kolera representoidaan ensisijaisesti pelon kautta. Tällaista kuvaa luodaan käyttämällä kolerasta ja sen vaikutuksista vahvoja ilmaisuja kuten *hallitus on peloissaan, ministeri varoittelee, ministeriö on huolissaan ja viranomaiset pelkäävät*. Tällaisista tunnelmista koostuu pelon ja huolen diskurssi:

Budiriro 5B:n asukkaat Hararessa elävät uuden kolera-aallon pelossa, koska jätevesihuolto on kehnoa ja puhtaasta vedestä on pulaa. (Fresh cholera outbreak looms, Sunday Mail, 8.-14.2.2009)

Pelko ja huoli ilmaistaan usein hyvin varovaisesti, ja heti seuraavassa sivulauseessa muistutetaan, että kaikki mahdollinen kuitenkin tehdään epidemian suitsimiseksi. Turhasta pelon lietsonnasta ei siis voida puhua, pikemminkin päinvastoin. Näinkin laajamittaisessa epidemiassa hypoteesini oli, että pelon diskurssi olisi vallitsevampi kuin mitä se tosi asiassa on. Pelkoa ei viljellä kovin laajalti, vaan se tulee ilmi vain muutamissa artikkeleissa, ja niissäkin hyvin lyhyesti ja huomautuksenomaisesti.

On todella pelottavaa, että bakteeria on löytynyt vesijohtovedestä ja klooritasot ovat WHO:n suositusten alapuolella. (Comment: Wipe out cholera outbreaks, The Herald, 17.2.2009)

Merkille pantavaa tässä pelon diskurssissa on se, että se ilmenee ajallisesti lähinnä otoksen loppupään artikkeleissa, kun pahimmasta on jo tavallaan päästy ylitse. Silloin aletaan pelätä uutta aaltoa aiempien kokemusten valossa, kuten otsikossa *Uusi koleraaalto häämöttää jo* (Fresh cholera outbreak looms, Sunday Mail, 8.1.4.2.2009).

5.1.4 Vakuuttelun diskurssi: ”Koleraaalto hallinnassa”

Vaikka kolera on yhä uhka Hararessa, sekä Maailman terveysjärjestö että Hararen kaupunginvaltuusto sanovat, että tauti on viimein hitaassa laskussa pääkaupungissa. (Harare cholera cases decline, Saturday Herald, 24.1.2009)

Tämä vakuuttelun diskurssi koostuu kielenkäyttötavoista, joilla lukijoille vakuutetaan eri tavoin, että koleraepidemia on kurissa, lääkkeitä on riittävästi, mitään pelättävää ei ole, hallitus on edistynyt koleran vastaisessa taistelussaan, ja että ihmisten ei pitäisi panikoitua.

Minun täytyy huomauttaa, että tilanne on hallinnassa maakunnassa, koska meillä on riittävästi lääkkeitä. (Cholera deaths rise, The Herald, 24.11.2008)

Näin vakuuttaa kansalaisten suojeluyksikön johtaja Mr Madzudzo Pawadyira.

Terveys- ja lasten hyvinvointiministeri David Parirenyatwa jatkaa toisessa artikkelissa:

”Meidän pitäisi pysyä rauhallisina. Tilanne on hallinnassa.” - - ”Olen tyytyväinen, kun saan kertoa ja vakuuttaa, että tilanne on hyvin hallinnassa hallituksen toimiessa päättävällä tavalla.” (RBZ joins cholera war, The Herald, 6.11.2008)

Tässä diskurssissa koleraepidemian hillitsemiseksi muun muassa *työskennellään väsymättä, yritetään kovasti, saadaan kuriin sekä hallitaan ja hoidetaan tilannetta*.

Itse ministeri antaa esimerkin ja vastaa median esittämiin syytöksiin (ks. syyttelydiskurssi aiemmin):

”Terveys- ja lasten hyvinvointiministerinä soitan joka päivä kaikkiin maan kymmeneen maakuntaan saadakseni oikeat luvut asiantunteilta lääkäreiltä, joilla ei ole mitään syytä valehdella. Ei ole mitään syytä kertoa valheita siitä mitä saan maakunnista. Levitämme oikeita lukuja, joita käytämme hyödyksemme. Olen myös kiertänyt kaikissa maakunnissa arvioimassa tilannetta.” (Health system on high alert, Sunday Mail, 30.11.-6.12.2008)

Kolera representoidaan hallittavissa olevaksi asiaksi, johon maan hallituksella on kaikki keinot käytössään. Kansalaisilla ei näin ollen ole tässä diskurssissa mitään syytä huolestua omasta tai läheistensä hyvinvoinnista. *Massiivinen kansallinen ohjelma* pitää huolen siitä, että kenelläkään ei ole syytä hätään:

CPU-johtaja herra Madzuzdo Pawadyira sanoi, että kaikki on laitettu kuntoon, jotta tautia voidaan hallita. ”Ponnistelemme täydellä teholla kontrolloidaksemme taudin leviämistä koko maassa ja näytämme olevamme oikealla kurssilla.” - - - Kaikki CPU:n alue- ja maakuntatiimit, herra Pawadyira sanoi, on aktivoitu ja ne ovat hälytysvalmiudessa läpi koko maan. ”Meillä on komentokeskus täällä Hararessa, josta johdamme tämän massiivisen kansallisen ohjelman operaatioita”, hän sanoi. (Cholera deaths rise, The Herald, 24.11.2008)

5.1.5 Kiittelyn, veljeilyn ja avunannon diskurssi: “Kohtalon veljekset”

Tässä diskurssissa koleraa representoivia tyypillisiä ilmaisuja ovat muun muassa *kiitollinen* (grateful), *ystävällismieliset kansakunnat* (friendly nations), *yhteistyön ja solidaarisuuden mieliala* (the spirit of support and solidarity), *taistella yhdessä* (battle together), *tuoda tukea* (bring solidarity) ja *kohtalon veljekset* (brothers with a common destiny). Vastapainona länsimaihin kohdistuvalle herjaukselle ja moneen suuntaan sinkoileville syytöksille, tässä diskurssissa kiitellään ja veljeillään niiden valtioiden kanssa, jotka antavat Zimbabwelle apua koleraepidemian hoidossa. Kiitoksensa saavat myös avustusta ja työntekijöitä maahan lähettäneet kansainväliset organisaatiot. Niitä ei kuitenkaan kiitetä ihan niin vuolaasti kuin yksittäisiä valtioita, jotka avustivat Zimbabwea. Tässä kiittolisuudenryöpyyn saa Zimbabwen naapurimaa Botswana:

Cde Shamu sanoi, että hallitus hyväksyi lahjoitukset siinä vakaassa uskossa, että Botswana jakaa humanitaarisen avun mentaliteetin ja solidaarisuuden Zimbabween kanssa, jota Sadc on pyytännyt taistellakseen koleraepidemiaa vastaan. ”Maamme aplodeeraa tälle eleelle, jonka maanne ja ihmisenne ovat tehneet ja joka on selvä osoitus suunnattomasta tuesta, jota sisarellinen maa voi tehdä naapurinsa hyväksi tällaisella kriittisellä hetkellä”, hän sanoi. (More aid pours in for cholera, The Herald, 30.12.2008)

Myös itse avustusten lahjoittajapuoli osaa korulauseensa. Korean suurlähettiläs Oh Jae-Hack maalaa tässä kultaisia siveltimenvetoja Zimbabween terveyssektorin ylle:

”Korean hallituksen ja ihmisten vilpittömän toive on, että Korean vaatimaton tuki auttaa Zimbabween kansaa pääsemään yli tämänhetkisestä kolera-aallosta ja aikanaan elvyttämään terveyssektorin, joka kerran tunnettiin yhtenä maailman parhaista”, hän sanoi. (More aid pours in for cholera, The Herald, 30.12.2008)

Eteläisen Afrikan Kehitysyhteisö SADC:iin (Southern African Development Community) kuuluvat maat alkoivat avustaa Zimbabwea vasta vuoden 2009 puolella pahimman epidemian ollessa WHO:n mukaan jo ohitse. Vuolaita yhteistyötä ja avunantoa ylistäviä puheita kuitenkin pidettiin. Tässä esimerkin antaa Sambian asiainhoitaja Chabakola Kasukumya, joka oli omien sanojensa mukaan etuoikeutettu, että saattoi olla fyysisesti läsnä antamassa avustusta ja näyttämässä zimbabwelaisille, että Zimbabwe jaambia ovat yhtä:

”Jaamme saman siirtomaahistorian ja meidän edellytetään pitävän yhtä, siksi meidän pitäisi aina pyrkiä rakentamaan suhteemme niin, että kukaan ei voi meitä erottaa. Viesti maailmalle on, että olemme tässä taistelussa yhdessä ja pyrimme aina tuomaan Zimbabween hyvää terveyttä.” (Sadc states pour in more aid, Saturday Herald, 17.1.2009)

Samalla linjalla jatkaa Mosambikin terveysministeri Ivo Garrido:

”Olen täällä Mosambikin kansalaisten ja hallituksen puolesta tuodakseni solidaarisuutemme. Kahden maan kansalaiset ovat yhtä ja seisovat rinta rinnan silloin kun tarvitaan. Ymmärrämme Zimbabween ja Mosambikin välillä vallitsevan yhteisen kohtalon veljeyden. Kun parannamme zimbabwelaisten elämää, parannamme myös mosambikilaisten elämää ja päinvastoin.” (More cholera aid, The Herald, 13.1.2009)

Sikäli lausuma on tragikoomisenkin tosi, että jos Zimbabween epidemia olisi äitynyt vielä pahemmaksi, se olisi taatusti levinnyt myös naapurimaihin. Zimbabween rajoja ei

nimittäin suljettu kertaakaan epidemian aikana, kun vapaa liikkuvuus maiden välillä haluttiin säilyttää.

Zimbabwea avustivat koleraan vastaisessa kamppailussa muun muassa Kiina, Namibia, Venäjä, Etelä-Afrikka, Korea, EU, USAID, WHO, MSF, AgroGermany ja monet muut organisaatiot. Suomen Punaisen Ristin, WHO:n ja Unicefin antama avustus ei villitse tässä diskurssissa kiitoksiin eikä ylisanoihin, vaan objektiiviseen ja toteavaan journalismiin:

Suomen Punainen Risti on pystyttänyt klinikan Mutareen auttaaksen taistelussa koleraepidemiaa vastaan. (Cholera clinic for Mutare, Saturday Herald, 27.12.2008)

WHO, Unicef ja RBZ ovat antaneet taloudellista tukea alueelle. (8 more die in Betibridge, The Herald, 19.11.2008)

Me todella arvostamme tämän kaltaista tukea eteläafrikkalaisilta virkaveljiltämme. (South Africa helps cholera victims, The Herald, 28.11.2008)

5.1.6 Neuvomisen diskurssi: ”Hygienia on paras keino säilyä hengissä”

Koleraepidemia on innoittanut vielä yhteen, länsimedioissa tänä päivänä varsin yleiseen diskurssiin. Tämä neuvomisen diskurssi on mielestäni hyvin lähellä länsimaista palvelujournalismia, jossa media opastaa kansalaisia miten mikäkin asia tulee tehdä ja kuinka elää oikeaoppisesti. Tässä Zimbabwen terveys- ja lasten hyvinvointiministeri David Parirenyantwa neuvoo kansalaisia miten välttää koleraa:

“Hyvä henkilökohtainen hygienia, kuten käsien peseminen WC-käynnin jälkeen ja ennen ruokailua, on erittäin tärkeää.” - - - “Ihmisten pitäisi kypsentää ruokansa kunnolla ja syödä, kun se on vielä kuumaa. Heidän pitäisi pestä hedelmät ja vihannekset kunnolla puhtaalla vedellä ja välttää syömästä salaatteja. Heidän pitäisi myös välttää syömästä ruokaa häissä, hautajaisissa ja kättelemästä.” Hän sanoi, että kaikki keitetty vesi pitäisi käyttää lyhyen ajan sisällä, jotta se ei saastuisi varastoinnin aikana. (Health system on high alert, Sunday Mai, 30.11.-6.12.2008)

Kuten syyttelyn diskurssissa, myös tässä diskurssissa koleran syy lankeaa suoraan kansalaisten niskaan:

“Kolera on tauti, jonka leviäminen on suoraa seurausta ihmisen toimista.” (‘Cholera pandemic under control’, The Herald, 20.11.2008)

Koska tauti on tässä diskurssissa kansalaisten vika, ihmisiä neuvotaan yllämainituilla tavoilla ruoan, hygienian ja kanssakäymisen suhteen. Tässä diskurssissa myös pidetään tärkeänä, että ihmisiä neuvotaan taudin oireista epäselvyyksien ja tartuntojen välttämiseksi. Media on myös mukana tässä valistustyössä. Useiden tutkimusaineiston lehtien etusivuilla on julkaistu tiedotteenomaisia ohjeita taudin oireista ja taudin ehkäisykeinoista. Diskurssissa *patistetaan* ja *kehotetaan* ihmisiä pesemään kätensä ja käsittelemään ruokansa ja juomavetensä oikeaoppisesti.

Ehkäisy on parempi kuin hoito. (Saturday Herald, 22.11.2008)

5.2 Helsingin Sanomat

Helsingin Sanomissa Zimbabwe-utisoinnin diskurssit ovat:

- Maailmanlopun diskurssi
- Hyökkäävä ja syyttävä diskurssi
- Toivon ja optimismin diskurssi
- Riippuvuuden diskurssi
- Sarkastinen diskurssi

Diskurssit ovat saaneet nimensä The Heraldin diskurssien tapaan siitä perusesityksestä, jonka ne Zimbabwesta luovat. Hallitsevin diskursseista on maailmanlopun diskurssi.

5.2.1 Maailmanlopun diskurssi: ”Romahtaneessa valtiossa mikään ei oikein toimi”

Maailmanlopun maa. Näin on otsikoitu Helsingin Sanomien Kuukausiliitteen (kesäkuu 2009) vinkki-juttu lehden sisältösivulla.

Maailmanlopun diskurssi on primaarisin ja hallitsevin kaikista Helsingin Sanomissa esitetyistä Zimbabwe-diskursseista. Zimbabwesta saa tämän diskurssin juttujen perusteella hyvin lohduttoman ja toivottoman kuvan. Zimbabwea kuvataan jutuissa täydellisen romahduksen kokeneeksi valtioksi, jossa mikään ei toimi, taudit riehuvat, inflaatio laukkaa ja valkoisen ihmisen henki on halpaa valuuttaa. Tässä diskurssissa esiintyy myös sivujuonteena epäuskon ja skeptisyyden diskurssi, joka tulee ilmi jutuissa sävynä, jonka mukaan Zimbabwe tuskin kovin helposti pääsee jaloilleen ja saa maata jälleen kuntoon.

Maailmanlopun diskurssi ilmenee muun muassa sellaisissa sanavalinnoissa kuin *koleraepidemia riehuu, inflaatio laukkaa, terveydenhuoltojärjestelmä on luhistunut, korruptio rehoittaa, elinikä on romahtanut, maa syöksyy kriisiin ja vampyyri-valtio.*

Seuraava katkelma summaa hyvin täydellisen tuhon diskurssin. Siitä on vaikea lukea esiin mitään muuta kuin maailmanlopun representaatioita:

Maan talous on romahtanut, se kärsii ennennäkemättömästä inflaatiosta ja työttömyysaste on 90 prosenttia. Koleraepidemia on tappanut lähes 3 500 ihmistä. Puolet 12 miljoonan kansasta tarvitsee ruoka-apua. (Opposition Tsvangirai viimein Zimbabwen pääministeriksi, HS, 12.2.2009)

Edellä esitetty on hyvin tyypillinen ote täydellisen tuhon diskurssista. Vastaavanlaista uutisointia on lukuisissa artikkeleissa läpi koko otoksen.

Zimbabwen sekasorto ja yhteiskunnan romahtaminen eteni keskiviikkona edelleen. - - Zimbabwen vedenpuhdistuslaitokset ovat monin paikoin hajonneet, eikä viemäriverkosto toimi. Monissa kaupungeissa ei ole ollut vuoteen varaa ostaa vedenpuhdistusaineita. Maa kärsii maailman pahimmasta inflaatiosta ja ankarasta elintarvikepulasta. Puute ja kurjuus alentavat heikkokuntoisten vastuskykyä taudeille. (Zimbabwen sekasorto syveni, HS, 4.12.2008)

Inflaatio laukkaa virallisen ilmoituksen mukaan käsittämättömällä 231000000 prosentin vuosivauhdilla, eli raha on todellisuudessa menettänyt arvonsa. Työttömyys on arviolta 80 prosenttia. (Zimbabwen kriisiin puututtava, HS, 16.12.2008)

Zimbabwelaisten elinikä on romahtanut: naisilla se on 34 ja miehillä 37. Aids ja sairaudet niittävät kansaa, koska lääkkeitä ja lääkäreitä ei ole. (”Zimbabwe on kuin entinen sotatanner”, HS, 12.11.2008)

Tehtaat ja yritykset ovat panneet lapun luukulle. Tilauksia ei tule, eikä sen puoleen sähköä, bensiiniä, varaosia tai vettäkään. (Zimbabwen uudesta setelistä tuli keräilijöiden havittelema suosikki, HS, 24.7.2008)

Tässä diskurssissa otetaan usein silminnäkijäläusuntoja todistamaan tapahtunutta ja kuvaamaan täydellistä tuhoa ja maailmanloppua:

”Enimmillään meillä oli 50 ihmistä töissä. Nyt enää 30”, Kidd sanoo. ”Monet ovat kuolleet aidsiin, vaikka yritämme pitää työntekijöistä huolta.” (”Zimbabwe on kuin entinen sotatanner”, HS, 12.11.2008)

Viime vuodet Kidd on seurannut läheltä, kuinka Zimbabwe on vajonnut syvälle kurjuuteen. - - Kidd, kuten jotkut tutkijatkin, vertaavat Zimbabwen tilannetta sodan koettelemaan maahan, vaikka maassa ei ole sodittu vuosikymmeniin. (”Zimbabwe on kuin entinen sotatanner”, HS, 12.11.2008)

Täydellisen tuhon luomisen päähenkilönä tässä diskurssissa huseeraa maan yksinvaltainen presidentti Robert Mugabe.

Presidentti Robert Mugaben 28 vuotta jatkunut valta huipentui opposition kannattajien uhkailuun ja kiduttamiseen vuoden 2008 yleisvaaleissa. - - Korruptio rehoittaa, toimittajia uhkaillaan ja hakataan rutiininomaisesti. (Maailmassa on yhä 43 sortovaltiota, HS, 12.11.2008)

Mugabe siirsi valtion mustan enemmistön haltuun tavalla, joka ajoi valkoiset mailtaan, pirstoi tilat ja raunioitti maatalouden niin pahasti, että Zimbabwe on ajautunut tuomaan peruselintarvikkeita. Talouden täysi luhistuminen alkoi vuonna 1980, kun Mugabe kiihotti kannattajansa valtaamaan valkoisten maatilat. Tekosyy oli maan hankkiminen köyhälle enemmistölle, mutta parhaat palat ajautuivat nopeasti presidentin ystävien ja avustajien haltuun.

Väkivalta oppositiota vastaan on jatkunut vuosia, ja osansa siitä ovat saaneet Kidditkin. Vuonna 2004 heidät pahoinpideltiin pahasti. (”Zimbabwe on kuin entinen sotatanner”, HS, 12.11.2008)

Samaan aikaan kun Mugabe jarruttaa vallanjaon toteuttamista, Zimbabwen 13 miljoonaa asukasta taistelevat toimeentulostaan viikko viikolta kurjistuvissa oloissa. Sadattuhannet ovat paenneet romahdusta naapurimaihin. Laajaa ulkomaista apua hädänalaisten ihmisten ja talouden pelastamiseksi on turha odottaa niin kauan kuin Mugaben epäluotettava hallitus yksin vastaa avun käytöstä. (Mugabe hyötyy viivyttelystään, HS, 11.11.2008)

Täydellinen tuho ilmenee kolerautisoinnissa melko kouriintuntuvalla tavalla. Alla olevassa toisessa tekstikatkelmassa kuvataan sitä kuinka omaiset pyrkivät toimimaan koleraan kuolleiden hautajaisissa normaalilla tavalla ja kuinka se vain lisää koleraan leviämistä.

Koleraepidemia on ajanut Zimbabween täydellisen romahduksen partaalle. Terveystieteiden tutkimuskeskus on luhistunut ja poliittinen tilanne on yhä umpisolmussa. (Zimbabwe julisti kansallisen hätätilan, HS, 5.12.2008)

Nyt pahimpia koleraepidemiaa ovat Virtasen mukaan koleraan kuolleiden ruumiit. Ihmiset kokoontuvat hautajaisseremonioissa vainajien luokse ja pesevät niitä vedellä, vaikka koleraan kuolleet pitäisi pestä kloorilla. ”Lisäksi sukulaiset koskettelevat ja saattavat suudella ruumiita. Sen jälkeen he syövät yhteisessä illallispöydässä, jolloin kolera tarttuu helposti.” (SPR: Zimbabween koleraepidemia leviää pikkukyliin, HS, 24.12.2008)

Zimbabwe julisti kansallisen hätätilan maahan koleraan ja terveydenhuollon romahtamisen vuoksi. Kolera on tappanut lähes 600 ihmistä, ja zimbabwelaiset pakenevat naapurimaihin hakemaan hoitoa. Zimbabwe anoi kansainväliseltä yhteisöltä raha- ja lääkeapua. Zimbabween taloudellinen ahdinko näkyi myös väkivaltaisuuksina, kun palkkarahojaan vaille jääneet sotilaat ryöstelivät kauppoja ja riehuivat pääkaupunki Hararessa. (Viikon puhutut ja vaietetut, HS, 6.12.2008)

Myös niin sanotut silminnäkijätodistukset paikan päällä käyneiltä toimittajilta ovat karua luettavaa. Helsingin Sanomien päätoimittaja Janne Virkkunen raportoi Zimbabween ja Sambian rajakaupungista näin:

Romahtaneessa valtiossa mikään ei oikein toimi. - - Nälkiintyneiden ihmisten on pakko hakea ruokansa Sambian puolelta. Victoria Falls -kaupungin ruokakaupat ovat järkyttävää nähtävää. Kaupungin keskustassa ei ole yhtään kauppaa, jossa myytäisiin ruokaa. - - Kurjuus ei pääty ruokakauppoihin. Se koskee myös bensini asemia, joista ei saa polttoainetta. Pimeällä ei kaduilla voi ilman suojaa liikkua. Paikalliset asukkaat kertovat koulujen sulkemisesta; opettajille ei enää makseta palkkaa. Aiemmin 90 prosenttiin yltänyt lukutaito on alkanut nopeasti vähentyä. Terveystieteiden tutkimuskeskus on romahtanut. Eliniänodote on parissa vuosikymmenessä lyhentynyt 60 vuodesta 35 vuoteen. HIV ja AIDS ovat Zimbabweenkin vakava ongelma. - - Jo yli puolet zimbabwelaisista elää ruoka-avun turvin, ja runsaat kolme miljoonaa ihmistä on paennut maasta, jossa on jäljellä enää noin kymmenen miljoonaa asukasta. - - Ihmisoikeuksia poljetaan avoimesti, eikä paikallinen asukas uskalla puhua ongelmista vilkuilematta ympärilleen varmistaakseen, ettei kukaan vain kuule. Sille tielle on moni Zimbabween kadonnut ja katoaa vastakin. (Käynti romahtaneessa valtiossa, HS, 8.2.2009)

Tulevaisuus ei näytä tässä diskurssissa yhtään valoisammalta. Ennusteiden mukaan kolerakriisi syvenee, maatalous ei toimi, tehtaat ovat sulkeneet ovensa eikä kaupoista saa ruokaa.

Zimbabwen ruokakriisi uhkaa syventyä entisestään, varoitti britannialainen avustusjärjestö Oxfam torstaina. Ruokavarastot viime sadosta alkavat loppua, ja seuraavaan, huonoksi ennustettuun satoon on vielä kuukausia. (Järjestö varoitti: Ruoka loppuu Zimbabwesta, HS, 16.1.2009)

Poliittinen epävakaus ja 231 miljoonan prosentin vauhdilla laukkaava inflaatio ovat jäädyttäneet Zimbabwen ruoantuotannon. Maataloustuottajien liiton mukaan tilanne pahenee tänä vuonna entisestään. "Maataloustuotannosta on tullut erittäin riskialtista. Ellei Zimbabwen taloutta saada vakautettua, sadot jäävät erittäin pieniksi", liitto ennusti keskiviikkona. - - Joukko eteläafrikkalaisia ja zimbabwelaisia aktivisteja aloitti keskiviikkona presidentti Mugaben vastaisen syömälakon. (Zimbabwen ruoantuotanto sakkaa yhä pahemmin, HS, 22.1.2009)

"Miljoonilta zimbabwelaisilta on loppunut ruoka tai he selviävät vain yhdellä aterialla päivässä. Kriisi vain pahenee seuraavien kuukausien aikana", varoitti YK:n ruoka-apujärjestön WFP:n edustaja lausunnossaan. (Ennätysinflaatio synkentää Zimbabwen näkymiä, HS, 10.10.2008)

Tammikuussa Zimbabwessa alkaa sadekausi, jolloin tulvat voivat levittää tartuntoja entistä nopeammin. Koleran pelätään leviävän myös joulun aikaan, jolloin ihmiset matkustelevat paljon. (SPR: Zimbabwen koleraepidemia leviää pikkukyliin, HS, 24.12.2008)

Myös perinteinen konfliktikeskeinen kirjoittelu nostaa päätään tässä diskurssissa:

Tilaisuutta synkistivät yhteenotot kannattajien välillä. Tuhannet vastakkaisia poliittisia leirejä edustavat kannattajat kerääntyivät Rainbow Towers -hotellin ympärille ja heittelivät toisiaan kivillä, kun Mugabe ja Tsvangirai allekirjoittivat hotellissa sopimuksen. - - Zimbabwe syöksyi kriisiin maaliskuussa, kun presidentinvaalit muuttuivat väkivaltaisiksi. (Mugabelta riisuttiin valtaa Zimbabwessa, HS, 16.9.2008)

5.2.2 Hyökkäävä ja syyttävä diskurssi: ”Mugabe on hullu diktaattori, joka on menettänyt kaiken tajunsa todellisuudesta”

Zimbawelaisten kärsimyksistä on vastuussa 85-vuotias presidentti Robert Mugabe. Hän on hallinnut Zimbabwea 29 vuotta ja luonut siitä vampyyrivaltion: eliitti vain rikastuu, kun kansa köyhtyy. (HS Kuukausiliite, kesäkuu 2009, 7)

Näin kuvataan Mugabea Kuukausiliitteen vinkki jutussa sisältösivulla. *Vääryydellä pönkitetty asema, väkivaltaiset vainot, alaston väkivalta, kovaotteisen turvallisuuskoneiston armoilla, kansansa kärsimyksille täysin kuuroutunut Robert Mugabe.* Tällaisilla määreillä hyökätään tässä diskurssissa. Suurimmassa osassa diskurssin aineistosta hyökätään Zimbabwen presidentin Robert Mugaben kimppuun. Presidentti saa niin sanotusti täyslaidallisen Suomen suurimmassa päivälehdessä.

Zimbabwen presidentti Robert Mugabe on ”hullu diktaattori” joka on menettänyt kaiken tajunsa todellisuudesta, sanoi YK:n ihmisoikeusasiantuntija maanantaina. Ainoa tapa Mugaben syrjäyttämiseksi on, että Mugaben ”suuri suojelija Etelä-Afrikka” lopettaa kaiken tukensa hänelle, sanoi YK:n ihmisoikeusneuvoston neuvonantaja Jean Ziegler Sveitsin radiolle. (YK:n asiantuntija: Zimbabwen johdossa on ”hullu diktaattori”, HS, 23.12.2008)

Vapaustaistelussa kunnostautunut Robert Mugabe - - on roikkunut vallassa väkivallalla ja vaalipetoksilla jo 28 vuoden ajan. (Zimbabwen kriisiin puututtava, HS, 16.12.2008)

Laajaa ulkomaista apua hädänalaisten ihmisten ja talouden pelastamiseksi on turha odottaa niin kauan kuin Mugaben epäluotettava hallitus yksin vastaa avun käytöstä. (Mugabe hyötyy viivytelystä, HS, 11.11.2008)

Myyttinen tyranni on siis olemassa. Mutta Zimbabwella tuskin on toivoa niin kauan kuin hän elää ja pysyy vallassa. (HS Kuukausiliite, kesäkuu 2009)

Hyökkäävässä diskurssissa kiinnitetään huomio myös siihen, että Robert Mugabe on valinnut hallituksen tärkeimmät ministerit omasta leiristään.

Oppositiojohtaja Morgan Tsvangirai voitti Zimbabwen vaalit melkein vuosi sitten. Hänestä tuli pääministeri vasta nyt - tavalla, jota voi nimittää lähinnä isänmaalliseksi itsemurhaksi. Iäkäs ja kansansa kärsimyksille täysin kuuroutunut Robert Mugabe tarrautuu kiinni presidentinvirkaansa ja säilyttää vallan avaimet myös Tsvangirain MDC-puolueen kanssa perustetussa hallituksessa. (Zimbabwen kuristaminen jatkuu, HS, 13.2.2009)

Robert Mugabe riisti aiemmin tänä vuonna alastamalla väkivallalla itselleen presidentinvaalien voiton. Oppositiojohtaja Morgan Tsvangirai voitti parlamenttivaalit ja presidentinvaalien ensimmäisen kierroksen mutta jäi lopulta kannattajineen Mugaben kovaotteisen turvallisuuskoneiston armoille. (Zimbabwen arveluttava kompromissi, HS, 16.9.2008)

Oppositio puolue MDC:n mielestä Mugaben ministeriöjako on "yksipuolinen, ylimielinen ja törkeä". Zanu-PF on saamassa keskeiset puolustus-, sisä-, ulko-, oikeus-, viestintä- ja valtiovarainministerin paikat, maan virallinen lehti kertoi lauantaina. Salkkujako antaisi 83-vuotiaalle Mugabelle mahdollisuuden pitää Zimbabwea rautaotteessaan tulevaisuudessakin. Presidentinvaalien ensikierroksen ja parlamenttivaalit hienoisesti aiemmin tänä vuonna voittanut oppositio saisi listan mukaan vain muutaman vähäpätöisen ministeriön haltuunsa. Opposition mielestä Mugaben toimet eivät ole vallanjakoa, vaan vallan haalimista. (Zimbabwen avainministeriöt Mugaben puolueelle, HS, 12.10.2008)

Melko harvoissa hyökkäävän diskurssin teksteissä kirjoitetaan koleraepidemiasta.

Joitakin mainintoja se kuitenkin saa myös tässä diskurssissa.

”Kolera on oire Mugaben täydellisen piittaamattomuuden vuoksi romahtaneesta terveydenhoitojärjestelmästä.” – Lääkärit ihmisoikeuksien puolesta -järjestön johtaja Frank Donaghue Zimbabwen koleraepidemiasta ja maan presidentistä Robert Mugabesta (HS-Ulkomaat, 17.1.2009)

Mugabe syyttää taudista ulkovaltoja, jotka haluavat hänen mukaansa käyttää koleraa Zimbabwen valloituksen tekosyynä. (Zimbabwen kriisiin puututtava, HS, 16.12.2008)

Myös ulkomaiden johtajat pääsevät ääneen ja hyökkäämään Mugaben kimppuun tässä diskurssissa.

Yhdysvaltain presidentti George W. Bush vaati tiistaina Zimbabwen presidenttiä Robert Mugabea eroamaan. Hän huomautti afrikkalaisten kautta mantereen korottavan rohkeasti äänensä ja vaativan Mugaben lähtöä. (Bush vaati Mugabea eroamaan, HS, 10.12.2008)

Euroopan unioni tuomitsi maanantaina Mugaben yksinvaltaiset otteet. Britannian ulkoministeri David Miliband sanoi, ettei eurooppalaisilta heru tukea Zimbabwelle, jos Mugabe kahmii vallan. (Mbeki yrittää pelastaa Zimbabwen neuvottelut, HS, 14.10.2008)

Vaikka hyökkäykset ovat kovia, Mugabe sulkee korvansa ja pistää sen sijaan aina vain paremmaksi. Hän jopa irvailee syntymäpäiväkutsussaan, että hänen syntymäpäivillään ei tarjoilla avustusjärjestöjen jakamia maissikeksejä.

Zimbabwen presidentti Robert Mugabe aikoo juhlia luksustyyliin 85-vuotispäiviään. Juhlia varten on tilattu 2 000 pulloa samppanjaa, 8 000 hummeria ja 4 000 annosta kaviaaria, The Times -verkkolehti kertoo. Samaan aikaan noin seitsemän miljoonaa zimbabwelaisista näkee nälkää. Tänä talvena koleraepidemiaan on kuollut lähes 3 500 ihmistä. Mugaben syntymäpäiväkutsussa huomautetaan erikseen, että tarjolla ei ole avustusjärjestöjen jakamia maissikeksejä. Onnittelijoita kehoitetaan myös tekemään 35 000 – 43 000 euron arvoisia lahjoituksia päivänsankarille. Länsimaiset diplomaatit ja avustustyöntekijät ovat järkyttyneet nähtyään juhlien ruokalistan. "Tyrmistyttävää. He ovat joko täysin tietämättömiä mitä heidän maassaan tapahtuu tai sitten heitä ei vain kiinnosta", eräs heistä sanoi nimettömänä. (Mugabe järjestää ökysynttärit kurjuuden keskellä, HS, 13.2.2009)

5.2.3 Toivon ja optimismin diskurssi: ”Voimme saada aikaan uuden Zimbabwen”

Helsingin Sanomien Zimbabwe-utisoinnin diskurssien joukosta löytyy myös yllättävämpi toivon ja optimismin diskurssi. Se on aika lailla sekundaarinen, mutta kuitenkin merkittävä ja siksi oma diskurssinsa.

Eteläisessä Afrikassa on esimerkkejä onnistumisista, ja alueella on mahdollisuuksia nousta Afrikan tarvitsemaksi suunnannäyttäjäksi. (Zimbabwen kriisiin puututtava, HS, 16.12.2008)

... maan lähtökohdat olivat poikkeuksellisen hyvät. Brittien ja Ian Smithin valkoisen hallinnon jälkeen Zimbabwea pidettiin yhtenä Afrikan jalokivistä. Myös Mugaben lähtökohdat olivat hyvät, sillä maan vapautuessa hän oli mustan valtaväestön sankari. (Käynti romahtaneessa valtiossa, HS, 8.2.2009)

Silminnäkijätodistukset paikan päältä kertovat myös toivon kytevän pinnan alla. Ainakin zimbabwelainen, valkoihoinen maanviljelijä Kidd jaksaa uskoa tulevaisuuteen.

"Ensimmäisen kierroksen jälkeen me tiesimme, että Tsvangirai voitti. Ihmiset itkivät onnesta ja isotkin miehet halasivat", Kidd sanoo. "Sitten tuli suru ja raivo; emme voineet lähteä kaduille, koska tiesimme, kenellä on aseet." ("Zimbabwe on kuin entinen sotatanner", HS, 12.11.2008)

"Vuodesta toiseen sanon, että ensi vuonna kaikki muuttuu. Zimbabwe on kotini, minun on oltava positiivinen. Mutta tokkopa näen sitä päivää, että maa on kunnossa", Kidd sanoo. "Sanon silti aina, että lapsenne voivat sen nähdä." ("Zimbabwe on kuin entinen sotatanner", HS, 12.11.2008)

Iso osa toivoa luovasta diskurssista representoi positiivisia käännteitä oppositiojohtaja Morgan Tsvangirain taistelussa kohti uutta yhteishallitusta. Teksteissä on muun muassa *toivoa, iloa ja apua*.

Zimbabwen pitkä hallituskriisi päättyy

Päätös lopettaa kuukausien poliittisen umpikujan, joka on pahentanut maan taloudellista ja humanitaarista kriisiä. - - Ilmoitus hallitusyhteistyöstä otettiin ilolla vastaan. (Zimbabwen pitkä hallituskriisi päättyy, HS, 31.1.2009)

Tuhannet Zimbabwen presidentin Robert Mugaben ja oppositiojohtaja Morgan Tsvangirain tukijat hurrasivat, kun historiallinen sopimus vallanjaosta oli allekirjoitettu Zimbabwen pääkaupungissa Hararessa maanantaina. - - "Tämä sopimus tarkoittaa toivon palaamista elämäämme. Tämä toivo - - tuo meille uskon, että voimme saada aikaan uuden Zimbabwen", Tsvangirai sanoi allekirjoituksen jälkeen. (Mugabelta riisuttiin valtaa Zimbabwessa, HS, 16.9.2008)

Pääministeriksi nimitetty Tsvangirai näyttää uskovan, että hän pystyy uudessa asemassaan pysäyttämään talouden syöksykierteen ja hankkimaan kurjuuteen suistuneille ihmisille kansainvälistä apua. Oppositiojohtaja toivoo myös heikentävänsä Mugaben otetta hallintokoneistosta niin paljon, että lähivuosina voitaisiin järjestää ennenaikaiset, jotakuinkin rehelliset vaalit. (Zimbabwen arveluttava kompromissi, HS, 16.9.2008)

Zimbabwen oppositio iloitsi lisävallasta

Oppositiosenaattori David Coltart kertoi uutistoimisto Reutersille, että sopimus antaa oppositiopuolueille yhden hallituspaikan enemmän kuin presidentti Robert Mugaben Zanu-PF-puolueelle. - - Coltartin mukaan sopimus vähentää Mugaben valtaoikeuksia huomattavasti ja antaa pääministeriksi nousevalle Tsvangiraille "merkittävää" valtaa. Mugabe säilyttää asemansa presidenttinä. - - EU:n komissio nimitti sopimusta perjantaina tärkeäksi edistysaskeleeksi. (Zimbabwen oppositio iloitsi lisävallasta, HS, 13.9.2008)

Myös Mugabe osallistuu yllättäen toivon luomiseen tässä diskurssissa.

"Tämä on ollut pitkä ja väsyttävä tie. Mutta toivon ja luotan, että olemme nyt sitoutuneet muuttamaan tätä maata toimivammaksi." – Zimbabwen presidentti Robert Mugabe sanoi uuden pääministerin Morgan Tsvangirain virkaanastujaisissa. HS – Ulkomaat, HS, 14.2.2009)

5.2.4 Riippuvuuden diskurssi: ”Afrikan maat eivät pääse jaloilleen ilman rikkaitten maiden apua”

Riippuvuuden diskurssissa representoidaan zimbabwelaisten riippuvuutta ulkomaista ja etenkin valkoisista avuntuojista. Tämä diskurssi on perinteisin suomalaisessa lehdistössä esiintyvä kehitysmaadiskurssi. Diskurssi vahvistaa entisestään köyhä etelä – rikas pohjoinen -asetelmaa, kuten tässäkin Helsingin Sanomien Vieraskynä-kirjoituksessa:

Teollisuusmaat ja Afrikan maat - ennen muuta Etelä-Afrikka - ovat samassa veneessä, eivätkä kummatkaan pysty toimimaan ilman laajaa yhteistyötä. Sen välttämättömyys kasvaa päivä päivältä, koska Zimbabwessa on kehittymässä järkyttävän laaja inhimillinen katastrofi. Vastatoimien oikeutusta voi hakea esimerkiksi YK:ssa vuonna 2005 hyväksytystä kannasta, jonka mukaan kansainvälisellä yhteisöllä on velvollisuus suojella ihmisiä, joita uhkaavat rikokset ihmiskuntaa vastaan. Zimbabwen tulevaisuudella on kauaskantoinen merkitys, koska maan kohtalo mustaa koko Afrikan mainetta kaikkialla maailmassa. Ennakkoluuloisille ja kolonialismin aikoja haikaileville se antaa mahdollisuuden väittää, etteivät afrikkalaiset osaa hoitaa asioitaan lainkaan. Sehän ei pidä paikkaansa, koska mantereella on kohtalaisen kehityksen vauhtiin päässeitä valtioita - olkoonkin, että päinvastaiset uutiset hallitsevat. Selvää on, etteivät monet Afrikan maat pääse jaloilleen ilman rikkaitten maiden apua. (Vieraskynä: Zimbabwen kriisiin puututtava, Olli Kivinen, Kirjoittaja on Helsingin Sanomien riippumaton kolumnisti. HS, 16.12.2008)

Monissa kirjoituksissa viitataan Zimbabwen tarpeeseen saada ruoka-apua länsimaista. Myös vaihtotaloudesta kirjoitetaan, samoin Zvanguirain yrityksistä saada humanitaarista apua maahan.

Lisäksi puolet kansasta tarvitsee ruoka-apua elääkseen. YK:n ruoka-apujärjestö WFP joutuu ensi kuussa puolittamaan ihmisten saaman viljan määrän, koska avun tarvitsijoita on niin paljon. (Zimbabwen pitkä hallituskriisi päättyy, HS, 31.1.2009)

Avustusjärjestöjen arvion mukaan viisi miljoonaa zimbabwelaista, noin puolet koko maan väestöstä, elää ruoka-avun turvin. (Zimbabwen ruoantuotanto sakkaa yhä pahemmin, HS, 22.1.2009)

Monet zimbabwelaiset ovat turvautuneet vaihtotalouteen tai ulkomailla asuvien sukulaisten apuun. (Ennätysinflaatio synkentää Zimbabwen näkymiä, HS, 10.10.2008)

Oppositiojohtaja Morgan Tsvangirai pyysi maanantaina maailman apua Zimbabwen humanitaarisen kriisin ratkaisemiseksi. (Kolera ja vesipula piinaavat Zimbabwea, HS, 2.12.2008)

Maissia – zimbabwelaisten perusruokaa pitää tuoda nyt ulkomailta, sillä oma tuotanto on vähentynyt kolmannekseen vuodesta 2000. (Zimbabwen ”maareformi” teki valkoisen perheen elämästä painajaisen, HS, 15.7.2009)

Pohjoismaissa ja muissa länsimaissa on myös esitetty voimakkaita vetoamuksia siitä, että Zimbabwen tilanteeseen pitää puuttua. Se on taas yksi merkki riippuvuudesta, vaikkakin länsivaltojen sanelemasta. Riippuvuus länsimaisesta avusta tulee esiin Kuukausiliitteen jutussa Maa jota ei ole (HS Kuukausiliite, kesäkuu 2009) muun muassa siinä miten suomalainen pariskunta representoidaan Zimbabwen aids-orpojen pelastajina.

On kuin päällikkö olisi saapunut kotiin. Tavallaan niin onkin. On saavuttu Dzivarasekwaan Hararen laidalle. Ainamo ja Wuolle huolehtivat täällä jo viidensadan orvon koulunkäynnistä, päivittäisestä aterista ja muusta hyvinvoinnista.

Suomalaisten avustustyöntekijöiden Oili Wuolteen ja Seppo Ainamon välityksellä representoidaan myös toisenlaista riippuvuutta. He ovat omalla tavallaan myös riippuvaisia Zimbabwesta ja orvoistaan, joista huolehtivat.

”En ole ikinä tuntenut itseäni näin rakastetuksi.”, Wuolle sanoo.
 ”Tuntemme itsemme täällä tarpeellisiksi.” Asia taitaa olla sillä selvä.
 (Maa jota ei ole, HS Kuukausiliite, kesäkuu 2009)

5.2.5 Sarkastinen diskurssi: ”Tulee halvimmaksi käyttää seteleitä sytykkeenä. Sanomalehtipaperi on liian kallista”

Tässä diskurssissa kirjoitetaan Zimbabwesta hyvin sarkastiseen tyyliin. Zimbabwen inflaatiota pidetään joissakin Helsingin Sanomien jutuissa jopa vitsinä, naurun aiheena tai sarkastisena kuvaajana koko maan tapahtumille.

Viime jouluna Birgit Kidd ja hänen zimbabwelainen miehensä Michael rakensivat seteleistä linnan. Sen jokainen seinä oli noin metrin korkuinen ja metrin leveä. Rahat olivat Kiddien omistaman sahan työntekijöiden yhden kuukauden palkka- ja joulurahat. (”Zimbabwe on kuin entinen sotatanner”, HS, 12.11.2008)

Joissakin jutuissa käytetään Zimbabwea sarkastiseen sävyyn huonona esimerkkinä esimerkiksi inflaatiosta.

”Nykyisin miljoonan dollarin arvoiset setelit kelpaavat vain vessapaperiksi. Tulee myös halvimmaksi käyttää pieniä seteleitä sytykkeenä tulta tehtäessä. Sanomalehtipaperi on liian kallista.” (Zimbabwen uudesta setelistä tuli keräilijöiden havittelema suosikki, HS, 24.7.2008)

Kerrotaan, että Etelä-Afrikan ja Zimbabwen raja-aseman vessoissa kehoitetaan käyttämään vessapaperia, ei Zim-dollareita. (Maa jota ei ole, HS Kuukausiliite, kesäkuu 2009)

Suuri liikepankki on kertonut, että sen pankkiautomaatit eivät selviä suurista luvuista. Kone hyytyy ja valittaa tietotulvasta johtuvaa virhettä. Rahan siirtäminen tililtä toiselle kestää useita päiviä, kun laskutusjärjestelmät yskivät 12-nollaisten lukujen vuoksi. Zimbabwella on 27 eri seteliä eikä lainkaan kolikoita. Kymmenen miljoonan dollarin setelit ovat arvottomia myös tiilenpaksuisina nippuina. Ne eivät enää kelpaa edes kerjäläisille. (Zimbabwen uudesta setelistä tuli keräilijöiden havittelema suosikki, HS, 24.7.2008)

Birgit Kidd esittelee 100 miljardin Zimbabwen dollarin seteliä. Nyt niitä tarvitaan kahdeksan yhden leivän ostamiseen. - - Raharallista ei puutu absurdeja piirteitä. Seteleissä on ”parasta ennen” -päivämäärä. Kiddin sadan miljardin taalan seteli on painettu heinäkuussa, ja se on käytettävä ennen vuoden loppua. (Leivänkannikka 800 miljardilla dollarilla, HS, 12.11.2008)

Zimbabwen inflaatio on päässyt Helsingin Sanomissa muutamaan otteeseen myös vertauskuvalliseksi kuvaajaksi. Forexin omistaja ja hallituksen puheenjohtaja Rolf Friberg vertaa Islannin kruunun inflaatiota Zimbabwen tilanteeseen: ”Se maa on kuin Zimbabwe.” (Islannin kruunuja ei enää saa vaihdetuksi Suomessa, HS, 8.10.2008) Helsingin Sanomien ulkomaantoimituksen esimies Heikki Aittokoski ei pidä sanasta historiallinen ja kertoo sen kolumnissaan Toivo (HS, 9.11.2008): ”Sana kärsii Zimbabwe-tasaisen inflaation, jos sitä käyttää liian usein.”

Tutkimuksen aikana pyörittelin mielessäni myös muita diskursseja, jotka olen kuitenkin jättänyt pois, koska katsoin, että ne eivät täytä yksittäisen diskurssin piirteitä. Mahdollisia, mutta pois jätettyjä diskursseja olivat negatiivisuuden diskurssi, epäuskon ja skeptisyyden diskurssi sekä pelon diskurssi.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kuten johdannossa kerroin, halusin saada tällä tutkimuksella selville millaisen kuvan zimbabwelaiset saavat maansa tilanteesta The Heraldin uutisoinnin pohjalta. Miten hyvin valtion kontrolloima lehti pystyy välittämään objektiivista tietoa ongelmista, jotka maassa vallitsevat kenties juuri hallituksen toimien takia? Voidaanko edes puhua median vapaudesta kertoa asioita niin kuin ne ovat? Entä millaisen kuvan Zimbabwesta antaa yksityisomisteinen sananvapauden esimerkkimaan sanomalehti Helsingin Sanomat? Kertoivatko lehdet samoista asioista jopa aivan eri asioita vai ainoastaan erilaisilla painotuksilla tai äänensävyillä? Syntyykö lehtien uutisoinnista erilainen kuva tapahtumista ja maan tilanteesta?

Suomalaisten käsitys Zimbabwesta maana pohjautuu pitkälti siihen mitä siitä on kerrottu suurimmissa kotimaisissa viestintävälineissä, kuten Helsingin Sanomissa. Koska juttuja on lukumääräisesti melko vähän, yksittäisen Zimbabwe-jutun painoarvo kasvaa vielä suhteellisen korkeaksi. Jos Zimbabwea sanotaan jossakin jutussa maailmanlopun maaksi, se jää monen suomalaisen mielissä ainoaksi mielikuvaksi tästä eteläisen Afrikan maasta. Vaikka paikallistasolla kansalaiset voivat toki tehdä omiakin havaintoja tilanteesta, monelle zimbabwelaiselle sanomalehden lukijalle kuva koko maan koleratilanteesta muodostui maan ainoan valtiollisen päivälehdessä uutisoinnista.

Tutkimuksen alussa esitetty tutkimuskysymys oli seuraava: Millaisin äänenpainoin eli diskurssein Zimbabwen koleraepidemiasta kirjoitettiin zimbabwelaisessa The Heraldissa ja toisaalta itsenäisessä länsimediassa Helsingin Sanomissa? Seuraavaksi vedän yhteen analyysiosiossa merkille pantuja havaintoja lehtien uutisoinnista. Pohdin näissä johtopäätöksissä myös uutisoinnin seurauksia ja median suhtautumistapaa koleraan ja Zimbabween.

Tutkimuksessa oli hyvä lähtöajatus vertailusta afrikkalaisen valtio-omisteisen lehden ja itsenäisen länsilehden välillä. Ajatus oli kuitenkin vaikeampi toteuttaa. Suomalaisen Zimbabwe-uutisoinnin suppeus vei tavallaan terän tutkimukselta, kun tutkimusalueen rajausta piti suurentaa ja ottaa tutkimukseen mukaan kaikki Zimbabwe-uutisointi

Helsingin Sanomissa kyseisellä ajanjaksolla. Artikkeleita etsittiin lehdistä siis eri hakusanoilla siitä syystä, että Helsingin Sanomien pelkkä kolerautisointi Zimbabwesta olisi ollut liian vähäistä tutkimuksen tekemiseen. Niinpä diskurssien erilaisuutta tai samanlaisuutta on vaikea verrata, kun diskurssit muodostuvat osin hieman eri asioita käsittelevistä artikkeleista. Joitakin yhtäläisyysmerkkejä tai eroavaisuuksia voidaan kuitenkin löytää lehtien väliltä.

Lehtien representoimat diskurssit edustivat mielestäni hyvin paljon sitä mikä oli ennakko-oletukseni. Kuten analyysiosiosta saatiin lukea, tutkimuksen tuloksista voi päätellä, että zimbabwelaisen The Heraldin hallitsevin diskurssi kolerautisoinnissaan oli hyökkäävä diskurssi. Siitä voidaan lukea esiin ne asenteet ja ajatukset, jotka edustavat lehden omistavaa Robert Mugaben valvomaa valtiokoneistoa: silmien sulkeminen oman maan ongelmille, kansalaisten syyttäminen hallinnon virheistä ja länsimaiden syyttely.

Helsingin Sanomissa hallitsevin eli primaarisin oli maailmanlopun diskurssiksi nimeämäni puhetapa. Se antaa Zimbabwesta sellaisen kuvan, että loppu on hyvin lähellä, ellei jo tullut. Inflaatio laukkaa, ihmisiä kaatuu koleraan ja hirmuhallitsija ökyilee kaiken kurjuuden keskellä.

The Heraldissa lähes kaikki diskurssit läpäisevä teema on arvatenkin hallituksen kyky ratkaista ongelmat. Hallitus vakuuttelee ratkaisevansa ongelmat, se taistelee ongelmia vastaan ja myös ratkaisee ongelmia. Tässä kohtaa diskurssit The Heraldin ja Helsingin Sanomien välillä ovat vahvimmalla törmäyskurssilla. Helsingin Sanomat jopa halveksii Zimbabwea uutisoinnissaan. Se nauraa sarkastisen kuivasti esimerkiksi maan inflaatio-ongelmille.

Zimbabwen presidentti Robert Mugabe on koko tutkimuksen keskeisin hahmo. Hänestä piirtyy lehdestä riippuen kaksi hyvin erilaista, jopa täysin vastakkaista kuvaa. Heraldin diskursseissa Mugabe on maan isä, joka tekee kaikkensa, että koleraepidemia saataisiin kuriin. Helsingin Sanomissa taas Mugabe näyttäytyy hirmuhallitsijana, joka riistää kansaa, vähättelee koleraepidemiaa ja jatkaa oman luksuselämänsä viettämistä piittaamatta kansansa kurjuudesta.

The Heraldissa Zimbabwen hallitus ja Robert Mugabe nähdään monessa eri diskurssissa kriisin ratkaisijoina, Helsingin Sanomissa taas kyvyttöminä ratkaisemaan maata vaivaavia ongelmia. Paikoin hallinto nähdään jopa näiden ongelmien aiheuttajana.

Ainoa lehtiä yhdistävä diskurssi on syyttelyn diskurssi, joka ilmenee molemmissa tutkituissa lehdissä. Syyttelyn kohteet ovat kuitenkin päinvastaiset. The Heraldissa syytetään länsimaita ja maan asukkaita, Helsingin Sanomissa Zimbabwen hallintoa ja lähinnä Mugabea. Muut diskurssit ovat hyvin vastakkaisia molemmissa lehdissä, eikä muita yhtäläisyysmerkkejä voida juuri vetää. Helsingin Sanomien lukijat saavat siis Zimbabwesta ja maan tilanteesta aivan erilaisen kuvan kuin itse zimbabwelaiset maansa päivälehdien uutisoinnin perusteella. Helsingin Sanomat maalaa tilanteesta synkemmän ja lohduttomamman kuvan kuin The Herald, joka puolestaan vähättelee ongelmia ja syyttää niistä muun muassa kansalaisia.

Helsingin Sanomien uutisointi toimii tässä tutkimuksessa eräänlaisena peilinä The Heraldin uutisoinnille. Koska valtion kontrolloimaa zimbabwelaislehteä ei voi eikä tulekaan pitää objektiivisena totuudentorvena, on tutkimuksenasettelun kannalta Helsingin Sanomien uutisointi otettava eräänlaisena vastavoimana The Heraldin uutisoinnille. Toki Helsingin Sanomien uutisointi on vain pieni palanen koko kuvasta siitä mitä Zimbabwessa tapahtuu.

Tutkimuksen tulosten arviointi

Tämä tutkimus vahvistaa käsitystä siitä, miten kehitysmaista raportoidaan suomalaisessa mediassa. Tutkimus vahvistaa muun muassa Maasillan (2001) määrittämän genren rajat: Kehitysmaiden elämä nähdään ensisijaisesti kurjana ja köyhänä. Kehitysmaiden olot voivat parantua vain länsimaiden avulla ja kehitysmaan matka onneen on mutkikas ja vaikea ja ongelmia on paljon. Leukumaavaaran (2008) mukaan kehitysmaiden kuvasto on pitkälti traditionaalisen yhteiskunnan kuvastoa: maaseutua, pysähtyneisyyttä ja kameraan tuijottavia katseita.

Tutkimukseni on tapaustutkimus, joten kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä tästä ei voi vetää. Afrikkalainen todellisuus näyttäytyy länsimaisessa lehdistössä tämän tutkimuksen mukaan kuitenkin ennako-odotusten mukaisena: kurjana ja köyhänä tautipesäkkeenä. Afrikkalaisen valtiollisen lehden uutisointi taas vahvistaa niitä stereotyyppioita, joita sille on asetettu: maan ongelmia vähätellään ja vallassa olevaa puoluetta suojellaan ja keuhataan. Kuitenkaan ei voida sanoa, että näin olisi jokaisessa länsimaisessa, riippumattomassa lehdessä ja jokaisessa valtiollisessa afrikkalaismediassa. Esimerkit kertovat oman tarinansa, eivät laajempaa totuutta, vaikka voidaan olettaa, että samanlaisia suuntaviivoja on havaittavissa myös muissa vastaavanlaisissa medioissa.

Tutkimuksen toteutuksen arviointi

Lähtökohta tutkimukselle oli se, että halusin vertailla suomalaista ja afrikkalaista mediaa. Onko tällainen vertailu ylipäänsä mielekäästä, voi hyvin perustellusti kysyä. Mielestäni sain kuitenkin tutkimuksesta irti mielenkiintoista tietoa kahden ääripään median välillä.

Tutkimuksessa piti alun perin vertailla vain kolerauutisointia molemmissa lehdissä. Se osoittautui kuitenkin mahdottomaksi, koska Helsingin Sanomissa pelkän kolerauutisoinnin määrä oli niin pieni, että kunnollista tutkimusta ei olisi voinut toteuttaa. Lopulta vertailtaviksi valikoidut The Heraldin kolerauutisointi ja Helsingin Sanomien kaikki Zimbabwe-uutisointi tietyltä ajanjaksolta eivät ole sinällään yhteismitallisia aineistoja, koska osittain niissä puhutaan eri asioista. Siitä huolimatta onnistuin mielestäni vertailussa melko hyvin. Sain aineistosta esiin diskursseja, jotka kuvaavat lehtien uutisointia, vaikka tekstien ilmisällöt ovatkin erilaisia.

Yksi laadullisen tutkimuksen tehtävä on auttaa luomaan uusia hypoteeseja myöhemmälle määrälliselle tutkimukselle. Kuten luvun 3 lopussa totesin, sanomalehtien, eikä varsinkaan valtiollisen The Heraldin kirjoittelu ole Zimbawessakaan koko totuus. Internet, vaikkakin kehnoilla yhteyksillä, avaa zimbawelaisille koko ajan isommat mahdollisuudet päästä käsiksi toisenlaisiin näkökulmiin ja ehkä objektiivisempaan tietoon. Internet-journalismin ja valtiollisen

sanomalehden uutisoinnin vertailu olisi mielestäni hedelmällinen jatkotutkimuksen kohde.

Lopuksi

Helsingin Sanomien ulkomaanosaston esimies Heikki Aittokoski avaa ulkomaansivujen toimintaperiaatteita Helsingin Sanomien näkökulmakirjoituksessaan ”Maailman käyttöohje” (Aittokoski 9.2.2011):

"Ensin huonot uutiset: maailma on monimutkainen paikka. Siitä ei ota kunnolla tolkkua, vaikka matkustaisi elämänsä aikana 200 maassa ja lukisi miljoona ulkomaanuutista, tuhat kirjaa ja yhden internetin. Sitten vielä huonommat uutiset: merkittävää osaa maailmasta hallitsevat kurjuus ja kärsimys. Ja sitten kaikkein huonoimmat uutiset: epäoikeudenmukaisuus on uusiutuva luonnonvara. Epäoikeudenmukaisuutta on olemassa vielä kauan sen jälkeen, kun öljy on loppu."

Yllä olevat asiat ovat Aittokosken mukaan lainalaisuuksia, joihin ulkomaantoimittajat jatkuvasti törmäävät. Siksi ulkomaansivuilla piirtyy usein kuva maailmasta, joka on levoton, vääryyksiä täynnä oleva hallitsematon sekamelska. Aittokosken mukaan tämä ei ole kuitenkaan koko totuus:

"Ensin hyvät uutiset: maailma on monimutkainen kyllä, mutta siihen voi saada omissa päässään jonkin sortin järjestystä. Tyhmä ei ole se, joka ei ymmärrä. Tyhmä on se, joka ei yritä ymmärtää. Sitten vielä paremmat uutiset: kurjuutta ja kärsimystä voi lievittää. Siksi me ulkomaantoimittajat kerromme jatkuvasti epäkohdista. Ja lopuksi kaikkein parhaat uutiset: myös oikeudenmukaisuus on uusiutuva luonnonvara. Eikä sen määrä suhteessa epäoikeudenmukaisuuteen ole vakio."

LÄHTEET

Aittokoski Heikki (2011): Maailman käyttöohje. Artikkel. Helsingin Sanomat 9.2.2011.

Alasuutari Pertti (1999): Laadullinen tutkimus, 3. Uudistettu painos. Vastapaino Tampere.

Bruun, Mikko, Koskimies Ilkka ja Tervonen Ilkka (1989): Uutisoppikirja. 2. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Chiumbu Sarah (2004): teoksessa Media, Public Discourse and Political Contestation in Zimbabwe, (edited by Melber Henning (2004), Current African Issues, No. 27, Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet 2004.

Edilex (2010): Zimbabwe: Mediauudistus täytäntöön epäilyistä huolimatta (4.5.2010 13:17). WWW-dokumentti, viitattu 15.2.2011.
<http://www.edilex.fi/uutiset/23820.html>

Eskola Jari ja Suoranta Juha (2005): Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Tampere.

Fairclough Norman (1997): Miten media puhuu. Vastapaino, Tampere

Fisk Mari (2010): Näkymätön sukupuoli – kehitysmaiden naisten representaatiot STT:n ja Helsingin Sanomien ulkomaan uutisissa, pro gradu –tutkimus, Jyväskylän yliopisto.

Glantz Peter (1979): esipuhe kirjassa Media – Technology – Development, The Role of Media Adapted by Developing Countries (edited by Peter Herrmann, Rainer Kabel)

The Heraldin kotisivu (2011): WWW-dokumentti. <http://www.herald.co.zw/>

- Hiltunen Eeva (1989): *Zimbabwealainen journalistinen professio*. Tulkinta The Heraldin ja The Sunday Mailin vuoden 1986 ympäristöartikkeleista. Tampereen yliopisto. Poliitiikan tutkimuksen laitos.
- Huovila Tapni (2001): *Uutinen eri välineissä, GSM-sähkeestä taustajuttuun*. Tapani Huovila ja Inforviestintä Oy. Vantaa.
- Janis Michael (2008): *Africa after Modernism. Transitions in Literature, Media and Philosophy*. Routledge. Taylor & Francis Group. New York, London.
- Johdatus viestintätieteisiin (2012): WWW-dokumentti.
<http://viesverk.uta.fi/johdviest/tutkhistoria/mcr.html>
- Jokinen Arja, Juhila Kirsi ja Suoninen Eero (2004): *Diskurssianalyysin aakkoset*. Vastapaino, Tampere.
- Kidon Media-Link (2011): WWW-dokumentti.
<http://www.kidon.com/media-link/zw.php>
- Kunelius, Risto (1997): *Viestinnän vallassa, Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin*. 1. p. Risto Kunelius ja Werner Söderström Osakeyhtiö. Juva.
- Kuutti Heikki ja Puro J-P (1998): *Mediasanasto*. Atena Kustannus Oy.
- KvaliMOTV, 2012: WWW-dokumentti.
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_6_1.html
- Leukumaavaara Jenni (2008): *Tähtäimessä kehitysmää*. Kuvaajan ja toimittajan työprosessin analyysi Tansaniasta ja Ruandasta. Pro gradu –tutkielma, Viestintätieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto.

Maasilta Mari (2001): Kehitysmaajournalismista globaalijournalismiin. WWW-dokumentti. Tampereen yliopisto.

http://piccolo.kaapeli.fi/paaskyt/1081337176/index_html

McQuail, Dennis: McQuail's Mass Communication Theory 2000. SAGE Publications. London.

Media in Zimbabwe (2010): WWW-dokumentti, viitattu 15.2.2011. Saatavissa:

<http://www.mediainzimbabwe.com/?p=2793>

Metodix (2002): Laadullinen tutkimus. WWW-dokumentti, viitattu 14.3.2009.

<http://www.metodix.com/showres.dll/fi/metodit/methods/metodiartikkeli/kvalitatiivinen>.

Nazarenko Salla (2010): Kun ei saa sanoa. Artikkelit maailman sananvapaustilanteesta Journalisti-lehdessä numero 21-22/2010.

Mäkilä Kimmo (2007): Tuhoa, tehoa ja tuhlausta. Helsingin Sanomien ja New York Timesin ydinaseutisoinnin tarkastelua diskurssianalyttisestä näkökulmasta 1945–1998. Väitös 15.12.2007. Jyväskylän yliopisto.

Nordic/SADCC Media Seminar Proceedings, Harare, Zimbabwe, 16-19 September 1988, Julkaisuja, sarja B, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, comp. by Kaarle Nordenstreng, Tampere 1988.

Pietiläinen, Jukka (1998): Ulkomaanuutistutkimuksen vaiheita ja tuloksia. Teoksessa: Uutisia yli rajojen. Ulkomaanuutisten maisema Suomessa (Kivikuru Ulla & Pietiläinen, Jukka. toim.) Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Palo Jyrki (2010): Mieli-pidekirjoitus ”Ulkomaanuutiset pelastettava” Journalisti lehdessä 21-22/2010.

- Raunio Samuel (2006): Nuoret, media ja kehitysmaat, Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos, journalistiikka ja Plan Suomi Säätiö.
- Reporters without borders (2012): WWW-dokumentti. <http://en.rsf.org/report-zimbabwe,49.html>
- Sanomalehtien liitto (2011): WWW-dokumentti. http://www.sanomalehdet.fi/index.phtml?4702_m=3959&4702_o=20&s=2708
- Tervetuloa Helsingin Sanomien kotimaan toimitukseen. Tietopaketti uusille toimittajille, 2009.
- WACC – World Alliance for Christian Communication (2010): WWW-dokumentti. http://www.wacc.org.uk/wacc/publications/media_development/archive/2001_2/the_zimbabwe_mass_media_trust_an_experiment_that_failed
- World Newspapers (2011): WWW-dokumentti. <http://www.world-newspapers.com/zimbabwe.html>
- Väliverronen Esa (1998): Mediatekstistä tulkintaan. Artikkelit teoksessa: Media-analyysi – tekstistä tulkintaan. (Kantola, A., Moring I. Väliverronen E. toim.) Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- YLE Uutiset (2010): Zimbabwessa aloittaa vihdoinkin vapaa päivälehti. Julkaistu 04.06.2010. WWW-dokumentti. Viitattu 14.12.2010.

LIITTEET

LIITE 1: Luvun 5 lainaukset alkuperäiskielellä

Sitaatit ovat samassa järjestyksessä kuin varsinaisessa tekstissä. Myös tunnistetiedot ovat samat.

Syyttelyn diskurssi

The Minister of Information and Publicity, Dr Sikhanyiso Ndlovu says the current outbreak of anthrax and cholera is a result of the biological warfare inflicted on Zipra and Zanla fighters during the liberation struggle. (Cholera outbreak a result of biological warfare, Sunday Mail, 14.-20.12. 2008)

”Today the British Intelligence and American CIA want to invade Zimbabwe with military force to save the Zimbabwe people from Mugabe’s cholera – the cholera which is theirs and which they seeded.” (Cholera outbreak a result of biological warfare, Sunday Mail, 14.-20.12. 2008)

So if culpability is to be appointed over cholera, it lies solely and squarely with Number 10 Downing Street and 1600 Pennsylvania Avenue, the residences of the British Prime Minister and US president respectively. If there is to be an invasion, it should be directed at these axes of evil. (Comment: Sanctions to blame for cholera, Saturday Herald, 13.12.2008)

The answer lies in the feverish pronouncements by Western governments and their askaris that President “Mugabe must go.” One would almost think “Mugabe” is the name of the cholera pathogen or its vector. What we would rather hear the West say, if they are really concerned about suffering Zimbabweans is “sanctions and cholera must go.” As President Mugabe said, what Zimbabwe needs are medical doctors, not invading armies. (Comment: Sanctions to blame for cholera, Saturday Herald, 13.12.2008)

”Zimbabwe is a sovereign State prepared to defend itself against any imperialist aggressor and would never submit to any nation no matter how powerful.” - - - These Western leaders abuse military and financial might to subject smaller nations to their will. “Let us, however, remember that we are not dealing with honest people. They want to find excuses to recolonising us.” - - - Shall we also say the mad cow disease deserves a war in Britain. Britain must be invaded. (’We’re no pushovers’, The Herald, 12.12.2008)

Western powers have tried many ways to bring down the Government of Zimbabwe. They have created a political party, the MDC, whose policy platforms they have had a hand in shaping the contest elections. They have nurtured human rights and other civil society groups to oppose President Mugabe Government. They have funded community newspapers to spread anti-Government propaganda. They have financed short-wave radio programmes to broadcast anti-President Mugabe programming. (Questions about Zim cholera cases, The Herald, 30.12.2008)

"We are encouraging people to maintain the highest standard of hygiene and to wash fruits and vegetables before consuming them to avoid contracting the disease," he said. (1 dead, 20 hospitalised as cholera hits Harare, The Herald, 30.10.2008)

"Zinwa is sacrificing us, they have not been attending to our water and sewer problems. The authority is always promising us that they are working on the water and sewerage problems but we have gone for more than two months without water supplies." (Budiriro cholera death toll rises to six, The Herald, 1.11.2008)

Transformer oil, he said, was stolen from Chaedza sewer treatment plant about three months ago and efforts were being made to replace it while funds made available under the Public Sector Investment Programme had been eroded by inflation.

"If we could have uninterrupted supply of electricity we should be able to pump water to all residents, but the disruptions make it difficult to fill our reservoirs", Mr Mubvaruri said. (Cholera claims 11 in Chinhoyi, The Herald, 21.10.2008)

... poor sanitary facilities, intermittent supplies, flies and poor refuse management could have contributed immensely to the outbreak. (Cholera kills 36 in Beitbridge, The Herald, 18.11.2008)

Poor management of cholera cases because of inadequate resources had resulted in a high fatality rate of 4,8 percent, way above the average 1 percent internationally. (US\$18m cholera appeal, The Herald, 15.12.2008)

Government should declare the current cholera outbreak a national disaster so as to galvanise all the resources necessary to get the outbreak under control. ('Govt managing cholera outbreak', The Herald, 21.11.2008)

"Our central hospitals are not functioning. Our staff is demotivated and we need your support to ensure that they start coming to work and our health system is revived." Among items urgently required by hospitals are medicines, laboratory reagents, surgical sundries, renal and laundry equipment, X-ray films and boilers. (Cholera now national emergency, The Herald, 4.12.2008)

"First of all, these shameful calls should not surprise our people. Every national challenge Zimbabwe has faced since 1997 has been used by politicians in Britain, US and the EU to call for illegal regime change in Zimbabwe," Dr Chombo said. He said there was need for maximum unity among the people. "This is not the politicians' challenge. This a national challenge. This is a matter of life and death". (Cholera cases on the decline: WHO, The Herald, 17.12.2008)

Taistelun diskurssi

We have been working on cholera for a few months now. We are working at all levels of this battle. (More aid pours in on for cholera, The Herald, 30.12.2008)

Government steps up efforts to normalise water supplies and bring the cholera outbreak under control. (RBZ joins cholera war, The Herald, 6.11.2008)

Pelon diskurssi

Residents of Budiriro 5B in Harare are living in fear of fresh cholera outbreak because of poor sanitation and lack of a clean water supply. (Fresh cholera outbreak looms, Sunday Mail, 8.-14.2.2009)

What is really scary is the finding of faecal bacteria in piped water supplies and the chlorine levels below WHO recommendations. (Comment: Wipe out cholera outbreaks, The Herald, 17.2.2009)

Vakuuttelun diskurssi

While the cholera is still a threat in Harare, both the World Health Organisation and Harare City Council say the disease is finally on a slow decline in the capital. (Harare cholera cases decline, Saturday Herald, 24.1.2009)

I must point out, however, that the situation is under control in the province because we have sufficient drugs. (Cholera deaths rise, The Herald, 24.11.2008)

“We should stay calm. The situation is under control.” - - - “I am pleased to report and assure the public that the situation is well under control, as Government is responding in a decisive manner.” (RBZ joins cholera war, The Herald, 6.11.2008)

“As the Minister of Health and Child Welfare, I phone all the country’s 10 provinces everyday to get the correct figure from professional doctors who have no reason to lie. There is no reason whatsoever to tell mistruth about what I get from the provinces. We give out correct figures availed to us. I have also gone around all the provinces to assess the situation. (Health system on high alert, Sunday Mail, 30.11.-6.12.2008)

CPU director Mr Madzudzo Pawadyira said everything had been put in place to control the spread of the disease. “We have put maximum efforts to control the spread of the disease to different places throughout the country and we seem to be on course. - - - All the district and provincial CPU teams, Mr Pawadyira said, have been activated and were on high alert throughout the country. “We have command centre here in Harare where we are directing the operations of this massive national programme.”, he said. (Cholera deaths rise, The Herald, 24.11.2008)

Kiittelyn, veljeilyn ja avunannon diskurssi

Cde Shamu said Government accepted the donation with a strong conviction and realization that Botswana shares the spirit of support and solidarity with Zimbabwe that Sadc has called for in its appeal for humanitarian assistance to fight the cholera epidemic in the country. “Our country applauds this gesture by your country and people, which is clear testimony of the immense contribution that a sisterly country can make towards its neighbour during such a critical moment,” he said. (More aid pours in for cholera, The Herald, 30.12.2008)

“It is the sincere wish of the government and people of the Republic of Korea that Korea’s modest contribution will go a long way towards helping Zimbabwean people overcome the current cholera outbreak and eventually revive the health sector, which was once known as one of the best in the region,” he said. (More aid pours in for cholera, The Herald, 30.12.2008)

“We share the same colonial history and are supposed to be one, hence we should always endeavour to build our relationship so that no one can divide us. The message to the world is we are in this battle together and we will always strive to bring good health to Zimbabwe.” (Sadc states pour in more aid, Saturday Herald, 17.1.2009)

”I am here on behalf of the Mozambican people and government to bring to Zimbabwe our solidarity. The people of the two countries are one and will stand with one another in times of need. We understand the relationship between the people of Zimbabwe and Mozambique as of brothers with a common destiny. When we improve the lives of people in Zimbabwe, we also improve the lives of the Mozambicans and vice versa.” (More cholera aid, The Herald, 13.1.2009)

The Finnish Red Cross has set up a clinic in Mutare to help combat the cholera epidemic. (Cholera clinic for Mutare, Saturday Herald, 27.12.2008)

WHO, Unicef and the Reserve Bank of Zimbabwe have pledged financial assistance to the district. (8 more die in Betibridge, The Herald, 19.11.2008)

We really appreciate this kind of support from our South-African counterparts. (South Africa helps cholera victims, The Herald, 28.11.2008)

Neuvomisen diskurssi

”Good personal hygiene like washing hands after visiting the toilet and before taking any food is very important.” - - “People should cook food well and eat it while it is still hot. They should thoroughly wash all fruits and vegetables in clean water and avoid eating salads. They should also avoid eating food in weddings, funerals and shaking hands.” He said all boiled water should be consumed in a short period to avoid contamination during its storage. (Health system on high alert, Sunday Mai, 30.11.-6.12.2008)

”Cholera is disease whose spread is a direct result of human action.” (’Cholera pandemic under control’, The Herald, 20.11.2008)

Prevention is better than cure. (Saturday Herald, 22.11.2008)